

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü

**TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE
KOOPERATİF – ORTAK İLİŞKİLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

Doktora Tezi

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı Adı

İzmir
2019

T.C.
EGE ÜNİVERSİTESİ
Fen Bilimleri Enstitüsü

**TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE
KOOPERATİF – ORTAK İLİŞKİLERİNİ
ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN

Danışman: Prof. Dr. Murat YERCAN

Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı
Tarım İşletmeciliği Doktora Programı

İzmir
2019

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN tarafından doktora tezi olarak sunulan “Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Kooperatif–Ortak İlişkilerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: İzmir İli Örneği” başlıklı bu çalışma EÜ Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği ile EÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Eğitim ve Öğretim Yönergesi’nin ilgili hükümleri uyarınca tarafımızdan değerlendirilerek savunmaya değer bulunmuş ve 22.03.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavında aday oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Jüri Üyeleri:

İmza

Jüri Başkanı : Prof. Dr. Murat YERCAN

Raportör Üye : Prof. Dr. Metin ARTUKOĞLU

Üye : Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN

Üye : Doç. Dr. Hakan ADANACIOĞLU

Üye : Dr. Öğr. Üye. Bengü EVEREST

EGE ÜNİVERSİTESİ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ETİK KURALLARA UYGUNLUK BEYANI

EÜ Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili hükümleri uyarınca Doktora Tezi olarak sunduğum “Tarımsal Amaçlı Kooperatiflerde Kooperatif-Ortak İlişkilerini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Araştırma: İzmir İli Örneği” başlıklı bu tezin kendi çalışmam olduğunu, sunduğum tüm sonuç, doküman, bilgi ve belgeleri bizzat ve bu tez çalışması kapsamında elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara atıf yaptığımı ve bunları kaynaklar listesinde usulüne uygun olarak verdiğimi, tez çalışması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını, bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya diğer bir üniversitede başka bir tez çalışması içinde sunmadığımı, bu tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda bilimsel etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

22 / 03 / 2019

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN

ÖZET**TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLERDE KOOPERATİF-ORTAK İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İZMİR İLİ ÖRNEĞİ**

ALBAYRAM DOĞAN, Zübeyde

Doktora Tezi, Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Murat YERCAN

Mart 2019, 104 sayfa

Kooperatifler hem üreticilere ve tüketicilere ekonomik anlamda, hem de topluma sosyal anlamda fayda sağlayan örgütsel yapıların başında gelmektedir. Kooperatiflerin sosyal boyutunu oluşturan ortakların kooperatif ile ilişkilerinin düzeyi kooperatif başarısını doğrudan etkileyen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, farklı kooperatif türleri açısından kooperatif-ortak ilişkisi ortaya konmuştur. Kooperatif-ortak ilişkisi incelenirken, ortakların yönetime katılımı, ortakların yönetsel memnuniyeti, pazarlama ve teknik destek konularındaki beklentileri ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında İzmir ilinde faaliyet gösteren sulama, su ürünleri, tarım kredi, tarım satış ve tarımsal kalkınma kooperatiflerine ortak toplam 282 üretici ile yüz yüze görüşülmüştür. Kooperatif türlerine göre ortak özelliklerinin belirlenmesinde tanımlayıcı testler, ortakların başarıya ulaşmak için tercih ettikleri girişimin tespit edilmesinde AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci), kooperatif-ortak ilişkisini ölçmek için etkili olan faktörlerin belirlenmesinde faktör analizi ve faktörler ile kooperatif türleri arasındaki ilişkinin ortaya koyulmasında korelasyon katsayısı tekniklerinden yararlanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre, tarım satış kooperatifi ortaklarının yönetimden memnuniyeti ve kooperatiften finansal sorunlara katkı anlamındaki beklenti düzeyi ile tarım kredi kooperatifi ortaklarının yönetime katılım düzeyi diğer kooperatif ortaklarına göre düşük bulunmuştur. Hem yönetimden memnuniyet hem de yönetime katılım düzeyinin artırılması için ortaklar ile kooperatif yönetimi arasındaki mesafenin giderilmesine yönelik eğitim ve toplantı

faaliyetlerinin arttırılması, ortakların kooperatif yönetiminde daha fazla söz sahibi olmaları sağlanmalıdır. Tarım satış kooperatiflerinin pazarlama faaliyetleri kapsamında piyasada daha aktif rol alarak özellikle piyasa fiyatının oluşmasında söz sahibi olması ortaklarının finansal beklenti düzeyinin iyileştirilmesi yönünde olumlu etki yaratacaktır.

Ortaklar en çok pazarlama kriterine önem vermekte ve pazarlama faaliyetlerini en çok kooperatifler aracılığıyla gerçekleştirmeyi istemektedirler. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının hem pazarlama hem de teknik destek anlamında beklentilerinin karşılanma düzeyinin oldukça yetersiz olduğu görülmüştür. Diğer yandan, tarımsal kalkınma kooperatifi, ortaklarına sağladığı pazarlama olanakları ile ortaklarının finansal beklentilerinin karşılanma düzeyi açısından diğerlerine göre en başarılı kooperatif bulunmuştur. Pazarlama konusunda yerel yönetimler ile kamu kurum kuruluşlarının ihtiyaçlarının karşılamasında kooperatif ürünlerinin tercih edilmesi önerilmekte ve bu konuda başarılı olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin diğer kooperatif türleri açısından örnek teşkil etmesi gerekmektedir.

Elde edilen bulgular ile tarımsal kalkınma, su ürünleri ve sulama kooperatifleri gibi daha çok yerel seviyede faaliyet gösteren köy kooperatiflerinin incelenen diğer kooperatiflere göre daha demokratik ve kooperatifçilik ilkelerine daha uyumlu bir örgütsel yapılanma içinde oldukları tespit edilmiştir.

Türkiye’de kooperatiflerin özellikle ortakların ürünlerinin pazarlanması ve üretim maliyetlerini düşürücü girdi tedarik programlarına yoğunlaşmaları gerektiği bir gerçektir. Bu faaliyetlerin ilgili bakanlıkların destekleme politikaları içinde yer alması ve desteklemelerin kooperatifler aracılığı ile yönlendirilmesi yönteminin tercih edilmesi tarım politikaları açısından üzerinde durulması gereken bir konudur.

Anahtar sözcükler: Kooperatif, ortak, yönetime katılım, yönetsel memnuniyet.

ABSTRACT**A RESEARCH ON FACTORS AFFECTING COOPERATIVE-MEMBER
RELATIONSHIPS, A CASE OF IZMIR PROVINCE**

ALBAYRAM DOĞAN, Zübeyde

Ph.D. in Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. Murat YERCAN

March 2019, 104 pages

Cooperatives are one of the most important organizational structures that provide economic benefits to both producers and consumers, as well as social benefits to society. The level of the relations of the members with the cooperatives, which constitutes the social dimension of the cooperatives, is directly affecting the success of the cooperative. In this study, cooperative-member relationship in terms of different types of cooperatives was analyzed. While examining the cooperative-member relationship, member participation in the management, management satisfaction, expectations of marketing and technical support were discussed.

Face to face surveys were conducted with 282 members of irrigation, fishery, agricultural credit, agricultural sales and agricultural development cooperatives operating in İzmir province within the scope of research. Descriptive tests to determine the member characteristics in terms of cooperative types, AHP (Analytic Hierarchy Process) to identify members' preferred initiative to achieve success, factor analysis to determine the factors that are effective to measure cooperative-partner relationship and correlation coefficient to determine the relationship between factors and cooperative types were used.

According to research findings, the level of managerial satisfaction and financial expectation of the agricultural sales cooperative members and the participation of the agricultural credit cooperative members in the management were found to be lower than the other cooperative members. In order to increase the level of both managerial satisfaction and participation in the management, it should be ensured that training and meeting activities should be increased in order

to eliminate the distance between the members and the cooperative management, and the partners should have a greater say in the cooperative management. Within the scope of marketing activities of agricultural sales cooperatives, taking a more active role in the market and have a say in the formation of the market price will have a positive impact to improve the financial expectation level of its members.

The members pay the utmost importance to the marketing criteria and want to realize their marketing activities mostly through the cooperatives. The level of meeting the expectations of the fisheries cooperative members in terms of both marketing and technical support was found to be quite inadequate. On the other hand, agricultural development cooperative is the most successful cooperative in terms of the marketing opportunities provided to its members and the level of meeting the financial expectations of its members. It is suggested that cooperative products should be preferred in marketing to meet the needs of local administrations and public institutions, and agricultural development cooperatives, which are successful in this regard, should serve as examples for other types of cooperatives.

According to the findings, village cooperatives operating at more local level such as agricultural development, fishery and irrigation cooperatives are more democratic and more compatible with the cooperative principles in a more structured organizational structure compared to other cooperative types.

In Turkey, it is the fact that cooperatives should concentrated of marketing members' products and focusing on input procurement programs to reduce production costs. It is an issue that should be considered in terms of agricultural policies in order that these activities are included in the support policies by the relevant ministries and that the supports are guided by the cooperatives.

Keywords: Cooperative, member, management participation, managerial satisfaction.

ÖNSÖZ

Kooperatifçiliğin tarım sektöründeki yeri ve kırsal kalkınmadaki önemi bilinen bir gerçektir. Bu araştırma ile farklı kooperatif türleri itibari ile ortakların kooperatif faaliyetlerinde ne ölçüde yer aldıkları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Kırsalda bire bir temas halinde yürütülen bu çalışma boyunca üreticilerin kooperatifçilik duygusunu taşıdıkları ve olumsuz örnek teşkil edebilecek kooperatifler ile karşılaşan üreticilerin dahi kooperatif faaliyetlerinin devam etmesini istediği gözlenmiştir. Bu anlamda, bu çalışmada elde edilen sonuçlar dikkate alındığı takdirde, kırsalda kooperatif faaliyetlerinin daha bilinçli ve doğru yöntemlerle devamlılığının sağlanması konusunda faydalı olacağını temenni ediyorum. Araştırma sonuçlarının hem üreticilere hem de karar vericilere fayda sağlamasını, aynı zamanda ülkemizde başarılı kooperatif örneklerinin yaygınlaşmasında farkındalık yaratmasını diliyorum.

İZMİR

22 / 03 / 2019

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	vii
ABSTRACT	ix
ÖNSÖZ	xi
İÇİNDEKİLER	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xvii
TABLolar DİZİNİ.....	xix
KISALTMALAR DİZİNİ	xxiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Konunun Önemi	1
1.2. Araştırmanın Önemi	4
1.3. Araştırmanın Amacı	5
1.4. Araştırmanın Kapsamı	6
2. GENEL BİLGİLER	7
3. GEREÇ	11
3.1. Sulama Kooperatifi.....	11
3.2. Su Ürünleri Kooperatifi	12
3.3. Tarım Kredi Kooperatifi	12
3.4. Tarım Satış Kooperatifi	13
3.5. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi.....	14
4. YÖNTEM	15
4.1. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Yöntem	15
4.2. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler	18
4.2.1. Betimsel istatistikler	18
4.2.2. Faktör analizi.....	18

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
4.2.3. Korelasyon katsayısı.....	19
4.2.4. Analitik hiyerarşi süreci.....	20
4.2.5. Friedman testi	21
4.2.6. Normallik testi	21
4.2.7. Tek yönlü varyans analizi.....	22
5. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	23
5.1. İlin Genel Özellikleri	23
5.2. İlin Tarımsal Özellikleri.....	23
5.3. İlin Tarımsal Örgütlenme Özellikleri.....	25
6. TARIMSAL ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMESİ.....	27
6.1. Dünya’da Kooperatifçilik	27
6.2. Türkiye’de Üretici Örgütlenmesi.....	30
7. ARAŞTIRMA BULGULARI	35
7.1. Ortakların Özellikleri	35
7.2. Ortakların Sosyal Katılım Durumu.....	39
7.3. Ortakların Kooperatif Yönetimini Değerlendirmesi	46
7.4. Yönetim Kurulu Üyesi Seçerken Dikkat Edilen Özellikler	48
7.5. Ortakların Kooperatif Hakkında Genel Değerlendirmeleri	50
7.6. Kooperatifin Sağladığı Teknik Destek.....	57
7.7. Kooperatifin Pazarlama ve Satış Durumu.....	61
7.8. Ortakların Kooperatiften Beklentileri	64
7.9. Kooperatif-Ortak İlişkilerini Etkileyen Faktörler	67
7.9.1. Yönetsel memnuniyet.....	68
7.9.2. Yönetime katılım	73

İÇİNDEKİLER (devam)

	<u>Sayfa</u>
7.9.3. Örgütsel propaganda	76
7.9.4. Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu	79
7.10. Faktörler ile Kooperatif Türleri Arasındaki İlişki	82
7.11. Üreticilerin Başarıya Ulaşmak İçin Tercih Ettiği Girişim	85
8. SONUÇ VE ÖNERİLER	87
KAYNAKLAR DİZİNİ	96
TEŞEKKÜR	103
ÖZGEÇMİŞ	104
EKLER

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Şekil</u>	<u>Sayfa</u>
4.1 Hiyerarşik model	21
6.1 Türkiye’de tarımsal üretici örgütlenmesi deseni.	30
7.1 Araştırmada kullanılan hiyerarşik model.....	85

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
4.1 Örnek hacmi ve dağılımı.	17
4.2 KMO testi ölçüt aralığı.	19
5.1 İzmir İli genel arazi dağılımı.	24
5.2 İzmir ili kullanım şekline göre tarım arazisi dağılımı.	24
5.3 İzmir ili 2017 yılı tarımsal üretim değeri.	25
5.4 İzmir’de faaliyet gösteren üretici örgütlerinin sayısal dağılımı.	26
5.5 Tarımsal amaçlı kooperatif üst birlikleri.	26
6.1 Dünyada kooperatiflerin sektörel dağılımı.	27
6.2 Yıllık işlem hacmi 100 milyon doların üzerinde olan kooperatiflerin sektörel dağılımı.	28
6.3 Dünyada işlem hacmine göre ilk 10 kooperatif.	28
6.4 2015 yılı işlem hacmine göre tarım ve gıda sanayi sektöründe ilk 10 kooperatif.	29
6.5 Türkiye’de tarımsal kooperatifler ve ortak sayıları.	31
6.6 Türkiye’de üretici birlikleri ve üye sayıları.	32
6.7 Türkiye’de üretici merkez birlikleri ve üye sayıları.	33
6.8 Türkiye’de ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ve üye sayıları.	33
6.9 Türkiye’de ıslah amaçlı yetiştirici merkez birlikleri ve üye sayıları.	34
6.10 Türkiye’de diğer tarımsal örgüt modelleri.	34
7.1 Üreticilerin yaş durumu (yıl).	35
7.2 Üreticilerin aile içi nüfus durumu (kişi).	35
7.3 Üreticilerin çiftçilik deneyimi (yıl).	36
7.4 Üreticilerin kooperatife ortaklık süresi (yıl).	36
7.5 Kooperatifin ortağın ikamet ettiği yere uzaklığı (km).	37
7.6 Üreticilerin yıllık toplam tarımsal geliri (TL/yıl).	37
7.7 Üreticilerin işlenen toplam arazi varlığı (da).	38
7.8 Ortakların tarım dışı faaliyette bulunma durumu.	38
7.9 Üreticilerin eğitim seviyelerine göre dağılımı.	39
7.10 Üreticilerin köy yönetiminde görev alma durumu.	39
7.11 Üreticilerin kooperatifin yönetim organlarında görev alma durumu.	40

TABLOLAR DİZİNİ (devam)

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
7.12 Çiftçilerin üretici örgütlerine ortaklık/üyelik durumu.	40
7.13 Üreticilerin tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı.	41
7.14 Kooperatif türlerine göre üreticilerin tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı.....	43
7.15 Ortakların köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı.	44
7.16 Kooperatif türlerine göre ortakların köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı. ...	45
7.17 Ortakların gidiş sebeplerine göre ilgili yerleri tercih etme durumları.	46
7.18 Kooperatifin ortaklarla toplantı yapma sıklığı.	46
7.19 Ortakların kooperatif yönetimini değerlendirmesi.....	47
7.20 Kooperatif türlerine göre ortakların kooperatif yönetimini değerlendirmesi.	47
7.21 Yönetim Kurulu üyesi seçerken dikkat edilen özellikler.	48
7.22 Kooperatif türlerine göre yönetim kurulu üyesi seçerken dikkat edilen özellikler.....	49
7.23 Ortakların genel kurulun toplanma sıklığını bilme durumu.....	50
7.24 Ortakların bir kişi-bir oy kuralını bilme durumu.	51
7.25 “Kooperatife ortak olmaktan mutlu ve gururluyum” ifadesine verilen cevaplar.	51
7.26 “Ortak olmanın getirdiği sorumlulukların bilincindeyim” ifadesine verilen cevaplar.	52
7.27 “Ortak olmanın getirdiği sorumlulukları yerine getiriyorum” ifadesine verilen cevaplar.	53
7.28 “Su ücretimi zamanında ödüyorum” ifadesine verilen cevaplar.	53
7.29 “Kooperatif faaliyetleri topluma fayda sağlar” ifadesine verilen cevaplar. ...	54
7.30 “Uzun yıllar daha kooperatifte ortak olarak kalmaya devam edeceğim” ifadesine verilen cevaplar.....	55
7.31 “Benim için bireysel çalışmak kooperatifle çalışmaktan daha önemlidir” ifadesine verilen cevaplar.....	56

TABLOLAR DİZİNİ (devam)

Tablo	Sayfa
7.32 “Kooperatifle çalışmak risklidir” ifadesine verilen cevaplar.....	56
7.33 Kooperatifin sağladığı teknik destek.	59
7.34 Ortakların pazarlama ile ilgili önermelere katılma durumu.	63
7.35 Ortakların kooperatiften beklentileri.	66
7.36 Değişkenlere ait faktör analizi.	67
7.37 KMO ve Barlett’s testi.	68
7.38 Yönetimsel memnuniyet.	69
7.39 Kooperatif türlerine göre yönetimsel memnuniyet.	71
7.40 Yönetime katılım.	73
7.41 Kooperatif türlerine göre yönetime katılım.	75
7.42 Örgütsel propaganda.	76
7.43 Kooperatif türlerine göre örgütsel propaganda.	78
7.44 Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu.	79
7.45 Kooperatif türlerine göre finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu.	81
7.46 Faktörler ile kooperatif türleri arasındaki ilişki (Korelasyon analizi).	84
7.47 Ortakların başarıya ulaşmak için dikkate aldığı kriterlerin değerlendirmesi.	85
7.48 Ortakların en yüksek kar, en düşük risk, en iyi pazarlama fırsatı için tercih ettikleri girişimlerin değerlendirmesi.	86
7.49 Ortakların başarıya ulaşmak için tercih ettikleri girişimlerin değerlendirmesi.	86

KISALTMALAR DİZİNİ

<u>Kısaltmalar</u>	<u>Açıklama</u>
AHP	Analytic Hierarchy Process
AHS	Analitik Hiyerarşi Süreci
CIHEAM	International Center for Advanced Mediterranean Agronomic Studies
DSİ	Devlet Su İşleri
FA	Faktör Analizi
GZFT	Güçlü ve Zayıf Yönler ile Fırsatlar ve Tehditler
HÜD	Hayvansal Üretim Değeri
ICA	International Co-operative Alliance
KMO	Kaiser- Meyer- Olkin
MAYZEM	Milletlerarası Akdeniz Yüksek Zirai Etütler Merkezi
S.K.	Sayılı Kanun
TKK	Tarım Kredi Kooperatifi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Kooperatifin kelime anlamı ortaklaşa iş yapmak olarak tanımlanır. Bununla birlikte, temelinde yardım, dayanışma duygusu ve iş başarma amacı olan ortak hareket etme, kendi kendine yardım etme, ortakların menfaatini koruma gibi anlamlara gelmektedir.

Dünya’da kooperatifçilik hareketi ilk olarak İngiltere’nin Rochdale kasabasında 28 dokuma işçisinin aynı amaç doğrultusunda hareket ederek 21 Aralık 1844 yılında ilk kooperatif olan tüketim kooperatifini kurmalarıyla başlamıştır. Böylece, İngiltere’de tüketim kooperatifçiliği hareketi ve dünyada kooperatifçilik hareketi başlamıştır. Aynı dönemde, Fransa’da üretim kooperatifçiliği ve Almanya’da kredi kooperatifçiliği ortaya çıkmıştır. Daha sonra, kooperatifçilik hareketi tüm dünyaya yayılmıştır.

Türk Kooperatifçiliğinin başlangıç hareketinin ise Mithat Paşa’nın kurduğu “Memleket Sandıkları” olduğu kabul edilmektedir. Bu hareket I. Meşrutiyetin kurucusu olan Mithat Paşa tarafından yoksul köylülerin kredi ihtiyacını sağlamak üzere 1863 yılında Pirot (şehirköylü) kasabasında Memleket Sandığı adı altında bir çeşit kooperatif kurmasıyla başlamıştır. Hareketin olumlu sonuçlar vermesi sonrasında 1867 yılında çıkarılan “Memleket Sandıkları Nizamnamesi” ile Memleket Sandıkları bir devlet politikası olarak tüm ülkede yayılım göstermiş ve Memleket Sandıkları önce Menafi Sandıklarına dönüşmüş, sonrasında ise 15 Ağustos 1888 tarihinde Ziraat Bankası adını almıştır. Birinci Dünya Savaşı’nın ardından Osmanlı İmparatorluğu’nun ortadan kalkması ve sonrasında Kurtuluş Savaşıyla ekonomik olarak yoksun düşmüş milletin, kurulacak yeni bir devlette dayanışma ve ortaklık ilişkilerinin önemini bilen Mustafa Kemal ATATÜRK tarafından kooperatifçiliğe vurgu yapılarak halk arasında yayılmasına yönelik girişimlerde bulunulmuş ve çıkarılan kanuni düzenlemelerle kooperatiflere hukuki bir temel kazandırılmıştır (Hazar, 1990). Ekonominin tarım ağırlıklı olduğu Cumhuriyet’in ilk yıllarında çiftçilerin finansman ve pazarlama ihtiyaçlarının kooperatifçilik anlayışı ile karşılanabilmesi amacıyla 1935 yılında 2834 sayılı “Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Hakkında Kanun” ve 2836 sayılı “Tarım Kredi Kooperatifleri Kanunu” çıkarılmıştır. Kooperatifler Kanununun çıkarılmasına kadar geçen sürede tarım kredi ve tarım satış kooperatiflerinin dışında kalan diğer kooperatifler için ise Türk Ticaret Kanunu hükümleri

uygulanmıştır. 1969 yılında 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte kanunun birinci maddesine göre Türkiye’de kooperatifin tanımı, “Tüzel kişiliği haiz olmak üzere ortaklarının belirli ekonomik menfaatlerini ve özellikle meslek veya geçimlerine ait ihtiyaçlarını işgücü ve parasal katkılarıyla karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle sağlayıp korumak amacıyla gerçek ve tüzel kişiler tarafından kurulan değişir ortaklı ve değişir sermayeli ortaklıklar” şeklinde yapılmıştır (Anonim, 2018a). Türkiye’de kooperatifçilik 1961 Anayasasının 51. Maddesinde “Devlet, kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır” ifadesi ile ilk defa anayasada yer almıştır. 1982 Anayasasının 171. Maddesinde ise “Devlet, milli ekonominin yararlarını dikkate alarak, öncelikle üretimin artırılmasını ve tüketicinin korunmasını amaçlayan kooperatifçiliğin gelişmesini sağlayacak tedbirleri alır” ifadesi ile kooperatifçiliğin geliştirilmesinin gerekliliğine vurgu yapılmıştır.

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) ise kooperatifçiliği kişilerin ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlar ve istekleri, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen teşebbüs vasıtasıyla karşılamak üzere gönüllü olarak bir araya gelen insanların oluşturduğu özel teşkilatlar olarak tanımlamıştır. Bu anlamda, kooperatifler genel itibari ile kendi kendine yardım, demokrasi, eşitlik, öz sorumluluk, öz kaynak ve dayanışma değerlerine dayanan yapılanmalar olarak ifade edilmektedir.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, kooperatiflerin sosyo-ekonomik kalkınmaya, özellikle yoksulluğun azaltılmasına, istihdam yaratılmasına ve sosyal bütünleşmeye olan etkilerine olan katkısının altını çizmek amacıyla, 2012 yılını Uluslararası Kooperatif Yılı olarak ilan etmişlerdir. Bu kapsamda, “Kooperatif işletmeler daha güzel bir dünya inşa eder” temasının vurgulandığı Uluslararası Kooperatif Yılına üç temel amacı olmuştur. Bunlar;

- Kooperatifler hakkında ve kooperatiflerin sosyo-ekonomik kalkınmaya ve Binyıllık Kalkınma Hedeflerine ulaşmaya katkıları hakkında kamu bilincini arttırmak,
- Ortak ekonomik ihtiyaçlara cevap verebilmek ve sosyo-ekonomik güçlenmenin sağlanabilmesi için birim ve kurumsal kooperatiflerin oluşumunu ve büyümesini desteklemek,
- Hükümetlerin ve düzenleyici kurumların, kooperatif oluşumu ve büyümesine yardımcı olacak politikalar, yasalar ve düzenlemeler oluşturmak için teşvik etmek şeklinde sıralanmıştır.

Türkiye’de ise Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği’nce hazırlanan 2012 yılı Uluslararası Kooperatifler Yılı Bildirgesi’nde yer alan amaçlar ile örtüşen “Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016” hazırlanarak 17/10/2012 tarih ve 28444 sayılı Resmi Gazete’de ilan edilmiştir. Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planının temel amacı;

- Kooperatifçiliğe daha elverişli bir ortam sağlamak;
- Toplumda olumlu bir kooperatifçilik imajı oluşturmak ve sektöre güveni artırmak;
- Verimli ve etkin uygulamaları ortaya çıkarmak;
- Sürdürülebilirlik, rekabet edebilirlik ve yenilikçiliği sağlamak; kooperatiflerin ekonomik kalkınmaya ve gelirin daha adil paylaşımına olan katkılarını arttırmak” şeklinde vurgulanmıştır (Anonim, 2018b).

Diğer yandan, 2014-2018 yıllarını kapsayan 10. Beş Yıllık Kalkınma Planında “Ortak iş yapma kültürüne, sermaye birikimine ve gelir dağılımına olumlu katkıları açısından önem taşıyan kooperatifçiliğin geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır” ve “Bireylerin ve küçük işletmelerin ekonomik ve sosyal refaha katkılarını artırmak üzere kooperatifleşme faaliyetleri özendirilecektir” ifadeleri yer almıştır. Ancak planda kooperatifçiliğe verilen önemin yeterli derecede olmadığı ve gerekli vurgunun yapılmadığı görülmektedir.

Nitekim Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı (Mülga) tarafından hazırlanan 2018-2022 yıllarını kapsayan “Stratejik Plan” da bakanlığın temel çalışma alanlarına ilişkin güçlü ve gelişmeye açık yönler ile dış çevrede karşı karşıya kaldığı fırsatların ve tehditlerin belirlenmesi için GZFT analizi yapılmış ve bu analize göre “Kooperatifleşme ve örgütlenme eksiklikleri” bakanlığın zayıf yönleri arasında tespit edilmiştir. Bu sebeple aynı Stratejik Plan’da “Üreticilerin bilgi düzeyini yükseltmek; kooperatif, birlik ve diğer üretici örgütlerinin kurulmasına izin vermek; kooperatif, birlik, oda, üretici örgütleri ve bunların işbirliklerini denetlemek, desteklemek; bunların eylem ve işlemlerinin hukuka uygun olarak sonuçlandırılması için gerekli tedbirleri almak” bakanlığın görevleri arasında yer almıştır.

Bu değerlendirmeler ışığında, kooperatifçilik adına gelinen bu süreçte atılan adımların yeterli olmadığı görülmektedir. Bu sebeple, tarımsal örgütlenmede kooperatifçilik bazında yapılması gerekenler öncelikle konuyu sosyal boyutta ele

olarak ortakların örgütlenme yönündeki davranış ve tutumlarının ortaya koymak olacaktır.

1.2. Araştırmanın Önemi

Kooperatifleşmenin tarım sektöründeki önemi ve tarım sektörüne katkısı bilinen bir gerçektir. Kooperatifleşme hem üreticilerin refahı hem de tüketicilere güvenilir gıdanın ulaştırılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de tarımsal kooperatifleşmeye üretim öncesinden başlayarak tüketiciye ulaşana dek girdi tedariki, sulama, kredi ve pazarlama hizmeti gibi farklı üretim aşamalarında ya da bu aşamaların hepsini bütünsel olarak ele alarak hizmet vermek suretiyle farklı yapılanmalar şeklinde karşılaşılabilmektedir. Kooperatifler hem ekonomik hem de sosyal oluşumlar oldukları için sadece ekonomik anlamda ele almak değerlendirmelerde kısıt oluşturacaktır. Bu anlamda kooperatiflerin başarısını ölçerken ortakların bu yapılanmalar içerisindeki davranışı veya kooperatife sağladığı/sağlayacağı katkının ne ölçüde olduğu önem taşımaktadır.

Türk çiftçisinin bireysel davranma ve ortak çalışmaya yatkın olmama gibi genel eğilimlerinin yanı sıra, ortakların beklentilerinin (fiyat, pazar bulma, ödeme zamanı, gelir artışı, istihdam artışı, makul faiz oranı) gerçekleşmemesi yeni ortakların katılımlarını engellediği gibi, mevcut ortakların da kooperatifçilik kavramından uzaklaşmalarına ya da kooperatifte pasif konumda kalmalarına sebep olmaktadır. Daha açık bir ifade ile tarımsal kooperatiflerde karşılaşılan temel sorunların başında; “Ortakların örgüt faaliyetlerine olan ilgisizliği, ortaklar arasındaki güven eksikliği, dayanışma ve ortak iş yapma kültürü gibi değerleri de kapsayan sosyal sermayenin düşüklüğü” gibi unsurların geldiği ifade edilebilir.

Kooperatiflerin güçlendirilmesi için yapılacak çalışmalar bizzat kooperatif ortakları ile ilgili olmalıdır. Çünkü kooperatifler bir araya gelen insanların kendi kendilerine yardım etmeleri prensibine göre çalışırlar. Kooperatif ortakları tarımsal uygulamalarda ne kadar güçlü/etkili olursa ve kooperatife ne kadar fazla sahip çıkarsa kooperatifler o kadar güçlenecektir. Kooperatif ortaklarından beklenen bu durum ortakların kooperatifçilik bilinç düzeyi ve kooperatiflerine olan bağlılıkları ile paralellik göstermektedir. Bu nedenle ortakların kooperatifçilik bilinç düzeyini ve kooperatif yönetimine katılmadaki etkinliklerinin araştırılıp mevcut durumun ortaya koyulması kooperatif yöneticilerine ve tarım politikaları karar vericilerine yol gösterecektir (Everest 2015).

Güçlü kooperatifleşme, kooperatif bilinci yüksek ortakların kooperatiflerini sahiplendiği, kooperatifteki rolünün ve katılım düzeyinin arttığı ölçüde mümkün olacaktır. Çıkmın'ın (2016) da “Türkiye tarımsız, tarım kooperatifsiz kalkınamaz” şeklinde ifade ettiği gibi, tarımın gelişmesi ve kırsal kalkınmanın gerçekleşmesi için bilinci yüksek ortaklar ve gerekli yerlerde devlet müdahalesi ile kooperatifçilik hareketinin artırılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, kooperatifçiliğin geliştirilmesi için kooperatifleşmenin en önemli unsuru olan sosyal sermayenin yani ortakların kooperatif yönetimine katılım durumu ve kooperatifle ilişki ve davranışsal eğilimleri, kooperatifçilik bilinç düzeyleri ve kooperatiften beklentilerinin gerçekleşme düzeyinin ortaya koyulması bunları engelleyen unsurların ortadan kaldırılması açısından önem taşımaktadır. Bu araştırmada tarımsal kooperatiflerde sosyal sermayenin etkinliğine vurgu yapılması, ortak davranışlarının ortaya konmuş olması, konunun insan merkezli olarak incelenmesi ve birden fazla tarımsal kooperatif türünün ele alınması araştırmayı önemli, farklı ve özgün kılmaktadır.

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada temel olarak ortakların kooperatifler ile olan ilişki düzeyinden yola çıkarak tarımsal kooperatiflerin mevcut durumlarını ortaya koymak ve ortakların kooperatif ile olan ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik faaliyetler üzerine yoğunlaşmıştır. Bu çerçevede;

- Araştırma kapsamındaki kooperatif türleri itibariyle tarımsal kooperatiflerde ortakların mevcut ortaklık ve yönetsel durumunu ortaya koymak,
- Ortakların kooperatif yönetimine katılım istekliliği ve yönetsel memnuniyet düzeylerini ölçmek,
- Kooperatiflerin ortaklarına sağladığı hizmetlerin ortak beklentisini karşılama düzeyini ölçmek,
- Ele alınan kooperatif türleri itibari ile bu unsurlar kapsamında farklılıkları ortaya koyarak zayıf ve güçlü türleri belirlemek ve
- Ortakların kooperatif girişimleri tercih etme sebeplerini ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Kapsamı

Kooperatif ortaklarının kooperatif ile olan ilişki düzeyi, yönetime katılımı ve yönetsel memnuniyeti, kooperatiflerin teknik ve pazarlama konularında ortakların beklentilerini karşılama durumlarını ele alan bu araştırma, İzmir ilinde faaliyet gösteren tarımsal kalkınma kooperatifi, tarım kredi kooperatifi, tarım satış kooperatifi, sulama kooperatifi ve su ürünleri kooperatiflerine ortak olan çiftçileri kapsamaktadır.

Araştırma sekiz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm giriş başlığı altında konunun önemi, araştırmanın önemi, araştırmanın amacı ve araştırmanın kapsamından oluşmaktadır. İkinci bölümde konu ile ilgili yapılan önceki çalışmalar ile genel bilgiler, üçüncü bölümde araştırmanın materyali, dördüncü bölümde verilerin toplanmasında ve analizinde kullanılan yöntemler ortaya koyulmuştur. Beşinci bölüm araştırma alanı ile ilgili genel bilgiler ile tarımsal örgütlenme hakkında temel bilgileri, altıncı bölüm dünyada ve Türkiye’de üretici örgütlenmesi ve kooperatifçiliği kapsamaktadır. Yedinci bölümde elde edilen veriler araştırma bulguları başlığı altında açıklanırken, sekizinci bölümde sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

2. GENEL BİLGİLER

Tarımsal örgütlerin başarısında ve performansında üretici davranışlarının rolü son yıllarda incelenmektedir. Bu çalışmalarda, ortakların örgütsel organizasyonun temel unsuru olduğu ve aktif katılımlarının ve bağlılıklarının örgüt başarısının ayrılmaz bir parçası olduğu ortaya konmaktadır. Örgütlenme ile ilgili literatürde örgütsel faaliyetlere katılımında hangi faktörlerin ortak davranışlarını şekillendirdiğini araştıran çalışmalar sınırlıdır. Türkiye’de ise örgütlenme ile ilgili daha önce yapılmış çalışmaların çoğunluğu örgütlerin faaliyetlerini ekonomik boyutta ele almıştır.

Lasley ve Baumel (1996) tarafından yapılan bir araştırmada, bir kooperatifte ortakların kooperatife bağlılığı ile güven duygusu arasında sıkı bir ilişki olduğunu ve ortakların birbirlerine olan güvenleri düşükse, kooperatife bağlılığın da düşük olabileceği vurgulanmıştır. Araştırmacılar, çalışmalarında gerek kooperatif yönetimi ve ortaklar arasında, gerekse de ortakların kendi aralarında ve müşteri ile ilişkilerde güvenin önemli bir rol oynadığını aynı zamanda kooperatife bağlılığı kuvvetlendirdiğini ortaya koymuşlardır. Bu durumun, kooperatifin iç ve dış piyasalarda rekabetini olumlu yönde etkilemekle birlikte dikey ve yatay büyümesini kolaylaştırarak, kooperatifin piyasa payının korunmasına neden olduğunu tespit etmişlerdir.

Masuku (1997), çiftçilerin kooperatiflere olan tutumları ve bağlılıklarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmada, çiftçilerin kooperatiflere olan bağlılığının ortaklık durumu, çiftçilik deneyimi, eğitim seviyesi ve pazardaki rekabet koşulları, farklı fiyat/ücret uygulamaları, kooperatiflerin ortakları eğitmesi, ürün ve servis kalitesi, daha iyi yönetim ve finansal zorluklar gibi faktörlere bağlı olarak değişken özellikte olduğunu tespit etmiştir.

Gray ve Kraenzle (1998), kooperatiflerde ortaklık katılımını etkileyen özellikleri tanımlamaya çalışmışlardır. Ortaklığı etkileyen faktörlerin başında; işletme yapısı, ortakların demografik özellikleri, kooperatif ilkelerine olan inanç, tarafsızlık ve çiftçi ile kooperatif görevlileri arasındaki ilişkilerin geldiğini ortaya koymuşlardır.

Fulton (1999), tarımsal kooperatiflerin kendi çiftçi ortaklarına uygun yatırım fırsatları sunarken, aynı zamanda ortaklarına yaptıkları alışverişe göre kazanç

dağıtmayı gerçekleştirmesi gerektiğini ve bunun için başarılı bir ortak bağlılığının kurulması gerektiğini söylemiştir. Kooperatiflerin değişim ve yenilikleri takip etmesinin ortak bağlılığını güçlendireceğini tespit etmiştir.

İnan vd. (2000) tarımsal üretimi arttırmanın, kaliteli ürün elde etmenin ve tarım ile uğraşanların yaşam düzeylerini yükseltmenin en önemli yollarından birinin üreticilerin etkili bir biçimde örgütlenmesi olacağına vurgu yapmıştır. Gelişmiş ülkeler incelendiğinde, tarımın gelişip sanayileştiği ve üreticilerin de örgütlendiği görülmektedir. Çünkü tarım politikalarını oluşturmak, uygulama koşullarını belirlemek ve böylece politik mekanizmaları etkileyebilmek, pazarda etkin olabilmek, çağdaş üretim yöntemlerini kullanıp verimliliği arttırarak kırsal alan kalkınmasını gerçekleştirmek, ancak örgütsel güçle yani örgütlü üreticilerle mümkün olacaktır.

Karlı ve Çelik (2003), üretici örgütlerinin başarısının, örgüt bilinci yüksek ortaklar ile mümkün olacağını tespit etmişlerdir. Bilinçli ve eğitim düzeyi yüksek ortakların; örgütlerine sahip çıkarak, yönetim kuruluna seçme ve seçilmede etkin rol oynadıklarını, örgütün çalışmasını denetleyecek fikirleri ile çalışmalara önemli katkıda bulduklarını vurgulamışlardır. Bu nedenle, araştırmacılara göre, üretici örgütlerine girmeden önce ana sözleşmenin okunması, örgüt ve ortakların birbirlerine karşı hak ve sorumluluklarının bilinmesi açısından önem taşımaktadır.

Bilgin vd. (2005), tarımsal kooperatiflerde etik değerler, duygusal güven, bilişsel güven ile kooperatife bağlılık ve ortakların kooperatif aracılığıyla tarımsal işlemlerden elde ettikleri performans arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışma sonucunda kooperatifte etik değerlerin varlığının, ortakların kooperatiflerinden elde ettikleri tarımsal performansı artırdığı görülmüştür. Yöneticilere olan duygusal güvenin, ortakların kooperatife bağlılıkları ve kooperatiflerinden elde ettikleri tarımsal performans üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

İnan vd. göre (2005) örgütlenme; benzer sorunlara sahip bireylerin sorunlarını çözmek için bir araya gelmeleri şeklinde ifade edilmiştir. Böylece örgütlenme sonucu hem bireylerin sorunları çözüme kavuşmakta, hem de bir baskı grubu olduğundan bireylerle ilgili uygulanacak politikalara yön verilebilmektedir.

Bilgin vd., (2007) kooperatiflerdeki güven algısı üzerinde durarak; kooperatif ortaklarının, kooperatif aracılığıyla elde etmiş olduğu performans-

tatmin üzerine odaklanmışlar ve bu amaç doğrultusunda TARİŞ ortaklarına yönelik bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. TARİŞ ortaklarının güven algısı, kooperatifin pazarlaması, bilgilendirmesi ve bunların performans- tatmin arasındaki ilişkileri incelenerek, hipotezler test edilmiştir. Sonuçta ortakların kooperatife bağlılıklarında, TARİŞ yöneticilerine olan güven etkisinin daha önemli olduğu görülmüştür.

Bhuyan (2007), kooperatiflerde insan faktörünü ele alarak, ortakların tutum ve davranışların organizasyonun performansında önemli rol oynadığını ortaya koymuştur. Araştırmacı Planlı Davranış Modeli çerçevesinde meyve-sebze kooperatifleri ortaklarının kooperatif hakkındaki inançlarının ve bilgi düzeylerinin kooperatife karşı olan tutum ve davranışlarını etkilediğini vurgulamıştır. Bunun yanında ortakların yönetim konusundaki memnuniyetsizliği, ortakları kooperatifleri ile ilgili sadakatsizliğe sevk ettiğini dile getirmiştir.

Osterberg ve Nilson (2009)'un ortakların kooperatif yönetimine katılımlarına ilişkin algılarını araştırdıkları çalışmalarında, ortakların kooperatif yönetim sistemine katılmalarına izin verildiği ölçüde kooperatife bağlılığın ve yönetim kuruluna güvenin artacağını belirtmişlerdir.

Xiang ve Sumelius (2010), yaptıkları çalışmada, kooperatiflerde eşitlik ve adil uygulamalar ilkesinin ortakların yönetime katılımı ve istekliliğini geliştirdiğini, ortağın eğitim seviyesinin katılım sıklığını artırdığını belirtmiştir.

Garnevska et al. (2011) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise kooperatiflerin başarısını etkileyen faktörler incelenmiş ve bir kooperatifin başarılı olarak adlandırılması için; düzenli olarak toplantılar düzenlemesi, ortakların kooperatif hesaplarına erişiminin kolay olması, ortaklara hizmet temininde ayrıcalıklı davranmaması, ortaklara eğitim hizmeti vermesi, yerel çiftçilerle iyi ilişkiler içinde bulunması kriterleri ele alınmış ve ortaklar bu kriterler açısından kendi kooperatiflerini değerlendirmişlerdir.

Ramanauskas ve Stasys (2011), kooperatiflerin başarısını etkileyen içsel ve dışsal faktörleri analiz etmişlerdir. Çalışmalarında, kooperatiflerin performansları sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel olarak üç boyutta el alınmıştır. Kooperatifin istihdam yaratması, yetenek geliştirmesi, modern teknikleri yaygınlaştırması vb. sosyo-kültürel kriterler olarak kabul edilirken, gelir artışı yaratması, verimlilik, yeni pazarlara giriş vb. ekonomik kriterler olarak kabul edilmiş ve temiz-sağlıklı

bir çevre, yenilenebilir enerji kullanımı, organik üretim vb. unsurlar çevresel faktörler olarak ele alınmıştır.

Didier et al. (2012), Fransız tarım kooperatiflerinde güven ve yönetime katılım arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmada, ortağın güveninin yöneticiler tarafından kooperatifin kapasitesinin bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanılması, isabetli kararlar alınması, ortaklar ile ilişkilerin sıcak tutulması, onların talep ve ilgilerine yeterli duyarlılığı göstermekle sağlanacağını vurgulamışlardır.

Everest ve Yercan'a (2016) göre tarım sektöründe yaşanan çeşitli problemler için ortak çözüm tarımda etkili bir örgüt yapısının oluşturulmasıdır. Tarımsal örgütlerin sahipleri örgütlerin ortakları ya da üyeleri olan çiftçilerdir. Kooperatiflerin başarılı olabilmesi kooperatif ortakları ile ilgilidir. Başarılı kooperatifçilik örneklerinin arkasında kooperatifçilik bilinci yüksek ve kooperatifine sahip çıkan ortaklar bulunmaktadır.

Alçiçek ve Karlı'nın (2016) Burdur İlinde tarımsal kooperatiflerde kooperatif-ortak ilişkilerini değerlendirdikleri çalışmalarına göre ortakların kooperatiflerden beklentilerinin gerçekleşme durumu düşük seviyededir. Kooperatiflerin, ortakların beklentisi doğrultusunda faaliyetlerini gerçekleştirmeleri koşulu ile kooperatiflere olan bağlılıklarının daha da artacağını ifade etmişlerdir.

Ertek vd. 2016 yılında yürüttükleri çalışmalarında sığırcılık işletmelerinde kooperatif ortaklığını etkileyen faktörleri tespit etmeye çalışmışlardır. Buna göre sığır eti üreticilerinin kooperatife ortaklığını etkileyen faktörler; işletmenin ilçeye olan uzaklığı, üreticinin yaşı, üreticinin eğitim durumu, üreticinin tecrübesi, üretim yapma amacı, üreticinin tarım dışı elde ettiği gelir, işletmedeki hayvan sayısı ve desteklerden yararlandığı miktar olarak belirlenmiştir.

Timurkaynak ve Armağan'ın (2017) Kayseri'de pancar ekicileri kooperatifi ortaklarının memnuniyetinin belirlenmesi üzerine yaptıkları çalışmada, üyelerin memnuniyetinin kooperatife duyulan güven, kooperatifin ekonomik faydası, kooperatifin sosyal faydası ve kooperatife duyulan inanç boyutlarıyla temsil edilebileceğini tespit etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre, kooperatife duyulan güven ve inancın kooperatif başarısına önemli düzeyde etki yaptığı ortaya konulmuştur.

3. GEREÇ

Bu araştırmanın ana materyalini İzmir ilinde faaliyet gösteren sulama kooperatifi, su ürünleri kooperatifi, tarım kredi kooperatifi, TARİŞ zeytin ve zeytinyağı tarım satış kooperatifi ve süt üreticilerinden oluşan tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarıyla yapılan anketlerden elde edilen birincil nitelikli veriler oluşturmaktadır.

Araştırmanın ikincil nitelikli verilerini ise kooperatif kanunları ve ana sözleşmeleri, İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü verileri, Tarım Reformu Genel Müdürlüğü verileri, Meteoroloji Genel Müdürlüğü ve TÜİK verileri, Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA) verileri, konuyla ilgili çeşitli kurum ve kuruluşların yapmış oldukları yayınlar ile resmi istatistikler, diğer araştırmacılar tarafından yapılmış olan araştırma sonuçları, derleme, inceleme ve tezlerden elde edilen veriler oluşturmaktadır.

Türkiye’de tarımsal amaçlı kooperatifler üç ayrı kanuna tabi olmak üzere iki farklı bakanlığa bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Araştırma kapsamında yer alan 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa tabi Tarımsal Amaçlı Kooperatifler olan tarımsal kalkınma kooperatifi, sulama kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde faaliyetlerini gerçekleştirirken, tarım kredi kooperatifi ise aynı bakanlık bünyesinde fakat 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu’na tabi şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler. Tarım Satış Kooperatifleri ise 4572 sayılı Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri Kanunu kapsamında ve Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini yürütmektedirler.

Araştırmanın ana materyalini oluşturan sulama kooperatifi, su ürünleri kooperatifi, tarım kredi kooperatifi, tarım satış kooperatifi ve tarımsal kalkınma kooperatifinin görev alanı ve amaçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.1. Sulama Kooperatifi

Sınırlı Sorumlu Sulama Kooperatifi Ana Sözleşmesi’ne göre sulama kooperatifleri devletçe ikmal edilmiş veya edilecek sulama tesislerinden alınacak veya her ne suretle olursa olsun tarım sahalarından çıkarılacak suyun ziraatta kullanılması ile ilgili arazi tesviyesi, tarla başı kanalları, tarla içi sulama ve drenaj gibi zirai sulama tesislerini kurmak veya kurulmuş olan sulama tesislerini

işletmek, işlettirmek ve bakımını yapmak ve yaptırmak amacıyla kurulup faaliyet gösteren kooperatifler şeklinde tanımlanmıştır.

3.2. Su Ürünleri Kooperatifi

Su ürünleri kooperatifleri; balıkçılık endüstrisinin gelişimi ve balıkçıların refah seviyesinin iyileştirilmesine odaklanmış, gelir artışı, yaşam standartlarının artırılması ve üretimin artırılması gibi hedefler taşıyan, sektördeki avcılık, işleme, yetiştiricilik veya pazarlama faaliyetlerini yürüten ilgililerin bir araya getirdiği bir örgütlenme biçimidir (Ünal ve Yercan, 2006).

Sınırlı Sorumlu Su Ürünleri Kooperatifi Ana Sözleşmesi'ne göre su ürünleri kooperatiflerinin amaçları, her türlü su ürünlerinin üretimi, yetiştiriciliği, avcılığı, işleme, depolama, pazarlama konularında ortaklarına hizmet vermek ve gerektiğinde bu konularla ilgili tesisleri kurmak ve işletmek şeklinde tanımlanmıştır.

3.3. Tarım Kredi Kooperatifi

Tarım kredi kooperatifleri çiftçilerin tarımsal girdi ihtiyacını karşılamak ve kullanabilecekleri kredi kaynağını en uygun şekilde sağlayarak çiftçi ailesinin tarımsal üretimlerine katkıda bulunmak amacıyla faaliyet gösteren kooperatiflerdir. Türkiye'nin tarım modelinde bir sonraki üretim dönemine hazırlanmak için küçük çiftçinin tasarruf ve yatırım yapma imkânı oldukça sınırlıdır. Üretim sürekliliği için krediye ihtiyaçları vardır, küçük çiftçilerin banka ve şahıslardan kredi sağlamaları güçtür. Bu anlamda çiftçinin bu sorununu çözmek açısından tarım kredi kooperatiflerinin yeri önem taşımaktadır.

Tarım Kredi Kooperatifi Ana Sözleşmesine göre, tarım kredi kooperatifi üreticilerin ekonomik menfaatlerini korumak ve özellikle meslek ve geçimleriyle ilgili ihtiyaçlarını sağlamak amacıyla karşılıklı yardım prensibine dayanılarak kurulan örgütlerdir. Bu kapsamda çalışma konuları;

- Ortakların kısa ve orta vadeli kredi ile her türlü tarımsal girdi ihtiyaçlarını karşılamak, mahsullerini değerlendirmek ve pazarlamak, müştereken faydalanabilecekleri her çeşit makine, ekipman ve tesisleri temin etmek,
- Ortak ve gerektiğinde diğer üreticilerin üretim ve zarurî tüketim maddeleri ile üretim araçlarını toptan sağlamak ve bu maksatla, Merkez Birliği yönetim

kurulunun müsaadesi ile kuruluşlara iştirak etmek, hükümetçe görev verildiği takdirde, devletçe yapılacak destekleme ödemelerine aracılık etmek, el sanatlarını geliştirmek ve mamullerini değerlendirmek, meslekî ve teknik yönden bilgilerini arttırmak, sosyal ve kültürel konularla ilgili faaliyetlerde bulunmak, kurslar açmak ve seminerler tertip etmek,

- Mevduat toplamak, bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapmak şeklinde tanımlanmıştır.

3.4. Tarım Satış Kooperatifi

Türkiye’de çoğunlukta olan küçük çiftçilerin önemli sorunlarından biri, ürünlerini değer fiyatına satamamalarıdır. Tarımsal ürünlerin pazarlanmasında çiftçiler çoğunlukla aracı, tüccar ya da komisyoncularla karşı karşıya kalmaktadır. Pazarlama kanalının uzaması tüketicinin ödediği fiyatın artmasına, üreticinin eline ise ancak üretim masraflarının karşılanmasına yetecek kadar bir değer geçmesine neden olmaktadır. Üretici ile tüketici arasında yer alan aracılara ortadan kaldırmada ve aracılardan elde ettiği kazancı en aza indirmede tarım satış kooperatiflerinin önemli bir rolü vardır. Bu kooperatifler buldukları yörenin hakim ürünü ile ilgili işleme sanayisini kurabilen, iç-dış pazarlama organizasyonlarına sahip, büyük istihdam olanakları ve katma değer yaratabilen kooperatiflerdir.

Tarım Satış Kooperatifi Ana Sözleşmesi’ne göre kooperatifin amacı, ortaklarının mesleki faaliyetleri ile ilgili ihtiyaçlarını karşılıklı yardım, dayanışma ve kefalet suretiyle karşılamak, ortakların ve gerektiğinde diğer üreticilerinin ürünlerini daha iyi şartlarla değerlendirmek ve ekonomik menfaatlerini korumak şeklinde tanımlanmıştır. Bu kapsamda tarım satış kooperatifi esas olarak;

- Ortakların ürünlerinin alımı ve daha iyi şartlarla değerlendirilmesi için çalışmak, bu konuda gerekli her türlü tedbiri almak,
- Ortakların ve gerektiğinde ortak olmayan üreticilerin tarımsal üretim faaliyeti ile mesleki faaliyetleri ve geçimlerine ilişkin her türlü ihtiyaçlarını yurt içinden ve yurt dışından tedarik etmek ve/veya doğrudan üretmek ve bu amaçla bayilik almak, dağıtmak, kiralamak ve benzeri yöntemlerle karşılamak, gerektiğinde ortaklarını aynı ve/veya nakdi kredi ile desteklemek,
- Başta kooperatif ortakları olmak üzere üreticilere ve tarımsal işletmelere yönelik ticari ve tarımsal danışmanlık ve teknik destek hizmetleri vermek, konularında çalışır.

3.5. Tarımsal Kalkınma Kooperatifi

Tarımsal kalkınma kooperatifleri çok amaçlı kooperatifler olmaları ve bünyelerinde önemli tarımsal faaliyetleri bulundurmaları nedeniyle çiftçi gelirine direkt etki eden kooperatiflerdir. İzmir’de süt sektöründe özellikle ihale yapılan bölgelerde üreticiler çoğunlukla ihalelerde tarımsal kalkınma kooperatifleri aracılığıyla temsil edilmektedir (Köroğlu, 2003). Bu çalışma kapsamında, anket sorularında yer alan kooperatifin üreticiye sağladığı teknik destek, pazarlama ve satış ile ilgili bölümlerin değerlendirmesinin sağlıklı yapılabilmesi için belirli bir üründe faaliyet gösteren ortaklardan oluşan tarımsal kalkınma kooperatifinin seçilmesi uygun bulunmuştur. Bu sebeple İzmir ilinde süt üretiminde bulunan ortaklardan oluşan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin potansiyeli de göz önünde bulundurulurak; araştırmada süt üretimi yapan üreticilerin oluşturduğu tarımsal kalkınma kooperatifleri ele alınmıştır.

Sınırlı Sorumlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ana Sözleşmesine göre tarımsal kalkınma kooperatiflerinin amaçları;

- Ortakların her türlü bitkisel, hayvancılık, ormancılık konularındaki istihsalini geliştirmek ve ihtiyaçları ile ilgili temin, tedarik, işletme, pazarlama, değerlendirme faaliyetlerinde bulunmak,
- Ortakların ekonomik ve sosyal yönden gelişmelerine yardımcı olmak, iş sahası temin etmek,
- Ortakların ekonomik gücünü arttırmak için tabii kaynaklardan faydalanmak, el ve ev sanatları ile tarımsal sanayiinin gelişmesini sağlayıcı tedbirler almaktır.

4. YÖNTEM

4.1. Verilerin Toplanmasında Kullanılan Yöntem

Tez çalışmasının birincil nitelikli verileri ortaklar ile yüz yüze yapılan anket çalışması yoluyla elde edilmiştir. Örnek hacminin belirlenmesinde oransal örnekleme formülü kullanılmıştır (Newbold, 1995).

$$n = \frac{Np(1-p)}{(N-1)\sigma_{p_x}^2 + p(1-p)}$$

n = örnek hacmi

N = İzmir ilindeki kooperatiflere ait toplam ortak sayısı

$\sigma_{p_x}^2$ = varyans

Ele alınan beş kooperatif türünün İzmir ilindeki birim kooperatif sayıları ve bunlara ortak toplam üretici sayısı tespit edilmiştir. Buna göre, İzmir ilinde faaliyet gösteren ele alınan kooperatifler itibari ile toplam ortak sayısı 39.347'dir. Oransal örnekleme formülü yoluyla %90 güven aralığında 0,05 hata payı için; $p=0,5$ alınarak maksimum örnek hacmi 269 elde edilmiştir. Ancak, görüşülecek ortak sayıları oransal olarak araştırma kapsamındaki kooperatif türlerine göre dağıtıldığında, sulama kooperatifi ile görüşülecek ortak sayısı 17 bulunmuştur. Elde edilen sayı ile yapılacak parametrik testler istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermeyeceği için 17 sayısı 30'a çıkarılmıştır. Bu sebeple örnek hacmi ve görüşülecek ortak sayısı 282 olarak hesaplanmıştır.

Örnek hacminin kooperatiflere ve ilçelere göre dağılımı Tablo 4.1.'de verilmiştir. Öncelikle, araştırma kapsamındaki her kooperatif türünde en fazla ortağa sahip birim kooperatifler belirlenmiştir. Seçilen birim kooperatiflerin toplam ortak sayısı temsil ettiği kooperatif türünün toplam ortak sayısının en az %20'sini temsil edecek şekilde ve sayıda belirlenmiştir.

Örnek hacmi hesaplandıktan sonra üreticilerle yüz yüze görüşmeler suretiyle anketler yapılarak veri toplama işlemi tamamlanmıştır. Üreticilerin birden fazla kooperatif ya da diğer üretici örgütlerine üyeliği söz konusu olmaktadır. Bu sebeple, üreticilerin örnek hacmi kapsamında ele alındığı

kooperatif türü itibari ile soruları cevaplamaları ve böylece kooperatifler arasında karşılaştırmaların sağlıklı yapılabilmesi sağlanmıştır.

Anket formu beşli likert ölçeği, AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci) ölçeği ve evet-hayır gibi ikili ölçekte soruları içermektedir. Anket formu içerik olarak iki bölümden oluşmaktadır (EK 1). İlk bölümde araştırma kapsamında bulunan beş kooperatif türüne ortak çiftçilerin tümüne sorulan ortak soru ve yargılar bulunmaktadır. Beş farklı kooperatif türü incelendiği için anket formunun ikinci bölümünde yer alan soruların içeriği kooperatif türlerinin çalışma ve faaliyet alanlarına göre farklılıklar göstermektedir. Bu sebeple, anket formunun ikinci bölümünde yer alan “Teknik destek”, “Pazarlama” ve “Beklentiler” ile ilgili sorular her kooperatif türü için farklı hazırlanmıştır. Tarım kredi kooperatifi ve sulama kooperatifi pazarlama faaliyetlerinde bulunmadığı için anket formunun ikinci bölümünde bu iki kooperatif türüne yönelik “Pazarlama” soruları yer almamıştır.

Tablo 4.1 Örnek hacmi ve dağılımı.

Araştırma Kapsamı	Kooperatif Sayısı	Toplam Ortak Sayısı	Toplam Örnek hacmi	Seçilen Kooperatif	Ortak Sayısı	Toplam Ortak Sayısı	Kendi içinde oranı	Örnek hacmi dağılımı
Sulama Kooperatifi	78	12.072	83	Kemalpaşa-Bağyurdu	817	2.574	%21	26
				Kemalpaşa-Ören	661			21
				Kemalpaşa-Armutlu	484			16
				Bayındır-Furunlu	316			10
				Ödemiş-Birgi Beldesi	296			10
Su Ürünleri Kooperatifi	45	2.486	30	Menemen-Tuzcullu	237	589	%24	12
				Çiğli-Sasalı	180			9
				Foça-Merkez	172			9
Tarım Kredi Kooperatifi	53	13.636	93	Bayındır-Canlı	623	2.730	%20	21
				Ödemiş-Ovakent	564			19
				Kiraz-İğdeli	533			18
				Torbali	527			18
				Ödemiş	483			17
Tarım Satış Kooperatifi (TARİŞ Zeytin ve Zeytinyağı)	8	5.392	37	Bayındır	1.431	2.404	%45	22
				Zeytindağ (Bergama)	973			15
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi (Sütçülük Kooperatifi)	18	5.761	39	Kiraz-İğdeli	1.834	3.113	%54	23
				Tire-Merkez	1.279			16
Toplam	202	39.347	282					282

4.2. Verilerin Analizinde Kullanılan Yöntemler

4.2.1. Betimsel istatistikler

Frekans, yüzde ve ortalama hesaplamaları yapılmıştır. Araştırma kapsamındaki kooperatif ortaklarının verdikleri cevaplar öncelikle bütünsel olarak değerlendirilmiş sonrasında ele alınan kooperatif türleri itibari ile karşılaştırılmıştır.

4.2.2. Faktör analizi

FA, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi az sayıda faktör ile açıklamayı amaçlamaktadır. Faktör analizi bir faktörleşme ya da ortak faktör adı verilen yeni kavramları (değişkenleri) ortaya çıkarma ya da maddelerin faktör yük değerlerini kullanarak kavramların işlevsel tanımlarını elde etme süreci olarak da tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, 2009). FA, tüm değişkenlerin ve bu değişkenlerin tüm doğrusal (lineer) kombinasyonlarının normal dağıldığını (çok değişkenli normal dağılım) varsayar. Bu varsayım karşılanıyorsa çözümün değeri artar (Tabachnick ve Fideli, 2001). Çok değişkenli normallik varsayımı, değişken çiftleri arasındaki ilişkinin doğrusal olduğuna da işaret eder. Doğrusallık söz konusu olmadığında, analizin değeri azalır (Hovardaoglu, 2000; Tabachnick ve Fideli, 2001). Bu araştırmada, faktör sayısı belirlemede öz değeri 1,1'in üzerindeki faktörler önemli kabul edilmiştir (Büyüköztürk, 2002).

Bu araştırmada FA ile üreticilerin kooperatif ortak ilişkisini ölçmek için etkili olan faktörlerin belirlenmesi sağlanmıştır. Üreticilerin ortaya çıkan faktörlere ilişkin tutum ve davranışları her kooperatif için ayrı ayrı değerlendirilerek bu faktörler açısından zayıf ve güçlü olan kooperatifler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Verilerin faktör analizi için uygunluğunun değerlendirilmesi için KMO (Kaiser- Meyer- Olkin) ve Barlett's testleri yapılmıştır. KMO ve Bartlett's testleri, değişkenler arası ilişkinin gücünü ölçümlemek için kullanılır. KMO, tatmin edici bir faktör analizi yapılabilmesi için örneklemin 0,5'den büyük olması gerektiğini öngörür. Şayet, 0,5'den düşük değişkenler var ise bunlar analize dahil edilmez. Tablo 4.2'de gösterilen KMO testi ölçüt aralığına göre KMO ölçümü 0 ile 1

arasında değişir. 1'e yaklaştıkça daha iyidir, minimum ise 0,6 olması önerilir (Anonim, 2018c).

Tablo 4.2 KMO testi ölçüt aralığı.

Ölçüt	Açıklama
$1,90 \leq KMO \leq 0,90$	Mükemmel
$0,90 < KMO \leq 0,80$	İyi
$0,80 < KMO \leq 0,70$	Orta düzey
$0,70 < KMO \leq 0,60$	Zayıf
$0,60 < KMO$	Kötü

Barlett's test de aynı KMO gibi değişkenler arası ilişki gücünü ölçümler. Bu test H_0 'ı test eder. Barlett's testte (Barlett's test of sphericity) sig $<0,05$ olmalıdır. 0,5'in altındaysa H_0 reddedilir bu da korelasyon matrisinin özdeş bir matris olmadığı anlamına gelir. Eğer tabloda Bartlett değeri $p < 0,001$ ise bu analizde ilerlenebileceğini gösterir (Karaalioğlu, 2015).

4.2.3. Korelasyon katsayısı

Korelasyon katsayısı (r) iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin derecesini ölçen bir değer olup -1 ile +1 arasında değişir. r'nin -1 'e yakın olması, bu değişkenler arasında çok güçlü bir negatif doğrusal ilişki olduğunu, +1'e yakın olması da çok güçlü pozitif doğrusal ilişki olduğunu işaret eder. Mutlak değer olarak r'nin 0,7 den büyük olması doğrusal ilişkinin güçlü olduğu şeklinde bir yorum yapılmasına olanak verir.

Bu araştırmada FA'nden elde edilen faktörlerin araştırma kapsamındaki kooperatif türleri ile arasındaki ilişkiye korelasyon katsayısı ile bakılmıştır. Korelasyon katsayısı için analiz yapmadan önce, araştırma kapsamında yer alan beş kooperatif türünün her biri için yeni değişkenler oluşturulmuştur. Her bir kooperatif türü için o kooperatife ortak olma durumu "1=var" ve olmama durumu "0=yok" olarak ayrı ayrı kodlanmıştır. Örneğin sulama kooperatifine ortak olma durumu "1" olarak kodlanırken o değişkende diğer kooperatiflere ortak olma durumu "0" olarak kodlanmıştır. "0" herhangi bir kooperatife ortak olmama durumu değildir. Bu örnekte sulama kooperatifine ortak olmama durumunu ifade etmektedir. Zira örnek hacmindeki tüm üreticiler araştırma kapsamındaki beş kooperatiften birisine ortaktır. Bu sebeple ilişkinin derecesinin yüksek olması beklenmemektedir. Bu analiz ilişkinin yönünü test etmek amacıyla yapılmıştır. Korelasyon katsayısı için analiz çift yönlü yapılmıştır.

4.2.4. Analitik hiyerarşi süreci

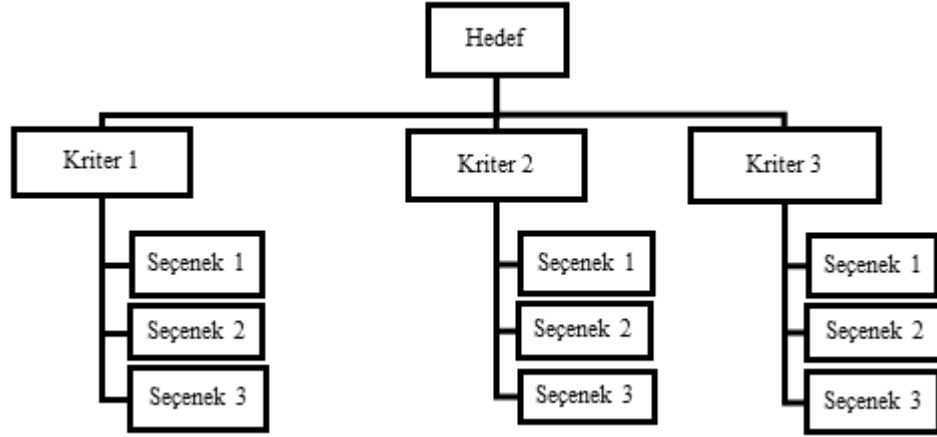
AHP (Analytic Hierarchy Process) ya da AHS (Analitik Hiyerarşi Süreci), Saaty (1980) tarafından geliştirilen ve birden çok kriter içeren karmaşık problemlerin çözümünde kullanılan bir karar verme yöntemidir. Karar vericilere, karmaşık problemleri, problemin ana hedefi, kriterleri, alt kriterleri ve seçenekleri arasındaki ilişkiyi gösteren bir hiyerarşik yapıda modelleme olanağı vermektedir (Saaty et al., 2003). Kriterlerin hiyerarşik organizasyonu, büyük karar problemlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır (Prakash, 2003; Rommelfanger, 2003).

AHS, ayrıştırma, eşli karşılaştırma ve hiyerarşik düzenleme olmak üzere üç temel ilkeye dayanmaktadır. Ayrıştırma bir problemi, çeşitli hiyerarşiler halinde yapılandırma işlemidir. Eşli karşılaştırma, seçenekler veya kriterler için eşli karşılaştırma matrisi oluşturma sürecidir. Hiyerarşik düzenleme ise hiyerarşi üstündeki karşılaştırmaları birleştirme işlemidir.

AHS'nin ilk adımı, karar problemini temel bileşenlerine ayırtmak ve hiyerarşik bir yapı oluşturmaktır. Karar vericiye, ilgili kararın daha küçük parçaları üzerinde odaklanmasına yardımcı olur (Braunschweig ve Becker, 2004). Karar hiyerarşisinin en tepesinde ana hedef, bir alt kademe kararın kalitesini etkileyecek kriter ve en altında ise karar seçenekleri yer almaktadır. Eşli karşılaştırmalar, AHS'nin ikinci temel adımını oluşturmaktadır. İki seçeneğin/kriterin birbirleriyle karşılaştırılması anlamına gelir ve karar vericinin yargısına dayanır. Hiyerarşi n eleman içeriyorsa, toplam $n(n-1)/2$ adet eşli karşılaştırma yapmak gerekmektedir.

Üreticilerin başarıya ulaşmak için hangi kriterleri dikkate aldığı ve bu kriterlerde hangi girişimi tercih ettiğini tespit etmek amacıyla, AHS'den yararlanılmıştır. Bu yöntemdeki kriterler; en yüksek kar; üreticinin üretim sonunda elde edeceği karı, en düşük risk; üretim boyunca ve sonunda pazarlama ve diğer konularda üreticinin karşılaşacağı en az riski, en iyi pazarlama fırsatı; üretim periyodu sonunda ürününü pazarlayacağı en iyi fırsatı ifade etmektedir. Bu kararlara ulaşmada seçebileceği alternatifler ise; üretici örgütleri (ortağı olduğu kooperatif), komisyoncular ve tüccarlardır. Bu analiz ile kooperatiflerin ortakları gözündeki nisbi ağırlığını ortaya koymak mümkün olabilecektir.

Araştırmada hiyerarşik model aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Şekil 4.1 Hiyerarşik model

4.2.5. Friedman testi

Analitik hiyerarşi süreci yönteminde ortakların tercihleri arasındaki uyuşmanın kontrolü Friedman testi ile ölçülmüştür. Araştırmada kullanılan Friedman testi hipotezleri aşağıdaki gibidir:

H_0 : Ortakların başarıya ulaşmak için en yüksek kar, en düşük risk ve en iyi pazarlama fırsatı kriterlerine göre tercih ettikleri girişim seçenekleri arasında fark yoktur.

H_1 : Ortakların başarıya ulaşmak için en yüksek kar, en düşük risk ve en iyi pazarlama fırsatı kriterlerine göre tercih ettikleri girişim seçenekleri arasında fark vardır.

4.2.6. Normallik testi

Veri analizinde kullanılacak istatistiksel hipotez testleri; verinin yapısına ve ölçek türüne, dağılımın biçimine ve test edilecek hipoteze göre “Parametrik testler” ve “Parametrik olmayan testler” olmak üzere sınıflandırılmaktadır. Parametrik testler; belirli bir hipotetik evren dağılımına ve bu dağılımı belirleyen ortalama, standart sapma gibi parametrelere dayalı algoritmalar içeren esnek olmayan yöntem ve tekniklerin ortak adıdır (Demir vd., 2016).

Normal dağılıma uygunluk istatistiksel güven aralıkları uygulamalarında oldukça önemlidir. Bu sebeple parametrik istatistiksel testlerin geçerli olabilmesi için veri değişkeninin normal dağılıma uyması beklenir.

Bu araştırmada faktör analizinde ve diğer değerlendirmeler için kullanılan likert ölçeğindeki ifadelerin öncelikle normal dağılım gösterip göstermediği test edilmiştir. Basıklık ve çarpıklık dereceleri +2,0 ile -2,0 arasında olan değişkenlerin normal dağılım gösterdiği kabul edilmiştir (George ve Mallery, 2010).

4.2.7. Tek yönlü varyans analizi

Varyans analizi (ANOVA; Analysis of Variance) karşılaştırması yapılacak gruplar arasındaki farkın belirlenmesinde ve grup sayısının ikiden fazla olması durumunda kullanılan istatistiki yöntemlerden biridir.

Varyansların eşit olması durumunda kullanılacak post-hoc istatistikler genel itibariyle iki yöntemle ele alınmaktadır. Bunlar: “Çoklu karşılaştırma testleri” (multiple pairwise comparisons) ve “çoklu aralık testleri” (multiple range tests) olarak bilinmektedir. Çoklu aralık testleri, grup ortalamalarına ilişkin (k means) homojen alt setler (homogeneous subset) oluşturarak, gruplardan farklı olanları tespit etmeye çalışmaktadır. Çoklu karşılaştırma testleri ise, her grubu sırasıyla diğer gruplarla teker teker kıyaslayarak bir karşılaştırma matrisi elde etmektedir. Varyans analizinde kurulan hipotez aşağıda gösterildiği gibidir;

$$H_0: \mu_1 = \mu_2 = \mu_3 = \mu_n \text{ (ortalamalar arasında fark yoktur)}$$

$H_1: \mu_1 \neq \mu_2 \neq \mu_3 \neq \mu_n$ (ortalamalar arasında fark vardır ya da en az bir ortalama farklıdır)

Varyans analizi sonucu H_0 hipotezinin reddedilip, H_1 hipotezinin kabul edilmesi durumunda, farklılığın hangi grup ya da gruplardan kaynaklandığını tespit etmek üzere post-hoc seçimi yapılır (Kayri, 2009). Bu araştırmada, gruplar arası varyansların eşit olması durumunda Tukey HSD testi, eşit olmadığı durumda ise Games-Howell testi yapılmıştır. Bu araştırmada varyans analizi ifadelerine verilen cevapların ve ortalamaların kooperatif türlerine göre ortaklar arasında fark oluşturup oluşturmadığını test etmek amacıyla kullanılmıştır.

5. ARAŞTIRMA ALANI İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

5.1. İlin Genel Özellikleri

Araştırmanın yürütüldüğü İzmir ili 12.243 km yüzölçümü ile Ege kıyı bölgesinin tipik bir örneğidir. 629 kilometrelik kıyı uzunluğuna sahip, kuzeyinde Madra Dağları, güneyinde Kuşadası Körfezi, batısında Çeşme Yarımadası'nın Tekne Burnu, doğusunda ise Aydın ve Manisa il sınırları ile çevrilmiş olan İzmir Türkiye'nin üçüncü büyük kentidir. İzmir ili içinde Ege Bölgesi'nin önemli akarsularından olan Gediz Nehri'nin aşağı çığı ile Küçük Menderes Nehri bulunur. İzmir sınırları içinde 30 ilçe bulunmaktadır. Bunlar, Aliağa, Balçova, Bayındır, Bayraklı, Bergama, Beydağ, Bornova, Buca, Çeşme, Çiğli, Dikili, Foça, Gaziemir, Güzelbahçe, Karabağlar, Karaburun, Karşıyaka, Kemalpaşa, Kınık, Kiraz, Konak, Menderes, Menemen, Narlıdere, Ödemiş, Seferihisar, Selçuk, Tire, Torbalı ve Urla'dır.

İzmir ili Ege kıyılarında görülen Akdeniz ikliminin etkisi altında kalır ve yazları sıcak ve kurak, kışları ılık ve yağışlı geçmektedir. Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün (2018) verilerine göre, 1938–2017 yılları arasında görülen en yüksek sıcaklık 43 °C (12 Ağustos 2002), en düşük sıcaklık ise -8,2 °C'dir (4 Ocak 1942). İzmir'de yıllık ortalama yağış miktarı ise 700 mm'dir.

2017 yılı TÜİK verilerine göre İzmir ilinin nüfusu 4.279.677 kişidir. Nüfus mevcudunun %50,15'ini kadın, %49,85'ini erkek nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2017).

5.2. İlin Tarımsal Özellikleri

İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün 2017 yılı verilerine göre; İzmir ilinin toplam arazi varlığı 12.086.112 dekadır (Tablo 5.1). Toplam arazi varlığının %28,5'ini tarım alanı oluşturmaktadır ve bu alan 3.444.237,2 dekadır. Diğer yandan toplam arazi varlığının %38,9'u orman ve fundalık, %4,2'si çayır mera ve %28,4'ü de diğer araziden oluşmaktadır.

Tablo 5.1 İzmir İli genel arazi dağılımı.

	Alan (da)	Oran (%)
Tarım alanı	3.444.237,2	28,5
Orman ve fundalık alan	4.700.405,0	38,9
Çayır mera alanı	512.234,0	4,2
Diğer arazi	3.429.235,8	28,4
Toplam	12.086.112,0	100

Kaynak: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistikleri, 2017.

İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün 2017 yılı verilerine göre İzmir ilinin toplam tarım arazisi 3.444.237,2 dekadır. Tarım arazisinin kullanım şekline göre dağılımına bakıldığında en büyük alan 1.417.071 da ile tarla alanıdır (Tablo 5.2). Bunu 974.632 dekar ile zeytin alanı takip etmektedir. En az alan ise 9.232 dekar ile kavaklık alanıdır.

Tablo 5.2 İzmir ili kullanım şekline göre tarım arazisi dağılımı.

	Toplam tarım alanı (da)
Tarla alanı	1.417.071,0
Sebze alanı	386.610,0
Süs bitkileri alanı	15.462,0
Bağ alanı	133.258,0
Meyve alanı	329.117,2
Narenciye alanı	47.737,0
Zeytin alanı	974.632,0
Kavaklık alanı	9.232,0
Nadas alanı	30.864,0
Tarıma elverişli boş arazi	100.254,0
Toplam	3.444.237,2

Kaynak: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistikleri, 2017.

İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün verilerine göre İzmir ilinin 2017 yılı toplam tarımsal üretim değeri 5.587.358.006 TL'dir. Bunun içinde 7.598.876.463 TL ile en fazla tarımsal üretim değerine sahip ürün grubu bitkisel üretim ürün grubudur. Toplam tarımsal üretim değeri içinde bitkisel üretimin payı %48,75, hayvansal üretimin payı %43,98 ve su ürünleri üretiminin payı %7,57'dir (Tablo 5.3).

Tablo 5.3 İzmir ili 2017 yılı tarımsal üretim değeri.

Ürün Grupları	Üretim Değeri (TL)	Toplam Üretim İçindeki Payı (%)
Tarla ürünleri	2.049.279.184	13,15
Sebzeler	1.632.387.310	10,47
Meyveler	3.709.239.950	23,80
Süs bitkileri (kesme çiçekçilik)	207.970.019	1,33
Bitkisel üretim toplamı	7.598.876.463	48,75
Et (kırmızı et ve beyaz et)	3.493.300.575	22,41
Süt (sığır, koyun ve keçi)	2.930.842.909	18,80
Yumurta	312.255.230	2,00
Bal ve balmumu	67.064.745	0,43
Yapağı ve kıl	4.327.273	0,03
Hayvansal üretim toplamı	6.807.790.732	43,68
Deniz balıkları	73.979.024	0,47
Diğer deniz ürünleri	10.632.649	0,07
İç su balıkları (avcılık)	125.860	0,00
Kültür balıkları	1.095.953.278	7,03
Su ürünleri üretimi toplamı	1.180.690.811	7,57
Toplam tarımsal üretim	15.587.358.006	100,00

Kaynak: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistikleri, 2017.

5.3. İlin Tarımsal Örgütlenme Özellikleri

İzmir İli tarımsal üretici örgütlenmesi içinde kooperatifleşmenin yeri önem taşımaktadır. İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün 2018 yılı verilerine göre, tarımsal kalkınma kooperatifi en fazla birim kooperatife sahipken (138), TARIŞ Zeytin Zeytinyağı tarım satış kooperatifi en az birim kooperatif sayısına sahiptir (7). Diğer yandan en fazla ortak sayısına sahip kooperatif tarım kredi kooperatifi (26.534) iken, en az ortak sayısına sahip kooperatif su ürünleri kooperatifidir (2.441). İzmir ilinde faaliyet gösteren toplam birim kooperatif sayısı 326 ve bunlara üye toplam ortak sayısı da 64.960'dır (Tablo 5.4).

Tablo 5.4 İzmir’de faaliyet gösteren üretici örgütlerinin sayısal dağılımı.

Adı	Adedi	Ortak/üye sayısı
Tarımsal kalkınma kooperatifi	138	18.009
Sulama kooperatifi	85	12.967
Su ürünleri kooperatifi	43	2.441
Tarım kredi kooperatifi	53	26.534
TARİŞ Zeytin Zeytinyağı tarım satış kooperatifi	7	5.009
Pancar ekicileri kooperatifi	0	0
Ara toplam	326	64.960
İslah amaçlı yetiştirici birlikleri	Damızlık sığır yetiştiricileri	1
	Damızlık koyun-keçi yetiştiricileri	1
	Arı yetiştiricileri	1
Üretici birlikleri	26	11.815
Ara toplam	29	35.275
Toplam	355	100.235

Kaynak: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistikleri, 2018. TARİŞ Zeytin Zeytinyağı Birliği, 2018.

İzmir İlinde faaliyet gösteren kooperatiflerin üst örgütlenmesini gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu anlamda S.S. İzmir Tarımsal Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliği, S.S. İzmir Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Birliği, S.S. İzmir Bölgesi Hayvancılık Kooperatifleri Birliği, S.S. İzmir Bölgesi Sulama Kooperatifleri Birliği ve S.S. TARİŞ Zeytin Zeytinyağı Birliği olmak üzere toplam 5 adet kooperatif üst birliği bulunmaktadır (Tablo 5.5).

Tablo 5.5 Tarımsal amaçlı kooperatif üst birlikleri.

Adı	Ortak kooperatif sayısı	Ortak sayısı
S.S. İzmir Tarımsal Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliği (KÖY-KOOP)	92	19.216
S.S. İzmir Bölgesi Su Ürünleri Kooperatifler Birliği (SÜR-KOOP)	24	1.373
S.S. İzmir Bölgesi Sulama Kooperatifleri Birliği	27	6.165
S.S. İzmir Bölgesi Hayvancılık Kooperatifleri Birliği (HAY-KOOP)	21	4.929
S.S. TARİŞ Zeytin Zeytinyağı Birliği	7	5.009

Kaynak: İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü İstatistikleri, 2018.

6. TARIMSAL ÜRETİCİ ÖRGÜTLENMESİ

6.1. Dünya’da Kooperatifçilik

Uluslararası Kooperatifler Birliği’nin (ICA) 2017 yılında yayınladığı İkinci Küresel Raporu (Second Global Report) göre dünya genelinde var olan toplam kooperatif sayısı 2,94 milyon ve bunlara üye toplam ortak sayısı 1.217,5 milyon olarak belirtilmiştir (ICA, 2017a).

Kooperatifler, sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkısının yanında büyük çoğunluğu tarım sektöründen olmak üzere dünya genelinde 280 milyon insanın istikrarlı ve kaliteli istihdam edilmesine katkıda bulunmaktadır. Diğer bir deyişle, dünya üzerindeki her altı kişiden biri 3 milyon kooperatiften herhangi birisine ortak konumundadır. Dünyada kooperatifler istihdam edilen nüfusun %9,46’sına işveren konumunda olmakla birlikte, 2,1 trilyon ABD Doları ciro yaratarak toplumun hizmet ve altyapı ihtiyaçlarının karşılanmasına da hizmet etmektedir (ICA, 2018).

ICA’nın 2015 yılı verilerine dayanarak 2017 yılında yayınladığı Kooperatif Ekonomi Raporuna (Exploring The Co-operative Economy Report) göre dünyada faaliyet gösteren mevcut kooperatiflerin sektörel dağılımı Tablo 6.1’deki gibidir.

Tablo 6.1 Dünyada kooperatiflerin sektörel dağılımı.

Sektörler	Kooperatif sayısı (%)
Tarım ve gıda	28
Sigorta	23
Bankacılık	18
Toptan ve perakende ticaret	12
Diğer hizmetler	8
Sanayi	5
Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler	5
Diğer	1
Toplam	100

Kaynak: ICA, 2017b.

Kooperatifçilik faaliyetleri tarım ve gıda, sigorta, bankacılık, toptan ve perakende ticaret, diğer hizmetler, sanayi, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler ve diğer sektörler olmak üzere sektörel çeşitlilik göstermektedir. Buna göre kooperatifleşmede %28 oranla en büyük payı tarım ve gıda sektörü

oluşturmaktadır. Bunu %23 ile sigorta, %18 ile bankacılık, %12 ile toptan ve perakende kooperatifleri takip ederek diğer önemli büyük payı oluşturmaktadır.

Yıllık işlem hacmi 100 milyon doların üzerinde faaliyet gösteren kooperatiflerin dağılımına bakıldığında ise sektörlerin sıralamasında farklılık olduğu görülmektedir (Tablo 6.2). Buna göre, sigorta kooperatifleri %41'lik pay ile ilk sırada, tarım ve gıda sanayi ise %30 ile ikinci sırada yer almıştır. Bunları toptan ve perakende ticaret %19, bankacılık ve finansal hizmetler %6, sanayi %1, sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler %1 ve diğer sektörler %1 oranları ile takip etmektedir. Kooperatifleşmede tarım ve gıda sanayi önemli bir payı oluşturmaktadır.

Tablo 6.2 Yıllık işlem hacmi 100 milyon doların üzerinde olan kooperatiflerin sektörel dağılımı.

Sektörler	Oran (%)
Sigorta	41
Tarım ve gıda sanayi	30
Toptan ve perakende ticaret	19
Bankacılık ve finansal hizmetler	6
Sanayi	1
Sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler	1
Diğer	1
Toplam	100

Kaynak: ICA, 2017b.

Dünyada işlem hacmine göre ilk 10 kooperatif faaliyette bulunduğu sektör ve ülke dağılımına göre Tablo 6.3'te gösterilmiştir. İşlem hacmine göre en yüksek ciro yapan kooperatif bankacılık ve finansal hizmetler sektöründe bulundan Fransa'nın Groupe Cr dit Agricole organizasyonudur.

Tablo 6.3 Dünyada işlem hacmine göre ilk 10 kooperatif.

Sıralama	Kooperatif	�lke	Sekt�r
1	Groupe Cr�dit Agricole	Fransa	Bankacılık ve finansal hizmetler
2	Kaiser Permanente	ABD	Sigorta
3	State Farm	ABD	Sigorta
4	BVR	Almanya	Bankacılık ve finansal hizmetler
5	Zenkyoren	Japonya	Sigorta
6	Groupe BPCE	Fransa	Bankacılık ve finansal hizmetler
7	REWE Group	Almanya	Toptan ve perakende ticaret
8	Groupe Cr�dit Mutuel	Fransa	Bankacılık ve finansal hizmetler
9	Nippon Life	Japonya	Sigorta
10	ACDLEC - E.Leclerc	Fransa	Toptan ve perakende ticaret

Kaynak: ICA, 2017b.

Genel olarak bakıldığında, işlem hacmine göre ilk 10'da yer alan kooperatifler Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Japonya'dan bankacılık ve finansal hizmetler, sigorta, toptan ve perakende ticaret sektörlerinde faaliyet gösteren kooperatiflerdir.

2015 yılı işlem hacmine göre tarım ve gıda sanayi sektöründe ilk 10 kooperatif Tablo 6.4'te gösterilmiştir. Buna göre Japonya'dan Zen-noh isimli kooperatif 38,80 milyon dolar ile en fazla işlem hacmine sahip kooperatiftir. Tarım ve gıda sanayi sektöründe faaliyet gösteren işlem hacmine göre ilk 10'da yer alan kooperatifler Japonya, ABD, Kore Cumhuriyeti, Almanya, Yeni Zelanda, Hollanda, Danimarka ülkelerinde bulunmaktadır.

Tablo 6.4 2015 yılı işlem hacmine göre tarım ve gıda sanayi sektöründe ilk 10 kooperatif.

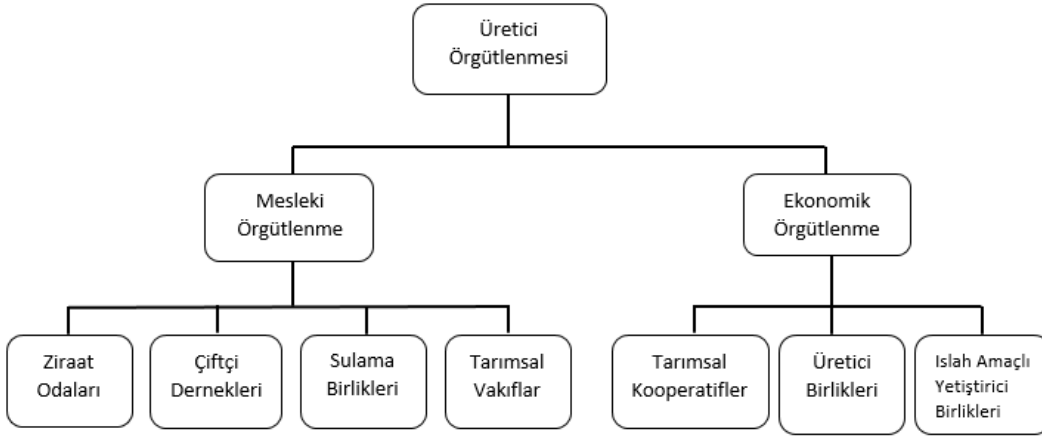
Sıralama	Kooperatif	Ülke	Ciro (Milyon \$)
1	Zen-noh	Japonya	38,80
2	CHS A.Ş.	ABD	34,58
3	NH Nonghyup	Kore Cumhuriyeti	33,94
4	Bay Wa	Almanya	16,46
5	Dairy Farmers of America	ABD	13,80
6	Fonterra Co-operative Group	Yeni Zelanda	13,02
7	Land O'Lakes, Inc.	ABD	13,01
8	Hokuren	Japonya	12,53
9	FrieslandCampina	Hollanda	12,42
10	Arla Foods Amba	Danimarka	11,35

Kaynak: ICA, 2017b.

Avrupa Birliğinin (AB) 2018 yılına ilişkin göstergeleri incelendiğinde, AB nüfusunun yaklaşık üçte birinin yani 163 milyon vatandaşın kooperatif ortağı olduğu belirtilmiştir. AB'de toplam kooperatif sayısı 250000 olmakla beraber kooperatifler aynı zamanda 5,4 milyon kişiye istihdam sağlamaktadır. AB ülkelerinde çeşitli sektörlerin pazar payı içinde kooperatiflerin yeri önem taşımaktadır. Örneğin, tarım sektöründe kooperatifler pazar payının Hollanda'da %83'ünü, Finlandiya'da %79'unu, İtalya'da %55'ini ve Fransa'da %50'sini oluşturmaktadır. Ormancılık sektöründe kooperatifler pazar payının İsveç'te %60'ını ve Finlandiya'da %31'ini; bankacılık sektöründe ise Fransa'da %50'sini, Kıbrıs'ta %37'sini, Finlandiya'da %35'ini, Avusturya'da %31'ini ve Almanya'da %21'ini oluşturmaktadır. Diğer yandan toptan ve perakende sektöründe kooperatifler pazar payının Finlandiya'da %36'sını ve İsveç'te %20'sini oluştururken; ilaç ve sağlık hizmetlerinde İspanya'nın %21'ini ve Belçika'nın %18'ini oluşturmaktadır (Anonim, 2018d).

6.2. Türkiye’de Üretici Örgütlenmesi

Türkiye’de üretici örgütlenmesi mesleki örgütlenme ve ekonomik örgütlenme olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. Üretici örgütlenmesi deseni Şekil 6.1’de gösterilmiştir. Buna göre ziraat odaları, çiftçi dernekleri, sulama birlikleri ve tarımsal vakıflar mesleki örgütler kapsamında; tarımsal amaçlı kooperatifler, üretici birlikleri ve ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ise ekonomik örgütler kapsamında faaliyetlerini yürütmektedirler.

Şekil 6.1 Türkiye’de tarımsal üretici örgütlenmesi deseni.

Türkiye’de tarımsal üreticiler tarafından oluşturulan ekonomik örgütlenmeler, Tarım ve Orman Bakanlığı ile Ticaret Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Türkiye’de, tarım sektörü içinde ekonomik örgütlenmenin en büyük ağırlığını tarımsal kooperatifler taşımaktadır (Yercan, 2007). Bu kapsamda, Türkiye’de faaliyet gösteren mevcut kooperatif ve ortak sayılarına ilişkin veriler Tablo 6.5’te gösterilmiştir. Tarımsal kalkınma, sulama, su ürünleri ve pancar ekicileri kooperatifleri 1163 ve 3476 Sayılı Kanuna tabi olarak faaliyetlerini yürütmekte ve tarımsal kalkınma kooperatifleri kendi içinde KÖY-KOOP, tarım, hayvancılık, ormancılık, çay alt sektörlerine göre ayrışabilmektedir. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı verilerine göre, en fazla kooperatif ortağına 1.409.721 ile pancar ekicileri kooperatifleri sahiptir. 1581 ve 5330 S.K. tabi tarım kredi kooperatiflerinin toplam ortak sayısı 911.218’dir. Diğer yandan, 1196 ve 4572 S.K. tabi tarım satış kooperatiflerinin toplam ortak sayısı ise 533.456’dir. En fazla birim kooperatif sayısına sahip kooperatif ise 6.908 ile tarımsal kalkınma kooperatifleridir.

Tablo 6.5 Türkiye’de tarımsal kooperatifler ve ortak sayıları.

Tabi olduğu kanun	Birim Kooperatifler			Kooperatif Bölge Birlikleri				Kooperatif Merkez Birlikleri			
	Türü	Sayısı	Ortak sayısı	Türü/Çeşidi	Sayısı	Ortak koop. sayısı	Ortak sayısı	Sayısı	Ortak birlik sayısı	Ortak koop. sayısı	Ortak sayısı
1163, 3476 S.K.	Tarımsal kalkınma	6.908	759.481	KÖY-KOOP	14	1.452	175.012	1	17	1.532	184.281
				Tarım	12	502	63.151	1	15	899	115.451
				Hayvancılık	35	1.823	187.483	1	35	1.928	200.381
				Ormancılık	18	970	117.911	1	28	2.459	288.668
				Çay	5	41	66.516	1	5	41	66.516
1163, 3476 S.K.	Sulama	2.458	302.160	Sulama	13	696	100.978	1	13	647	104.166
1163, 3476 S.K.	Su ürünleri	550	30.848	Su ürünleri	16	217	13.224	1	14	195	11.584
1163, 3476 S.K.	Pancar ekicileri	31	1.409.721	Pancar ekicileri	1	31	1.409.721	0	0	0	0
Ara toplam		9.947	2.502.210		114	5.732	2.133.996	7	127	7.701	971.047
1581, 5330 S.K.	Tarım kredi	1.625	911.218	Tarım kredi	17	1.625	911.218	1	17	1.625	911.218
Ara toplam		11.572	3.413.428		131	7.357	3.045.214	8	144	9.326	1.882.265
1196, 4572 S.K.	Tarım satış	399	533.456	Tarım satış	17	322	524.587	0	0	0	0
1163 S.K.	Üretim pazarlama	428	18.845	Üretim pazarlama	4	51	2.261	0	0	0	0
1163 S.K.	Yaş meyve ve sebze	37	3.142	Yaş meyve ve sebze	0	0	0	0	0	0	0
Genel toplam		11.971	3.946.884	TOPLAM	152	7.730	3.572.062	8	144	9.326	1.882.265

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018.

Türkiye’de ayrıca 1163 S.K. tabi üretim pazarlama ile yaş meyve ve sebze kooperatifleri de faaliyet göstermekle birlikte bu kooperatiflerde üst örgütlenmenin gerçekleşmediği görülmektedir.

Türkiye’de üreticilerin ekonomik örgütlenme kapsamında tarımsal kooperatifleşme dışında farklı yapılanmalar şeklinde örgütlendikleri görülmektedir. Bunlar, üretici birlikleri ve ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de 5200 Sayılı Kanuna tabi üretici birlikleri hayvansal üretim, bitkisel üretim, su ürünleri ve organik ürünler ürün ve gruplarında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Bu kapsamda Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı verilerine göre Türkiye’deki toplam üretici birliği sayısı 897 ve toplam üye sayısı 354.188’dir (Tablo 6.6). Türkiye’de üretici birliği örgütlenmesinin büyük bir bölümü hayvansal üretimde görülmektedir.

Tablo 6.6 Türkiye’de üretici birlikleri ve üye sayıları.

Ürün/ürün grupları	Birlik sayısı	Üye çiftçi sayısı
Hayvansal üretim	576	327.007
Bitkisel üretim	259	23.517
Su ürünleri	31	1.214
Organik ürünler	31	2.450
Toplam	897	354.188

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018.

Üretici birliklerinin 603 tanesi merkez birliğine üye olarak üst örgütlenmesini tamamlamıştır. Üretici merkez birliğine üye toplam çiftçi sayısı 277.017’dir. Süt, kırmızı et, kanatlı hayvan eti, yumurta, bal, meyve, tarla bitkileri, su ürünleri yetiştiricileri ve deniz ürünleri avcıları ürün ve ürün gruplarında faaliyet gösteren üretici birliklerinin birer tane üretici merkez birliği mevcuttur (Tablo 6.7). Ürün ve ürün grubu bazında en fazla üye süt üretimi faaliyetindeki üretici birliklerinde görülmektedir.

Tablo 6.7 Türkiye’de üretici merkez birlikleri ve üye sayıları.

Ürün/ürün grupları	Sayısı	Üye birlik sayısı	Üye çiftçi sayısı
Süt	1	308	214.013
Kırmızı et	1	120	55.034
Kanatlı hayvan eti	1	19	710
Yumurta	1	12	374
Bal	1	91	2.880
Meyve	1	12	2.566
Tarla bitkileri	1	13	240
Su ürünleri yetiştiricileri	1	18	888
Deniz ürünleri avcıları	1	10	312
Toplam	9	603	277.017

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018.

Türkiye’de ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri 5999 Sayılı Kanuna tabi olarak faaliyetleri sürdürmektedirler. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı verilerine göre, damızlık sığır, damızlık koyun-keçi, arı, damızlık manda ve tavuk ürün ve ürün gruplarında toplam 276 adet ıslah amaçlı yetiştirici birliği ve bunlara üye toplam 571.284 çiftçi bulunmaktadır (Tablo 6.8). Islah amaçlı damızlık koyun-keçi ve damızlık sığır yetiştirici birliklerinin toplam üye sayısının ıslah amaçlı yetiştirici birliklerinin toplam üye sayısı içindeki payı %86’dır.

Tablo 6.8 Türkiye’de ıslah amaçlı yetiştirici birlikleri ve üye sayıları.

Ürün/ürün grupları	Birlik sayısı	Üye çiftçi sayısı
Damızlık sığır	81	241.492
Damızlık koyun-keçi	80	248.192
Arı	80	72.127
Damızlık manda	29	8.714
Tavuk	6	759
Toplam	276	571.284

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018.

Türkiye’de faaliyet gösteren ıslah amaçlı yetiştirici birliklerinden tavuk dışında tüm ürün grupları üst örgütlenmesini tamamlamış ve birim üretici birliklerinin hepsi kendi merkez birliğine üyeliğini gerçekleştirmiştir. Islah amaçlı yetiştirici merkez birliklerine üye birlik sayısı toplamı 270 olup bunlara bağlı toplam üye çiftçi sayısı 570.525’tir (Tablo 6.9).

Tablo 6.9 Türkiye’de ıslah amaçlı yetiştirici merkez birlikleri ve üye sayıları.

Türü	Sayısı	Üye birlik sayısı	Üye sayısı
Damızlık sığır	1	81	241.492
Damızlık koyun-keçi	1	80	248.192
Arı	1	80	72.127
Damızlık manda	1	29	8.714
Toplam	4	270	570.525

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018.

Ziraat odaları, sulama birlikleri, çiftçi dernekleri ve tarımsal vakıflar Türkiye’de faaliyette bulunan diğer örgütlenme modelleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu modeller ise mesleki örgütlenme adı altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Tarım Reformu Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı verilerine göre, 6964 Sayılı Kanuna tabi ziraat odalarının toplam sayısı 766 ve bunlara bağlı toplam üye sayısı 4.877.341’dir. Ziraat odalarını 611.000 üye ile sulama birlikleri takip etmektedir. Çiftçi derneklerinin toplam üye sayısı ise 227.500 olup tarımsal vakıfların 2.500’dür (Tablo 6.10).

Tablo 6.10 Türkiye’de diğer tarımsal örgüt modelleri.

Tür	Örgüt sayısı	Üye çiftçi sayısı
Ziraat odaları	766	4.877.341
Sulama birlikleri	368	611.000
Çiftçi dernekleri	525	227.500
Tarımsal vakıflar	14	2.500

Kaynak: Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018.

7. ARAŞTIRMA BULGULARI

7.1. Ortakların Özellikleri

Ortaklara ilişkin tanımlayıcı göstergeler araştırma kapsamında ele alınan beş kooperatif türüne ortak üreticiler için ayrı ayrı ve ortakların hepsi için genel olarak ortaya koyularak değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamındaki üreticilerin yaş ortalaması 55 olup en genç çiftçi 28, en yaşlı çiftçi 82 yaşındadır. Araştırma kapsamında ele alınan kooperatif türlerine göre ortakların yaş ortalamaları Tablo 7.1’de verilmiştir. Buna göre tarımsal kalkınma ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının yaş ortalaması 52, su ürünleri kooperatifi ortaklarının yaş ortalaması 53, sulama kooperatifi ortaklarının yaş ortalaması 56 ve tarım satış kooperatifi ortaklarının yaş ortalaması 62’dir.

Tablo 7.1 Üreticilerin yaş durumu (yıl).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Tarımsal kalkınma kooperatifi	51,79	31	70	9,43
Tarım kredi kooperatifi	52,24	28	75	10,90
Su ürünleri kooperatifi	53,10	29	79	12,66
Sulama kooperatifi	56,00	30	80	8,72
Tarım satış kooperatifi	61,97	30	82	12,21
Genel	54,65	28	82	10,94

Araştırma kapsamındaki üretici ailelerinin nüfusu en az 1 en fazla 9 kişi olmak üzere ortalama 4 kişiden oluşmaktadır. Kooperatif türleri açısından ayrı ayrı incelendiğinde tarım satış kooperatifi, su ürünleri kooperatifi ve sulama kooperatifi ortaklarının aile içi nüfus toplamı ortalama 3, tarımsal kalkınma kooperatifi ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının aile içi nüfus toplamı ise ortalama 4 kişidir (Tablo 7.2).

Tablo 7.2 Üreticilerin aile içi nüfus durumu (kişi).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Tarım satış kooperatifi	3,05	1	7	1,33
Su ürünleri kooperatifi	3,27	1	6	1,25
Sulama kooperatifi	3,47	1	7	1,32
Tarımsal kalkınma kooperatifi	4,05	1	7	1,43
Tarım kredi kooperatifi	4,30	2	9	1,60
Genel	3,75	1	9	1,50

Genel itibari ile üreticilerin çiftçilik deneyimi süresi 2 ile 68 yıl arasında değişmekte olup ortalama 36 yıldır. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının çiftçilik deneyimi süresi ortalama 29, tarım kredi kooperatifi ortaklarının 34, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının 35, sulama kooperatifi ortaklarının 37 ve tarım satış kooperatifi ortaklarının 41 yıldır (Tablo 7.3).

Tablo 7.3 Üreticilerin çiftçilik deneyimi (yıl).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Su ürünleri kooperatifi	29,33	10	50	11,11
Tarım kredi kooperatifi	34,42	8	60	12,09
Tarımsal kalkınma kooperatifi	34,74	10	55	10,77
Sulama kooperatifi	36,71	2	65	11,05
Tarım satış kooperatifi	41,43	5	68	16,56
Genel	35,52	2	68	12,52

Araştırma kapsamındaki tüm üreticiler ele alındığında üreticilerin kooperatife ortaklık süresi 1 yıl ile 46 yıl arasında değişmekle beraber ortalama 17 yıldır. Kooperatifler kendi içinde değerlendirildiğinde ise tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının kooperatife ortaklık süresi ortalama 13 yıl, tarım kredi ve sulama kooperatifi ortaklarının 17 yıl, su ürünleri kooperatifi ortaklarının 20 yıl ve tarım satış kooperatifi ortaklarının 22 yıldır (Tablo 7.4).

Tablo 7.4 Üreticilerin kooperatife ortaklık süresi (yıl).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Tarımsal kalkınma kooperatifi	12,64	2	29	7,46
Tarım kredi kooperatifi	16,69	1	40	10,06
Sulama kooperatifi	16,83	1	45	10,70
Su ürünleri kooperatifi	19,83	2	46	12,19
Tarım satış kooperatifi	22,24	3	41	11,34
Genel	17,23	1	46	10,63

Kooperatifin ortağın ikamet ettiği yere uzaklığı en az 100 metre en fazla 60 km olup ortalama 5 km'dir. Araştırma kapsamındaki kooperatifler açısından incelendiğinde sulama kooperatifinin ortağın ikamet ettiği yere uzaklık ortalaması 0,8 km, tarım kredi kooperatifinin 5 km, tarım satış kooperatifinin 8 km, su ürünleri kooperatifinin 10 km ve tarımsal kalkınma kooperatifinin 11 km olarak bulunmuştur (Tablo 7.5).

Tablo 7.5 Kooperatifin ortağın ikamet ettiği yere uzaklığı (km).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Sulama kooperatifi	0,77	0,1	30	3,26
Tarım kredi kooperatifi	4,83	0,1	22	4,31
Tarım satış kooperatifi	7,62	0,2	60	10,97
Su ürünleri kooperatifi	10,48	0,2	25	10,48
Tarımsal kalkınma kooperatifi	10,53	0,1	35	8,95
Genel	5,35	0,1	60	7,74

Üreticilerin yıllık toplam tarımsal geliri 500 TL ile 252.000 TL arasında değişmekte olup ortalama 13.718 TL'dir. Araştırma kapsamındaki kooperatif türleri kendi içinde incelendiğinde, su ürünleri kooperatifi ortaklarının yıllık toplam tarımsal gelir ortalaması 4.303 TL, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının 10.359 TL, sulama kooperatifi ortaklarının 12.753 TL, tarım kredi kooperatifi ortaklarının 14.901 TL ve tarım satış kooperatifi ortaklarının 24.081 TL'dir (Tablo 7.6). Su ürünleri kooperatifi ortaklarının büyük ölçüde tarım dışı faaliyette buldukları ve sadece balıkçılıktan kazandıkları bedelin geçinmeleri için yeterli düzeyde olmadığı görülmüştür.

Tablo 7.6 Üreticilerin yıllık toplam tarımsal geliri (TL/yıl).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Su ürünleri kooperatifi	4.303	500	15.000	5.333,00
Tarımsal kalkınma kooperatifi	10.359	1.000	50.000	13.771,60
Sulama kooperatifi	12.753	1.000	100.000	20.553,70
Tarım kredi kooperatifi	14.901	3.000	248.000	40.974,30
Tarım satış kooperatifi	24.081	3.000	252.000	45.619,40
Genel	13.718	500	252.000	31.528,80

Araştırma kapsamındaki üreticilere ait işlenen toplam arazi varlığı 1 da ile 450 da arasında değişmekte olup ortalama 46 dekar olarak tespit edilmiştir. Diğer yandan su ürünleri kooperatifi ortaklarına ait işlenen toplam arazi varlığı ortalama 5 da, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının 16 da, sulama kooperatifi ortaklarının 25 da, tarım kredi kooperatifi ortaklarının 67 da ve tarım satış kooperatifi ortaklarının 78 dekardır (Tablo 7.7).

Tablo 7.7 Üreticilerin işlenen toplam arazi varlığı (da).

	Ortalama	Alt değer	Üst değer	St. Sapma
Su ürünleri kooperatifi	5,16	1,5	10	4,36
Tarımsal kalkınma kooperatifi	15,65	1,5	45	12,51
Sulama kooperatifi	25,05	1	160	25,87
Tarım kredi kooperatifi	66,62	5	440	76,87
Tarım satış kooperatifi	77,99	3	450	97,41
Genel	46,22	1	450	65,83

Araştırma kapsamındaki üreticilerin %44'ünün tarım dışı faaliyette bulunmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7.8). Diğer yandan tarım satış kooperatifi ortaklarının %27'si, sulama kooperatifi ortaklarının %35'i, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %40'ı, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %41'i ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %61'i tarım dışı faaliyette bulunmadığını ifade etmişlerdir.

Tablo 7.8 Ortakların tarım dışı faaliyette bulunma durumu.

	Hayır		Evet	
	n	%	n	%
Tarım satış kooperatifi	10	27,0	27	73,0
Sulama kooperatifi	29	34,9	54	65,1
Su ürünleri kooperatifi	12	40,0	18	60,0
Tarımsal kalkınma kooperatifi	16	41,0	23	59,0
Tarım kredi kooperatifi	57	61,3	36	38,7
Genel	124	44,0	158	56,0

Üreticiler eğitim seviyelerine göre ilkökul, ortaokul, lise ve üniversite mezunu olanlar şeklinde sınıflandırılmıştır (Tablo 7.9). Üreticilerin büyük bir bölümü ilkökul mezunudur (%73). Ortaokul mezunu çiftçilerin oranı %12, lise mezunu çiftçilerin oranı %12 ve üniversite mezunu çiftçilerin oranı %3'tür. Araştırma kapsamındaki kooperatifler ayrı ayrı değerlendirildiğinde, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %87'si, su ürünleri kooperatifi ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %73'ü, tarım satış kooperatifi ortaklarının %70'i ve sulama kooperatifi ortaklarının %69'u ilkökul mezunu olduğu görülmüştür.

Tablo 7.9 Üreticilerin eğitim seviyelerine göre dağılımı.

	İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Tarımsal kalkınma kooperatifi	34	87,2	2	5,1	3	7,7	0	0
Su ürünleri kooperatifi	22	73,3	5	16,7	2	6,7	1	3,3
Tarım kredi kooperatifi	68	73,1	14	15,1	10	10,7	1	1,1
Tarım satış kooperatifi	26	70,3	3	8,1	5	13,5	3	8,1
Sulama kooperatifi	57	68,7	10	12,0	13	15,7	3	3,6
Genel	207	73,4	34	12,1	33	11,7	8	2,8

7.2. Ortakların Sosyal Katılım Durumu

Ortakların köy yönetiminde görev alıp almadığı araştırıldığında %80,5'inin köy yönetiminde şu anda ya da geçmişte görev almadığı ortaya çıkmıştır. Ele alınan kooperatif türleri itibari ile incelendiğinde, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %93,3'ünün, tarımsal kalkınma kooperatifi ve tarım satış kooperatifi ortaklarının %97'sinin, sulama kooperatifi ortaklarının %96'sının, tarım kredi kooperatifi ortaklarının ise %91'inin köy yönetiminde görevinin olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 7.10).

Tablo 7.10 Üreticilerin köy yönetiminde görev alma durumu.

	Hayır		Evet	
	n	%	n	%
Su ürünleri kooperatifi	28	93,3	2	6,7
Tarımsal kalkınma kooperatifi	34	87,2	5	12,8
Tarım satış kooperatifi	28	75,7	9	24,3
Sulama kooperatifi	69	83,1	14	16,9
Tarım kredi kooperatifi	68	73,1	25	26,9
Genel	227	80,5	55	19,5

Üreticilerin ortağı olduğu kooperatifin yönetim organlarında şu anda ya da geçmişte görev alıp almadıkları sorulmuştur. Buna göre üreticilerin %20'si ortağı olduğu kooperatifin yönetim organlarında görev almaktadır ya da daha önce aldıklarını ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamındaki kooperatifler tek başına ele alındığında, sulama kooperatifi ortaklarının %36'sı, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %26'sı, tarım satış kooperatifi ortaklarının %22'si, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %10'u ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %8'i ortağı olduğu kooperatifin yönetim organlarında görev almaktadır ya da daha önce aldıklarını ifade etmişlerdir (Tablo 7.11).

Tablo 7.11 Üreticilerin kooperatifin yönetim organlarında görev alma durumu.

	Hayır		Evet		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
Sulama kooperatifi	53	63,9	30	36,1	83	100
Su ürünleri kooperatifi	22	73,3	8	26,7	30	100
Tarım satış kooperatifi	29	78,4	8	21,6	37	100
Tarımsal kalkınma kooperatifi	35	89,7	4	10,3	39	100
Tarım kredi kooperatifi	86	92,5	7	7,5	93	100
Genel	225	79,8	57	20,2	282	100

Çiftçiler aynı anda birden fazla üretici örgütüne ortak ya da üye olabilmektedirler. Çiftçilerin üretici örgütlerinden hangilerine ortak ya da üye olduklarına bakıldığında, yaklaşık yarısının (%42) tarım kredi kooperatifine ortak olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, üreticilerin %31'inin sulama kooperatifine ortak, %26'sının köy-kalkınma kooperatifine (ya da tarımsal kalkınma kooperatifi) ortak, %15'inin tarım satış kooperatifine ortak, %12'sinin damızlık sığır yetiştirici birliğine üye, %11'inin su ürünleri kooperatifine ortak ve %10'unun üretici birliğine üye olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7.12).

Tablo 7.12 Çiftçilerin üretici örgütlerine ortaklık/üyelik durumu.

	Üye		Üye değil	
	n	Yüzde (%)	n	Yüzde (%)
Tarım kredi kooperatifi	119	42,2	163	57,8
Sulama kooperatifi	87	30,9	195	69,1
Köy-kalkınma kooperatifi	72	25,5	210	74,5
Tarım satış kooperatifi	42	14,9	240	85,1
Damızlık sığır yetiştirici birliği	34	12,1	248	87,9
Su ürünleri kooperatifi	31	11,0	251	89,0
Üretici birliği	29	10,3	253	89,7

Üreticilere tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı sorulmuş, ziyaret edilme sıklığına göre tarımsal kuruluşlar arasında sıralama yapılmıştır. Daha sonra araştırma kapsamındaki ele alınan beş kooperatif türü için tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ayrı ayrı ortalamaları alınarak karşılaştırma yapılmıştır.

Araştırma kapsamında ele alınan bütün kooperatif ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ortalamalarına bakıldığında 4,43 ortalama ile en fazla ziyaret edilen kuruluş kooperatiflerdir. Ortakların %61'i ortağı olduğu kooperatifi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir (Tablo 7.13). Kooperatifleri sırasıyla tarım ilçe müdürlüğü (3,28), ziraat bankası (2,96), tarım il müdürlüğü (1,39), DSİ (1,27), üniversite (1,13) ve araştırma enstitüsü (1,01) takip

etmektedir. Ortakların %19,1'i tarım ilçe müdürlüğünü, %12,8'si ziraat bankasını, %2,5'i tarım il müdürlüğünü, %1,1'i DSİ'yi ve %7'si araştırma enstitüsünü haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Ortakların tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı ortalaması ise 2,22 bulunmuştur. Bu değer yılda bir kez ifadesine yakın bir değerdir.

Tablo 7.13 Üreticilerin tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı.

	Hiç		Yılda 1 kez		Yılda bir kaç kez		Ayda 1 kez		Haftada 1 kez		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kooperatif	2	0,7	6	2,1	32	11,3	70	24,8	172	61,0	4,43
Tarım İlçe Müdürlüğü	45	16,0	16	5,7	90	31,9	77	27,3	54	19,1	3,28
Ziraat Bankası	77	27,3	21	7,4	55	19,5	93	33,0	36	12,8	2,96
Tarım İl Müdürlüğü	225	79,8	22	7,8	24	8,5	4	1,4	7	2,5	1,39
DSİ	244	86,5	12	4,3	18	6,4	5	1,8	3	1,1	1,27
Üniversite	262	92,9	11	3,9	4	1,4	1	0,4	4	1,4	1,13
Araştırma Enstitüsü	266	94,3	10	3,5	4	1,4	0	0	2	0,7	1,09
	Ortalama										2,22

Araştırma kapsamındaki her kooperatif türünün ortakları için tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı kendi içinde incelendiğinde; sulama kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ortalamalarına bakıldığında 4,78 ortalama ile en fazla ziyaret edilen kuruluş kooperatiftir (Tablo 7.14). Sulama kooperatifi ortaklarının %80,7'si ortağı olduğu kooperatifi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Kooperatifi sırasıyla tarım ilçe müdürlüğü (3,25), ziraat bankası (3,00), DSİ (1,69), tarım il müdürlüğü (1,65), araştırma enstitüsü (1,22) ve üniversite (1,20) takip etmektedir. Sulama kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı ortalaması 2,4 bulunmuştur. Bu değer yılda bir kez ifadesine yakın bir değerdir. Diğer yandan ortakların %19,3'ü tarım ilçe müdürlüğünü, %8,4'ü ziraat bankasını, %3,6'sı DSİ'yi, %2,4'ü araştırma enstitüsünü ve %2,4'ü üniversiteyi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Tarım satış kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ortalamalarına bakıldığında 4,19 ortalama ile en fazla ziyaret edilen kuruluş kooperatiftir. Tarım satış kooperatifi ortaklarının %48,6'sı ortağı olduğu kooperatifi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Kooperatifi sırasıyla tarım ilçe müdürlüğü (3,70), ziraat bankası (3,19), tarım il müdürlüğü (1,11), araştırma enstitüsü (1,08), üniversite (1,05) ve DSİ (1), takip etmektedir. Tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı ortalaması 2,19 bulunmuştur. Bu değer yılda bir kez ifadesine yakın bir değerdir. Diğer yandan ortakların %24,3'ü tarım

ilçe müdürlüğünü ve %,13,5'i ziraat bankasını haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Tarım kredi kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ortalamalarına bakıldığında 4,24 ortalama ile en fazla ziyaret edilen kuruluş kooperatiftir. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %43'ü ortağı olduğu kooperatifi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Kooperatifi sırasıyla tarım ilçe müdürlüğü (3,62), ziraat bankası (2,91), tarım il müdürlüğü (1,10), DSİ (1,10), üniversite (1,10) ve araştırma enstitüsü (1,02) takip etmektedir. Tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı ortalaması 2,16 bulunmuştur. Bu değer yılda bir kez ifadesine yakın bir değerdir. Diğer yandan ortakların %23,7'si tarım ilçe müdürlüğünü, %14'ü ziraat bankasını, %,1,1'i tarım il müdürlüğünü ve %2,2'si üniversiteyi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ortalamalarına bakıldığında 4,31 ortalama ile en fazla ziyaret edilen kuruluş kooperatiftir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %59'u ortağı olduğu kooperatifi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Kooperatifi sırasıyla ziraat bankası (3,15), tarım ilçe müdürlüğü (3,05), tarım il müdürlüğü (1,26), DSİ (1,10), üniversite (1,03) ve araştırma enstitüsü (1,00) takip etmektedir. Tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı ortalaması 2,13 bulunmuştur. Bu değer yılda bir kez ifadesine yakın bir değerdir. Diğer yandan ortakların %5,1'i ziraat bankasını, %7,7'si tarım ilçe müdürlüğünü haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Su ürünleri kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklıklarının ortalamalarına bakıldığında 4,53 ortalama ile en fazla ziyaret edilen kuruluş kooperatiftir. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının %80'i ortağı olduğu kooperatifi haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir. Kooperatifi sırasıyla ziraat bankası (2,50), tarım il müdürlüğü (2,10), tarım ilçe müdürlüğü (2,07), üniversite (1,30), DSİ (1,17), ve araştırma enstitüsü (1,10) takip etmektedir. Tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı ortalaması 2,11 bulunmuştur. Bu değer yılda bir kez ifadesine yakın bir değerdir. Diğer yandan ortakların %30'u ziraat bankasını, %20'si tarım il müdürlüğünü ve %13,3'ü tarım ilçe müdürlüğünü haftada en az bir kez ziyaret ettiğini belirtmiştir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kooperatif türleri açısından sulama kooperatifi ortaklarının tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığının ortalaması ile

tarım kredi (Games-Howell testi; $p=0,012<0,05$) ve tarımsal kalkınma kooperatifine (Games-Howell testi; $p=0,009<0,05$) ortak olan üreticilerin tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığının ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Buna göre, sulama kooperatifi ortaklarının tarım kredi ve tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarına göre tarımsal kuruluşları daha sık ziyaret ettikleri ortaya çıkmıştır. Bu durum, sulama kooperatiflerinin genel itibari ile lokasyon olarak ortaklarına daha yakın mesafede ve kooperatife ulaşımın daha rahat olmasından, ayrıca özellikle sulama sezonu açıldığında ortakların su bedelini ödemek için kooperatif ziyaretlerini daha sık gerçekleştirmelerinden kaynaklanabilmektedir.

Tablo 7.14 Kooperatif türlerine göre üreticilerin tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı.

Sulama kooperatifi ortakları	Hiç		Yılda 1 kez		Yılda bir kaç kez		Ayda 1 kez		Haftada en az bir kez		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kooperatif	0	0	0	0	2	2,4	14	16,9	67	80,7	4,78
Tarım İlçe Müdürlüğü	13	15,7	7	8,4	25	30,1	22	26,5	16	19,3	3,25
Ziraat Bankası	19	22,9	6	7,2	21	25,3	30	36,1	7	8,4	3,00
DSİ	56	67,5	6	7,2	15	18,1	3	3,6	3	3,6	1,69
Tarım İl Müdürlüğü	53	63,9	8	9,6	20	24,1	2	2,4	0	0	1,65
Araştırma Enstitüsü	74	89,2	4	4,8	3	3,6	0	0	2	2,4	1,22
Üniversite	74	89,2	5	6,0	2	2,4	0	0	2	2,4	1,20
Ortalama											2,40
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Kooperatif	2	6,7	0	0	2	6,7	2	6,7	24	80,0	4,53
Ziraat Bankası	16	53,3	2	6,7	2	6,7	1	3,3	9	30,0	2,50
Tarım İl Müdürlüğü	17	56,7	6	20,0	0	0	1	3,3	6	20,0	2,10
Tarım İlçe Müdürlüğü	18	60,0	3	10,0	2	6,7	3	10,0	4	13,3	2,07
Üniversite	25	83,3	2	6,7	2	6,7	1	3,3	0	0	1,30
DSİ	27	90,0	2	6,7	0	0	1	3,3	0	0	1,17
Araştırma Enstitüsü	27	90,0	3	10,0	0	0	0	0	0	0	1,10
Ortalama											2,11
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Kooperatif	0	0	3	3,2	12	12,9	38	40,9	40	43,0	4,24
Tarım İlçe Müdürlüğü	6	6,5	5	5,4	29	31,2	31	33,3	22	23,7	3,62
Ziraat Bankası	28	30,1	7	7,5	16	17,2	29	31,2	13	14,0	2,91
Tarım İl Müdürlüğü	88	94,6	3	3,2	1	1,1	0	0	1	1,1	1,10
DSİ	88	94,6	2	2,2	2	2,2	1	1,1	0	0	1,10
Üniversite	90	96,8	1	1,1	0	0	0	0	2	2,2	1,10
Araştırma Enstitüsü	92	98,9	0	0	1	1,1	0	0	0	0	1,02
Ortalama											2,16
Tarım satış kooperatifi ortakları											
Kooperatif	0	0	2	5,4	7	18,9	10	27,0	18	48,6	4,19
Tarım İlçe Müdürlüğü	2	5,4	0	0	14	37,8	12	32,4	9	24,3	3,70
Ziraat Bankası	9	24,3	3	8,1	2	5,4	18	48,6	5	13,5	3,19
Tarım İl Müdürlüğü	33	89,2	4	10,8	0	0	0	0	0	0	1,11
Araştırma Enstitüsü	34	91,9	3	8,1	0	0	0	0	0	0	1,08
Üniversite	35	94,6	2	5,4	0	0	0	0	0	0	1,05
DSİ	37	100	0	0	0	0	0	0	0	0	1,00
Ortalama											2,19
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Kooperatif	1	2,6	0	0	9	23,1	6	15,4	23	59,0	4,31
Ziraat Bankası	5	12,8	3	7,7	14	35,9	15	38,5	2	5,1	3,15
Tarım İlçe Müdürlüğü	6	15,4	1	2,6	20	51,3	9	23,1	3	7,7	3,05
Tarım İl Müdürlüğü	34	87,2	1	2,6	3	7,7	1	2,6	0	0	1,26
DSİ	36	92,3	2	5,1	1	2,6	0	0	0	0	1,10
Üniversite	38	97,4	1	2,6	0	0	0	0	0	0	1,03
Araştırma Enstitüsü	39	100	0	0	0	0	0	0	0	0	1,00
Ortalama											2,13

Ortakların köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığına bakıldığında araştırma kapsamındaki tüm üreticiler değerlendirildiğinde gidiş sıklığı ortalaması 3,15 bulunmuştur. Bu değer ayda bir kez ifadesine yakın bir değerdir. İlçe merkezi 4,54 ortalama ile en sık ziyaret edilen yer olmuştur. Üreticilerin %73'ü haftada en az bir kez ilçe merkezine gittiğini belirtmiştir. Diğer yandan üreticilerin %54,3'ü çevre köylere, %6,7'si il merkezine ve %0,7'si diğer illere haftada en az bir kez gittiğini belirtmiştir (Tablo 7.15).

Tablo 7.15 Ortakların köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı.

	Hiç		Yılda 1 kez		Ayda 1 kez		On beş günde 1 kez		Haftada en az bir kez		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
İlçe merkezi	2	0,7	6	2,1	36	12,8	32	11,3	206	73,0	4,54
Çevre köyler	12	4,3	8	2,8	62	22,0	47	16,7	153	54,3	4,14
İl merkezi	46	16,3	138	48,9	60	21,3	19	6,7	19	6,7	2,39
Diğer iller	159	56,4	106	37,6	11	3,9	4	1,4	2	0,7	1,52
	Ortalama										3,15

Araştırma kapsamında yer alan beş kooperatif türüne ortak çiftçilerin köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığına ilişkin bulgular Tablo 7.16'da gösterilmiştir. Buna göre, sulama kooperatifi ortaklarının köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı ortalaması 3,14 bulunmuştur. 4,20 ortalama ile ilk sırada ilçe merkezi yer almaktadır. Üreticilerin %55,4'ü ilçe merkezine, %51,8'i çevre köylere ve %4,8'i il merkezine haftada en az bir kez gittiğini belirtmiştir.

Su ürünleri kooperatifi ortaklarının köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı ortalaması ise 3,28'dir ve 4,47 ortalama ile ilk sırada ilçe merkezi yer almaktadır. Üreticilerin %73,3'ü ilçe merkezine, %30'u çevre köylere, %33,3'ü il merkezine ve %6,7'si diğer illere haftada en az bir kez gittiğini ifade etmiştir.

Tarım kredi kooperatifi ortaklarının köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı ortalaması 3,09 bulunurken, 4,72 ortalama ile ilk sırada ilçe merkezi yer almıştır. Üreticilerin %83,9'u ilçe merkezine, %55,9'u çevre köylere ve %3,2'si il merkezine haftada en az bir kez gittiğini ifade etmiştir.

Tarım satış kooperatifi ortaklarının köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı ortalaması 3,17 bulunmuştur, 4,70 ortalama ile ilk sırada ilçe merkezi yer almaktadır. Üreticilerin %78,4'ü ilçe merkezine, %59,5'i çevre köylere ve %5,4'ü il merkezine haftada en az bir kez gittiğini belirtmiştir.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı ortalaması 3,15 bulunmuştur, 4,72 ortalama ile ilk sırada ilçe merkezi yer almaktadır. Üreticilerin %79,5'i ilçe merkezine ve %69,2'si çevre köylere haftada en az bir kez gittiğini belirtmiştir.

Ortakların köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı ile ilgili elde edilen bulgulara göre kooperatif türleri açısından ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0,674$).

Tablo 7.16 Kooperatif türlerine göre ortakların köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığı.

Sulama kooperatifi ortakları	Hiç		Yılda 1 kez		Ayda 1 kez		On beş günde 1 kez		Haftada en az 1 kez		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
İlçe merkezi	0	0	3	3,6	23	27,7	11	13,3	46	55,4	4,20
Çevre köyler	3	3,6	4	4,8	15	18,1	18	21,7	43	51,8	4,13
İl merkezi	11	13,3	34	41,0	26	31,3	8	9,6	4	4,8	2,52
Diğer iller	30	36,1	47	56,6	5	6,0	1	1,2	0	0	1,72
Ortalama											3,14
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
İlçe merkezi	1	3,3	1	3,3	3	10,0	3	10,0	22	73,3	4,47
Çevre köyler	3	10,0	0	0	11	36,7	7	23,3	9	30,0	3,63
İl merkezi	5	16,7	6	20,0	6	20,0	3	10,0	10	33,3	3,23
Diğer iller	15	50,0	11	36,7	1	3,3	1	3,3	2	6,7	1,80
Ortalama											3,28
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
İlçe merkezi	1	1,1	2	2,2	4	4,3	8	8,6	78	83,9	4,72
Çevre köyler	3	3,2	2	2,2	22	23,7	14	15,1	52	55,9	4,18
İl merkezi	18	19,4	52	55,9	17	18,3	3	3,2	3	3,2	2,15
Diğer iller	67	72,0	23	24,7	2	2,2	1	1,1	0	0	1,32
Ortalama											3,09
Tarım satış kooperatifi ortakları											
İlçe merkezi	0	0	0	0	3	8,1	5	13,5	29	78,4	4,70
Çevre köyler	2	5,4	0	0	9	24,3	4	10,8	22	59,5	4,19
İl merkezi	7	18,9	15	40,5	9	24,3	4	10,8	2	5,4	2,43
Diğer iller	27	73	7	18,9	3	8,1	0	0	0	0	1,35
Ortalama											3,17
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
İlçe merkezi	0	0	0	0	3	7,7	5	12,8	31	79,5	4,72
Çevre köyler	1	2,6	2	5,1	5	12,8	4	10,3	27	69,2	4,38
İl merkezi	5	12,8	31	79,5	2	5,1	1	2,6	0	0	1,97
Diğer iller	20	51,3	18	46,2	0	0	1	2,6	0	0	1,54
Ortalama											3,15

Üreticilerin bahsedilen yerlere gidiş sebepleri ise ürün pazarlamak, girdi temini (yem, gübre, ilaç vb.), tarımsal konularda bilgi almak, tarımsal konulardaki resmi işler ve tarım dışı konular (sosyal faaliyetler) şeklinde sıralanmıştır (Tablo 7.17). Araştırma kapsamındaki üreticilerin %65,6'sı ürününü ilçe merkezinde %31,6'sı ise çevre köylerde pazarlamaktadır. Üreticilerin %67,4'ü yem, gübre, ilaç vb. girdi teminini ilçe merkezinden, %30,8'i çevre köylerden yapmaktadır. Tarımsal konularda bilgi almak için üreticilerin %66'sı ilçe merkezine, %32,6'sı

çevre köylere gitmektedir. Üreticilerin %92,6'sı tarımsal konulardaki resmi işlerini ilçe merkezinde yürüttüğünü ifade etmiştir. Diğer yandan tarım dışı konular (sosyal faaliyetler) için çoğunlukla (%72,3) çevre köylere gittiklerini söylemişlerdir.

Tablo 7.17 Ortakların gidiş sebeplerine göre ilgili yerleri tercih etme durumları.

	Çevre köyler		İlçe merkezi		İl merkezi		Diğer iller	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Ürün pazarlamak	89	31,6	185	65,6	8	2,8	0	0
Girdi temini (yem, gübre, ilaç vb.)	87	30,8	190	67,4	0	0	5	1,8
Tarımsal konularda bilgi almak	92	32,6	186	66,0	3	1,1	1	0,3
Tarımsal konulardaki resmi işler	13	4,6	261	92,6	8	2,8	0	0
Tarım dışı konular (sosyal faaliyetler)	204	72,3	71	25,2	6	2,1	1	0,4

Üreticilere kooperatifin ortaklarla toplantı yapma sıklığı sorulmuştur. Araştırma kapsamındaki üreticiler bütün olarak değerlendirildiğinde cevaplarının genel ortalaması 2,99'dur ve %35,8'i ara sıra cevabını vermişlerdir. Bu değer ara sıra ifadesine yakın bir ifadedir. Araştırma kapsamındaki kooperatif türleri kendi içinde incelendiğinde, genel ortalamanın altında kalan kooperatifler; tarım satış kooperatifi (2,81) ve tarım kredi kooperatifi (2,55). Genel ortalamanın üzerinde kalan ve en yüksek ortalamaya sahip kooperatif su ürünleri kooperatifi (3,53). Su ürünleri kooperatifini sırasıyla tarımsal kalkınma kooperatifi (3,33) ve sulama kooperatifi (3,20) takip etmektedir (Tablo 7.18).

Genel olarak değerlendirildiğinde, ortaklar ile bir araya gelerek en sık toplantı yapan kooperatif sulama kooperatifi iken diğer yandan tarım kredi kooperatiflerinin ortakları ile toplantı yapma sıklığı en düşük bulunmuştur.

Tablo 7.18 Kooperatifin ortaklarla toplantı yapma sıklığı.

	Hiç		Nadiren		Ara sıra		Genellikle		Her zaman		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Su ürünleri kooperatifi	0	0	4	13,3	13	43,3	6	20,0	7	23,3	3,53
Tarımsal kalkınma koop.	0	0	6	15,4	17	43,6	13	33,3	3	7,7	3,33
Sulama kooperatifi	6	7,2	17	20,5	23	27,7	28	33,7	9	10,8	3,20
Tarım satış kooperatifi	3	8,1	14	37,8	10	27,0	7	18,9	3	8,1	2,81
Tarım kredi kooperatifi	24	25,8	13	14,0	38	40,9	17	18,3	1	1,1	2,55
Genel	33	11,7	54	19,1	101	35,8	71	25,2	23	8,2	2,99

7.3. Ortakların Kooperatif Yönetimini Değerlendirmesi

Üreticilere kooperatif yönetimi, idari ve teknik personel hakkındaki düşünceleri ile ilgili yöneltilen ifadelerle verdikleri cevaplar Tablo 7.19'da gösterilmiştir. Araştırma kapsamındaki üreticiler bütün olarak

değerlendirildiğinde, ortakların %56,7’si “Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum” ifadesine, %72,3’ü “İdari personelin ilgisinden memnunum” ifadesine, %73,8’i “Teknik personele güvenirim” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. İfadelere verilen cevapların ortalaması 4,53’tür. Bu değer kesinlikle katılıyorum ifadesine yakın bir değerdir.

Tablo 7.19 Ortakların kooperatif yönetimini değerlendirmesi.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum	9	3,2	12	4,3	12	4,3	89	31,6	160	56,7	4,34
İdari personelin ilgisinden memnunum	7	2,5	1	0,4	6	2,1	64	22,7	204	72,3	4,62
Teknik personele güvenirim	5	1,8	3	1,1	8	2,8	58	20,6	208	73,8	4,63
Ortalama											4,53

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Tablo 7.20’de ise araştırma kapsamındaki her kooperatif türüne ortak üreticilerin kendi kooperatif yönetimine ilişkin değerlendirmesi verilmiştir. Buna göre ortakların verdikleri cevapların ortalaması genel ortalamaya çok yakın bulunmuştur. Bu anlamda, kooperatif türlerine göre ortakların kooperatif yönetimini değerlendirmesi ile ilgili ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p=0,529$).

Tablo 7.20 Kooperatif türlerine göre ortakların kooperatif yönetimini değerlendirmesi.

Sulama kooperatifi ortakları	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum	4	4,8	5	6,0	2	2,4	20	24,1	52	62,7	4,34
İdari personelin ilgisinden memnunum	4	4,8	1	1,2	3	3,6	19	22,9	56	67,5	4,47
Teknik personele güvenirim	4	4,8	2	2,4	2	2,4	16	19,3	59	71,1	4,49
Ortalama											4,43
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum	2	6,7	0	0	0	0	10	33,3	18	60,0	4,40
İdari personelin ilgisinden memnunum	1	3,3	0	0	1	3,3	9	30,0	19	63,3	4,50
Teknik personele güvenirim	1	3,3	0	0	1	3,3	8	26,7	20	66,7	4,53
Ortalama											4,48
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum	2	2,2	4	4,3	5	5,4	39	41,9	43	46,2	4,26
İdari personelin ilgisinden memnunum	0	0	0	0	1	1,1	17	18,3	75	80,3	4,80
Teknik personele güvenirim	0	0	0	0	1	1,1	15	16,1	77	82,8	4,82
Ortalama											4,63
Tarım satış kooperatifi ortakları											
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum	1	2,7	1	2,7	1	2,7	13	35,1	21	56,8	4,41
İdari personelin ilgisinden memnunum	1	2,7	0	0	0	0	12	32,4	24	64,9	4,57
Teknik personele güvenirim	0	0	1	2,7	1	2,7	11	29,7	24	64,9	4,57
Ortalama											4,52
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum	0	0	2	5,1	4	10,3	7	17,9	26	66,7	4,46
İdari personelin ilgisinden memnunum	1	2,6	0	0	1	2,6	7	17,9	30	76,9	4,67
Teknik personele güvenirim	0	0	0	0	3	7,7	8	20,5	28	71,8	4,64
Ortalama											4,59

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.4. Yönetim Kurulu Üyesi Seçerken Dikkat Edilen Özellikler

Üreticilerin yönetim kurulu üyelerini seçerken dikkat ettikleri özellikler için önem derecesine göre verdiği cevaplar öncelikle araştırma kapsamındaki üreticiler için bütünsel olarak daha sonra ele alınan beş kooperatif türü için ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Üreticilerin yönetim kurulu üyelerini seçerken dikkat ettiği özellikler önem sırasına göre Tablo 7.21’de gösterilmiştir. Buna göre, yöneticide olmasını istedikleri en önemli özellik yöneticilerin güvenilir olmasıdır (Ortalama: 4,89). Yöneticilerin politik görüşü diğer özelliklere göre daha az önemli görülen bir özelliktir ve ortalaması 1,95 ile az derecede önemli ifadesine karşılık gelmiştir. Ortakların %89’u “Yöneticiler güvenilir olmalıdır” ifadesine, %84’ü “Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır” ifadesine, %80,9’u “Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır” ifadesine, %78,7’si “Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır” ifadesine ve %9,9’u “Yöneticilerin politik görüşü önemlidir” ifadesine çok önemli cevabını vermişlerdir. Politik görüş özelliği dışındaki ifadeler verilen cevapların ortalaması çok önemli ifadesine yakın ortalama değer almışlardır.

Tablo 7.21 Yönetim Kurulu üyesi seçerken dikkat edilen özellikler.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Yöneticiler güvenilir olmalıdır	0	0	0	0	1	0,4	30	10,6	251	89,0	4,89
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır	0	0	0	0	5	1,8	40	14,2	237	84,0	4,82
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır	1	0,4	1	0,4	2	0,7	50	17,7	228	80,9	4,78
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır	3	1,1	2	0,7	3	1,1	52	18,4	222	78,7	4,73
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir	192	68,1	12	4,3	5	1,8	45	16,0	28	9,9	1,95

*1: Önemsiz, 5: Çok önemli

Araştırma kapsamındaki kooperatif türleri ayrı ayrı incelendiğinde ortakların yönetim kurulu üyelerini seçerken dikkat ettiği özellikler önem sırasına göre Tablo 7.22’de gösterilmiştir. Buna göre, her kooperatif için ortakların yöneticide olmasını istedikleri en önemli özellik güvenilir olmasıdır. Yöneticilerin politik görüşü önem sıralamasında sonuncu olmuştur. Sulama kooperatifi (ortalama: 1,80), tarım kredi kooperatifi (ortalama: 1,99) ve tarım satış kooperatifi (ortalama: 1,65) için ortakların politik görüş özelliğine verdikleri cevapların ortalaması az derecede önemli ifadesine yakın değer almıştır. Diğer yandan su ürünleri kooperatifi (ortalama: 2,33) ve tarımsal kalkınma kooperatifi (ortalama: 2,25) için ortakların politik görüş özelliğine verdikleri cevapların ortalaması az derecede önemli ile orta seviyede önemli ifadelerinin arasına denk gelmektedir.

Tablo 7.22 Kooperatif türlerine göre yönetim kurulu üyesi seçerken dikkat edilen özellikler.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi ortakları											
Yöneticiler güvenilir olmalıdır	0	0	0	0	1	1,2	9	10,8	73	88,0	4,87
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır	0	0	0	0	1	1,2	13	15,7	69	83,1	4,82
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır	0	0	1	1,2	2	2,4	20	24,1	60	72,3	4,67
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır	1	1,2	1	1,2	1	1,2	20	24,1	60	72,3	4,65
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir	60	72,3	5	6	0	0	11	13,3	7	8,4	1,80
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Yöneticiler güvenilir olmalıdır	0	0	0	0	0	0	1	3,3	29	96,7	4,97
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır	0	0	0	0	0	0	9	30,0	21	70,0	4,70
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır	0	0	0	0	3	10,0	9	30,0	18	60,0	4,50
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır	1	3,3	1	3,3	2	6,7	8	26,7	18	60,0	4,37
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir	16	53,3	2	6,7	4	13,3	2	6,7	6	20,0	2,33
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Yöneticiler güvenilir olmalıdır	0	0	0	0	0	0	8	8,6	85	91,4	4,91
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır	0	0	0	0	0	0	8	8,6	85	91,4	4,91
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır	1	1,1	0	0	0	0	7	7,5	85	91,4	4,88
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır	1	1,1	0	0	0	0	11	11,8	81	87,1	4,84
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir	64	68,8	2	2,2	0	0	18	19,4	9	9,7	1,99
Tarım satış kooperatifi-TARİŞ ortakları											
Yöneticiler güvenilir olmalıdır	0	0	0	0	0	0	4	10,8	33	89,2	4,89
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır	0	0	0	0	0	0	4	10,8	33	89,2	4,89
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır	0	0	0	0	0	0	4	10,8	33	89,2	4,89
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır	0	0	0	0	0	0	6	16,2	31	83,8	4,89
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir	30	81,1	0	0	0	0	4	10,8	3	8,1	1,65
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Yöneticiler güvenilir olmalıdır	0	0	0	0	0	0	8	20,5	31	79,5	4,79
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdır	0	0	0	0	0	0	8	20,5	31	79,5	4,79
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır	0	0	0	0	1	2,6	6	15,4	32	82,1	4,79
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır	0	0	0	0	0	0	9	23,1	30	76,9	4,77
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir	22	56,4	3	7,7	1	2,6	10	25,6	3	7,7	2,21

*1: Önemsiz, 5: Çok önemli

7.5. Ortakların Kooperatif Hakkında Genel Değerlendirmeleri

Üreticilere genel kurulun ne sıklıkta toplandığı sorulmuştur. Üreticilerin %23,4'ü kooperatif genel kurulunun ne sıklıkta toplandığını bilmediğini söylemişlerdir. Tarım kredi kooperatifi dışında araştırma kapsamında ele alınan kooperatiflerin genel kurullarının toplanma sıklığı ana sözleşmelerine göre yılda bir kez olmalıdır. Tarım kredi kooperatifinin ana sözleşmesine göre ise 4 yılda bir kez toplanma zorunluluğu vardır. Kooperatif türleri ayrı ayrı ele alındığında, sulama kooperatifi ortaklarının 75,9'u, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %63,3'ü, tarım satış kooperatifi ortaklarının %56,8'si ve tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %59'u genel kurulunun yılda 1 kez toplandığını doğru şekilde bilmiştir. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının ise %8,6'sı genel kurulun 4 yılda bir kez toplandığını doğru şekilde bilmiştir (Tablo 7.23).

Diğer yandan sulama kooperatifi ortaklarının %7,2'si, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %6,7'si, tarım satış kooperatifi ortaklarının %21,6'sı tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %12,8'i ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %48,4'ü genel kurulun ne sıklıkta toplandığını bilmediğini belirtmişlerdir.

Tablo 7.23 Ortakların genel kurulun toplanma sıklığını bilme durumu.

	Bilmiyorum		4 yılda bir		3 yılda bir		Yılda bir		Yılda iki	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Sulama kooperatifi	6	7,2	1	1,2	8	9,6	63	75,9	5	6,0
Su ürünleri kooperatifi	2	6,7	0	0	7	23,3	19	63,3	2	6,7
Tarım kredi kooperatifi	45	48,4	8	8,6	4	4,3	31	33,3	5	5,4
Tarım satış kooperatifi	8	21,6	2	5,4	6	16,2	21	56,8	0	0
Tarımsal kalkınma koop.	5	12,8	7	17,9	1	2,6	23	59,0	3	7,7
Genel	66	23,4	18	6,4	26	9,2	157	55,7	15	5,3

Üreticilere kooperatif genel kurulunda her ortağın bir oy hakkı olduğunu ve "Bir kişi-bir oy" kuralını bilip bilmediği sorusu yöneltilmiştir (Tablo 7.24). Buna göre, ortakların %10,3'ü genel kurul oylamalarında her ortağın bir oy hakkı olduğunu bilmediğini ifade etmiştir.

Araştırma kapsamındaki kooperatif türleri itibari ile ele alındığında, sulama kooperatifi ortaklarının %6'sı, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %21,5'i, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %10,3'ü genel kurul oylamalarında her ortağın bir oy hakkı olduğunu bilmediğini belirtmişlerdir. Diğer yandan, su ürünleri kooperatifi ortaklarının ve tarım satış kooperatifi ortaklarının hepsi genel kurul oylamalarında her ortağın bir oy hakkı olduğunu bildiğini söylemiştir.

Tablo 7.24 Ortakların bir kişi-bir oy kuralını bilme durumu.

	Hayır		Evet	
	n	%	n	%
Sulama kooperatifi ortakları	5	6,0	78	94,0
Su ürünleri kooperatifi ortakları	0	0	30	100,0
Tarım kredi kooperatifi ortakları	20	21,5	73	78,5
Tarım satış kooperatifi ortakları	0	0	37	100,0
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları	4	10,3	35	89,7
Genel	29	10,3	253	89,7

Araştırma kapsamında üreticilere ortağı oldukları kooperatife ilişkin bazı değerlendirme soruları sorulmuştur. Araştırma kapsamındaki tüm üreticilerin “Kooperatife ortak olmaktan mutlu ve gururluyum” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 4,46 bulunmuştur (Tablo 7.25). Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %69,9’u, sulama kooperatifi ortaklarının %68,7’si, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %66,7’si, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %46,7’si ve tarım satış kooperatifi ortaklarının %59,5’i bu ifadeye kesinlikle katılıyorum demiştir.

Her kooperatif türü ayrı değerlendirildiğinde ortakların bu ifadeye verdiği cevapların ortalamasına göre en yüksek ortalamaya sahip kooperatif tarım kredi kooperatifi (4,53). Bunu sırasıyla, sulama kooperatifi ve tarımsal kalkınma kooperatifi (4,51), su ürünleri kooperatifi (4,30) ve tarım satış kooperatifi (4,27) takip etmektedir. Su ürünleri kooperatifi ve tarım satış kooperatifi genel ortalamanın (4,46) altında kalmış olmasına rağmen ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmamıştır ($p=0,528$).

Tablo 7.25 “Kooperatife ortak olmaktan mutlu ve gururluyum” ifadesine verilen cevaplar.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarım kredi kooperatifi	2	2,2	5	5,4	0	0	21	22,6	65	69,9	4,53
Sulama kooperatifi	3	3,6	2	2,4	2	2,4	19	22,9	57	68,7	4,51
Tarımsal kalkınma koop.	0	0	2	5,1	2	5,1	9	23,1	26	66,7	4,51
Su ürünleri kooperatifi	0	0	0	0	5	16,7	11	36,7	14	46,7	4,30
Tarım satış kooperatifi	3	8,1	1	2,7	1	2,7	10	27,0	22	59,5	4,27
Genel	8	2,8	10	3,5	10	3,5	70	24,8	184	65,2	4,46

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Üreticilerin “Ortak olmanın getirdiği sorumlulukların bilincindeyim” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 4,59 bulunmuştur (Tablo 7.26). Tarım satış kooperatifi ortaklarının %73’ü, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %72’si, sulama kooperatifi ortaklarının %73,5’i, tarımsal kalkınma kooperatifi

ortaklarının %59'u ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %53,3'ü bu ifadeye kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir.

Bu ifadeye verilen cevaplar kooperatif türü bazında değerlendirildiğinde en yüksek ortalamaya sahip kooperatif tarım satış kooperatifidir (4,68). Bunu sırasıyla, tarım kredi kooperatifi (4,66), sulama kooperatifi (4,64), tarımsal kalkınma kooperatifi (4,44) ve su ürünleri kooperatifi (4,33) takip etmektedir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi genel ortalamanın altında kalmış olmasına rağmen ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmamıştır ($p=0,137$).

Tablo 7.26 “Ortak olmanın getirdiği sorumlulukların bilincindeyim” ifadesine verilen cevaplar.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarım satış kooperatifi	0	0	0	0	2	5,4	8	21,6	27	73,0	4,68
Tarım kredi kooperatifi	1	1,1	1	1,1	1	1,1	23	24,7	67	72,0	4,66
Sulama kooperatifi	2	2,4	0	0	2	2,4	18	21,7	61	73,5	4,64
Tarımsal kalkınma kooperatifi	0	0	2	5,1	2	5,1	12	30,8	23	59,0	4,44
Su ürünleri kooperatifi	0	0	2	6,7	2	6,7	10	33,3	16	53,3	4,33
Genel	3	1,1	5	1,8	9	3,2	71	25,2	194	68,8	4,59

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Üreticilerin “Ortak olmanın getirdiği sorumlulukları yerine getiriyorum” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 4,52 bulunmuştur (Tablo 7.27). Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %66,7'si, tarım satış kooperatifi ortaklarının %62,2'si, sulama kooperatifi ortaklarının %71,1'i, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %64,5'i, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %56,7'si bu ifadeye kesinlikle katılıyorum demiştir.

Her kooperatif ayrı ayrı değerlendirildiğinde bu ifadeye verilen cevapların ortalamasına göre en yüksek ortalamaya sahip kooperatif tarımsal kalkınma kooperatifidir (4,59). Bunu sırasıyla tarım satış kooperatifi (4,57), sulama kooperatifi (4,55), tarım kredi kooperatifi (4,53) ve su ürünleri kooperatifi (4,30) takip etmektedir. Su ürünleri kooperatifi genel ortalamanın altında kalmış olmasına rağmen ortalamalar arasında önemli bir fark bulunmamıştır ($p=0,588$).

Tablo 7.27 “Ortak olmanın getirdiği sorumlulukları yerine getiriyorum” ifadesine verilen cevaplar.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarımsal kalkınma kooperatifi	0	0	0	0	3	7,7	10	25,6	26	66,7	4,59
Tarım satış kooperatifi	0	0	0	0	2	5,4	12	32,4	23	62,2	4,57
Sulama kooperatifi	3	3,6	1	1,2	2	2,4	18	21,7	59	71,1	4,55
Tarım kredi kooperatifi	1	1,1	2	2,2	4	4,3	26	28,0	60	64,5	4,53
Su ürünleri kooperatifi	0	0	3	10,0	2	6,7	8	26,7	17	56,7	4,30
Genel	4	1,4	6	2,1	13	4,6	74	26,2	185	65,6	4,52

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

“Su ücretimi zamanında ödüyorum” ifadesi sadece sulama kooperatifi ortaklarına yöneltilmiştir (Tablo 7.28). Buna göre sulama kooperatifi ortaklarının verdiği cevapların ortalaması 4,36 bulunmuştur ve ortakların %61,4’ü kesinlikle katılıyorum cevabını verirken, %3,6’sı kesinlikle katılmıyorum demiştir.

Tablo 7.28 “Su ücretimi zamanında ödüyorum” ifadesine verilen cevaplar.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi	3	3,6	4	4,8	4	4,8	21	25,3	51	61,4	4,36

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Üreticilerin “Kooperatif faaliyetleri topluma fayda sağlar” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 4,46 bulunmuştur (Tablo 7.29). Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %79,5’i, sulama kooperatifi ortaklarının %72,3’ü, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %67,7’si, tarım satış kooperatifi ortaklarının %62,2’si ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %36,7’si bu ifadeye kesinlikle katılıyorum demiştir.

Her kooperatif ayrı ayrı değerlendirildiğinde ortakların bu ifadeye verdiği cevapların ortalamasına göre en yüksek ortalamaya sahip kooperatif tarımsal kalkınma kooperatifi (4,69). Bunu sırasıyla, sulama kooperatifi (4,55), tarım kredi kooperatifi (4,51), tarım satış kooperatifi (4,32) ve su ürünleri kooperatifi (3,93) takip etmektedir.

Genel olarak ifadeye verilen cevaplar değerlendirildiğinde, tarım satış kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi genel ortalamanın altında kalmıştır. Bununla birlikte, su ürünleri kooperatifi ortaklarının verdikleri cevapların ortalaması ile sulama kooperatifi (Tukey HSD testi; $p=0,018<0,05$), tarım kredi kooperatifi (Tukey HSD testi; $p=0,033<0,05$) ve tarımsal kalkınma kooperatifi (Tukey HSD testi; $p=0,009<0,05$) ortaklarının verdikleri cevapların ortalaması arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durum, su ürünleri kooperatiflerinin ortaklarına beklenen

düzye fayda sağlamamasından ve kooperatif faaliyetlerinin yeterli ölçüde gerçekleşmemesinden kaynaklanabilmektedir.

Tablo 7.29 “Kooperatif faaliyetleri topluma fayda sağlar” ifadesine verilen cevaplar.

	1*		2		3		4		5		Ort
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarımsal kalkınma kooperatifi	0	0	2	5,1	0	0	6	15,4	31	79,5	4,69
Sulama kooperatifi	3	3,6	1	1,2	3	3,6	16	19,3	60	72,3	4,55
Tarım kredi kooperatifi	2	2,2	5	5,4	0	0	23	24,7	63	67,7	4,51
Tarım satış kooperatifi	2	5,4	1	2,7	3	8,1	8	21,6	23	62,2	4,32
Su ürünleri kooperatifi	1	3,3	3	10	4	13,3	11	36,7	11	36,7	3,93
Genel	8	2,8	12	4,3	10	3,5	64	22,7	188	66,7	4,46

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Üreticilerin “Uzun yıllar daha kooperatifte ortak olarak kalmaya devam edeceğim” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 4,60 bulunmuştur (Tablo 7.30). Sulama kooperatifi ortaklarının %83,1’i, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %93,3’ü, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %74,4’ü, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %66,7’si ve tarım satış kooperatifi ortaklarının %62,2’si bu ifadeye kesinlikle katılıyorum demiştir.

Her kooperatif ayrı ayrı değerlendirildiğinde ortakların bu ifadeye verdiği cevapların ortalamasına göre en yüksek ortalamaya sahip kooperatif sulama kooperatifi (4,78). Sulama kooperatifini sırasıyla su ürünleri kooperatifi (4,77), tarımsal kalkınma kooperatifi (4,74), tarım kredi kooperatifi (4,42) ve tarım satış kooperatifi (4,35) takip etmektedir.

Tarım kredi kooperatifi ve tarım satış kooperatifi ortaklarının verdikleri cevapların ortalamaları genel ortalamanın altında kalmış olmasının yanında, ifadeye verilen cevapların ortalamalarına göre sulama kooperatifi ortakları ile tarım kredi kooperatifi ortakları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (Games-Howell testi; $p=0,042<0,05$). Buna göre, sulama kooperatifi ortaklarının ortaklıkta devamlılık yönünde tarım kredi kooperatifi ortaklarına göre daha istekli olduğu söylenebilir.

Tablo 7.30 “Uzun yıllar daha kooperatifte ortak olarak kalmaya devam edeceğim” ifadesine verilen cevaplar.

	1		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi	1	1,2	0	0	1	1,2	12	14,5	69	83,1	4,78
Su ürünleri kooperatifi	1	3,3	1	3,3	0	0	0	0	28	93,3	4,77
Tarımsal kalkınma kooperatifi	0	0	0	0	0	0	10	25,6	29	74,4	4,74
Tarım kredi kooperatifi	5	5,4	4	4,3	0	0	22	23,7	62	66,7	4,42
Tarım satış kooperatifi	3	8,1	0	0	1	2,7	10	27,0	23	62,2	4,35
Genel	10	3,5	5	1,8	2	0,7	54	19,1	211	74,8	4,60

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Üreticilerin “Benim için bireysel çalışmak kooperatifle çalışmaktan daha önemlidir” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 1,6 bulunmuştur (Tablo 4.31). Tarım satış kooperatifi ortaklarının %97,3’ü, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %90,3’ü, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %87,2’si, sulama kooperatifi ortaklarının %78,3’ü ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %36,7’si bu ifadeye kesinlikle katılmıyorum demiştir.

Her kooperatif ayrı ayrı değerlendirildiğinde ortakların bu ifadeye verdiği cevapların ortalamasına göre en düşük ortalamaya sahip kooperatif tarım satış kooperatifidir (1,11). Tarım satış kooperatifini sırasıyla tarım kredi kooperatifi (1,3), tarımsal kalkınma kooperatifi (1,41), sulama kooperatifi (1,72) ve su ürünleri kooperatifi (3) takip etmektedir. Sulama kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi genel ortalamanın (1,60) üzerinde kalmıştır.

Ortalamalar değerlendirildiğinde, su ürünleri kooperatifi ortakları ile sulama kooperatifi (Games-Howell testi; $p=0,008<0,05$), tarım kredi kooperatifi (Games-Howell testi; $p=0,000<0,05$), tarımsal kalkınma kooperatifi (Games-Howell testi; $p=0,001<0,05$) ve tarım satış kooperatifi ortakları (Games-Howell testi; $p=0,000<0,05$) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Özellikle su ürünleri kooperatifi ortakları bireysel ya da kooperatif ile çalışmak arasında çok önemli bir fark olmadığını düşünmektedirler. Bu durum su ürünleri kooperatiflerinde örgütsel faaliyetlerin yeterli düzeyde olmamasından ve su ürünleri kooperatiflerinin teknik açıdan ortaklarına yeterli faydayı sağlamamasından kaynaklanabilmektedir. Diğer yandan, tarım satış kooperatifi ortakları ile sulama kooperatifi ortakları arasında da bu yönde anlamlı bir fark bulunmuştur (Games-Howell testi; $p=0,015<0,05$). Bu durumda tarım satış kooperatifi ortaklarına göre, sulama kooperatifi ortakları da bireysel çalışmanın kooperatifle çalışmaktan daha önemli olduğu yönünde su ürünleri kooperatifi ortaklarına benzer şekilde düşünmektedirler.

Tablo 7.31 “Benim için bireysel çalışmak kooperatifle çalışmaktan daha önemlidir” ifadesine verilen cevaplar.

	1		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarım satış kooperatifi	36	97,3	0	0	0	0	0	0	1	2,7	1,11
Tarım kredi kooperatifi	84	90,3	1	1,1	2	2,2	1	1,1	5	5,4	1,30
Tarımsal kalkınma kooperatifi	34	87,2	0	0	2	5,1	0	0	3	7,7	1,41
Sulama kooperatifi	65	78,3	1	1,2	2	2,4	5	6	10	12	1,72
Su ürünleri kooperatifi	11	36,7	2	6,7	4	13,3	2	6,7	11	36,7	3,00
Genel	230	81,6	4	1,4	10	3,5	8	2,8	30	10,6	1,60

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Üreticilerin “Kooperatifle çalışmak risklidir” ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 1,37 bulunmuştur (Tablo 7.32). Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %93,5’i, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %84,6’sı, tarım satış kooperatifi ortaklarının %86,5’i, sulama kooperatifi ortaklarının %84,3’ü ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %50’si bu ifade için kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Her kooperatif ayrı ayrı değerlendirildiğinde ortakların bu ifadeye verdiği cevapların ortalamasına göre en düşük ortalamaya sahip kooperatif tarım kredi kooperatifi (1,14). Tarım kredi kooperatifini sırasıyla tarımsal kalkınma kooperatifi (1,26), tarım satış kooperatifi (1,27), sulama kooperatifi (1,36) ve su ürünleri kooperatifi (2,33) takip etmektedir.

Ortalamalara bakıldığında, su ürünleri kooperatifi genel ortalamanın üzerinde kalmıştır. Aynı şekilde, su ürünleri kooperatifi ortaklarının verdikleri cevapların ortalaması ile sulama kooperatifi (Games-Howell testi; $p=0,022<0,05$), tarım kredi kooperatifi (Games-Howell testi; $p=0,002<0,05$), tarımsal kalkınma kooperatifi (Games-Howell testi; $p=0,010<0,05$) ve tarım satış kooperatifi ortakları (Games-Howell testi; $p=0,014<0,05$) arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durum, su ürünleri kooperatiflerinde çok sık borçlanma durumunun gözlenmesi sebebiyle ortaklarının kooperatif faaliyetlerini riskli olarak algılamalarıyla açıklanabilmektedir.

Tablo 7.32 “Kooperatifle çalışmak risklidir” ifadesine verilen cevaplar.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarım kredi kooperatifi	87	93,5	2	2,2	2	2,2	1	1,1	1	1,1	1,14
Tarımsal kalkınma kooperatifi	33	84,6	4	10,3	0	0	2	5,1	0	0	1,26
Tarım satış kooperatifi	32	86,5	3	8,1	0	0	1	2,7	1	2,7	1,27
Sulama kooperatifi	70	84,3	5	6,0	1	1,2	5	6,0	2	2,4	1,36
Su ürünleri kooperatifi	15	50,0	3	10,0	3	10,0	5	16,7	4	13,3	2,33
Genel	237	84,0	17	6,0	6	2,1	14	5,0	8	2,8	1,37

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.6. Kooperatifin Sağladığı Teknik Destek

Anket sorularının bu bölümünde ortaklara her kooperatif türünün çalışma türü ve faaliyet alanına göre farklı içerikte sorular yöneltilmiştir. Böylece, ortakların araştırma kapsamındaki her kooperatifin ortaklarına sağladığı teknik destek hakkındaki düşünceleri ortaya koyulmuş ve kooperatifler kendi içinde değerlendirilmiştir (Tablo 7.33). Buna göre, kooperatifler karşılaştırıldığında sırasıyla, sulama kooperatifi ortaklarının kooperatifin ortaklarına sağladığı teknik destek ile ilgili sorulara verdikleri cevapların ortalaması 4,38, tarım kredi kooperatifi ortaklarının 3,67, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının 3,24, tarım satış kooperatifi ortaklarının 3,18, su ürünleri kooperatifi ortaklarının ise 2,53'tür. Bu anlamda, sulama kooperatifi ortaklarına sağladığı teknik destek konularında ortaklarının beklentilerini karşılama düzeyi açısından en başarılı kooperatif, su ürünleri kooperatifi ise en zayıf kooperatif olarak değerlendirilebilir.

Ele alınan kooperatifler kendi içinde ayrı ayrı değerlendirildiğinde, sulama kooperatifi ortaklarının "Sulama kooperatifi kurulmuş olan sulama tesislerinin bakımını yapmaktadır" ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 4,64'tür ve bu ifadeye ortakların %75,9'u kesinlikle katılıyorum demiştir. Sulama kooperatifinin ortaklarına sağladığı teknik destek konularında en yüksek ortalamaya bu ifade karşılık bulmuştur. Diğer yandan "Sulama kooperatifi ihtiyaca göre tarla başı kanallar, tarla içi sulama, drenaj gibi sulama tesislerini kurmaktadır" ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 3,76 (katılıyorum ifadesine yakın bir değer) olup en düşük ortalamaya karşılık gelen teknik destek konusu olmakla beraber ortakların %48,2'si bu ifadeye kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Genel itibari ile sulama kooperatifi ortaklarının kooperatifin ortaklara teknik destek kapsamında sağladığı hizmetlerden memnun olduğu görülmüştür.

Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %72'si "TKK üreticinin kısa ve orta vadeli kredi ihtiyacını karşılamaktadır" ifadesine kesinlikle katılıyorum demiştir ve bu ifadeye verilen cevapların ortalaması 4,54'tür. "TKK ortakların ürünlerinin değerlendirilmesi konusunda üreticiyi desteklemektedir" ifadesine ise ortakların 95,7'si kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermiştir ve bu ifadeye verilen cevapların ortalaması 1,16 ile kesinlikle katılmıyorum ifadesine yakın bir değer almıştır.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %64,1'i "Tarımsal kalkınma kooperatifi yem ve levazım deposu konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir ve bu ifadeye verilen cevapların ortalaması 4,13'tür. "Tarımsal kalkınma kooperatifi silaj paketleme konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir" ifadesine üreticilerin %33,3'ü kesinlikle katılıyorum cevabını verirken ifadeye verilen cevapları ortalaması 2,64'tür. Bu ifade tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının kooperatifin ortaklara teknik destek ile ilgili sağladığı konular arasında en az katıldığı ifade olarak belirtilmiştir.

Tarım satış kooperatifi ortaklarının "TARİŞ toprak ve yaprak analizi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir" ifadesine verdikleri cevapların ortalaması 3,95'tir ve ortakların %43,2'si bu ifadeye kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. "TARİŞ toplama makineleri temini (hasat) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir" ifadesine ortakların %29,8'si kesinlikle katılıyorum cevabını verirken ifadeye verilen cevapların ortalaması 2,57 ile hem katılıyorum hem katılmıyorum ifadesine yakın bir değer almıştır. Toplama makineleri temini konusu üreticilerin kooperatifin ortaklara sağladığı teknik destek konuları arasında en az katıldıkları ifade şeklinde karşımıza çıkmıştır.

Su ürünleri kooperatifi ortaklarının %26,7'si ise "Su ürünleri kooperatifi en ucuz girdiyi temin etmek konusunda üreticileri desteklemektedir" ifadesine kesinlikle katılıyorum demişlerdir ve bu ifadeye verilen cevapların ortalaması 3,07'dir. "Su Ürünleri Kooperatifi su ürünlerinin depolanması konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir" ifadesine ise ortakların %23,3'si kesinlikle katılıyorum cevabını verirken bu ifadeye ortakların verdikleri cevapların ortalaması 2,17 ile beşli likert ölçeğinde kısmen katılıyorum ifadesine yakın bir değer almıştır. Depolama konusu su ürünleri kooperatifinin ortaklarına sağladığı hizmet konusunda en zayıf konu olarak tespit edilmiştir.

Tablo 7.33 Kooperatifin sağladığı teknik destek.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi ortakları											
Sulama kooperatifi kurulmuş olan sulama tesislerinin bakımını yapmaktadır	2	2,4	0	0	4	4,8	14	16,9	63	75,9	4,64
Sulama kooperatifi kurulmuş olan sulama tesislerini uygun şekilde işletmektedir	2	2,4	1	1,2	2	2,4	17	20,5	61	73,5	4,61
Sudan yararlanan arazi sahiplerinden toplanan paralarla sulama tesislerinin masrafları giderilmektedir	0	0	3	3,6	5	6,0	18	21,7	57	68,7	4,55
Sulama kooperatifi sulama faaliyetlerini adil bir şekilde yürütmektedir	4	4,8	1	1,2	9	10,8	17	20,5	52	62,7	4,35
Sulama kooperatifi ihtiyaca göre tarla başı kanallar, tarla içi sulama, drenaj gibi sulama tesislerini kurmaktadır	15	18,1	5	6,0	5	6,0	18	21,7	40	48,2	3,76
	Ortalama										4,38
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Su Ürünleri Kooperatifi en ucuz girdiyi temin etmek konusunda üreticileri desteklemektedir	9	30,0	3	10,0	3	10,0	7	23,3	8	26,7	3,07
Su Ürünleri Kooperatifi su ürünlerinin üretimi ve işlenmesi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	14	46,7	4	13,3	1	3,3	3	10,0	8	26,7	2,57
Su Ürünleri Kooperatifi ortaklarının ihtiyacı olan av araç, gereçlerini ve donanımlarını temin etmek konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	17	56,7	2	6,7	1	3,3	5	16,7	5	16,7	2,30
Su Ürünleri Kooperatifi su ürünlerinin depolanması konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	20	66,7	0	0	2	6,7	1	3,3	7	23,3	2,17
	Ortalama										2,53
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
TKK üreticinin kısa ve orta vadeli kredi ihtiyacını karşılamaktadır	3	3,2	4	4,3	0	0	19	20,4	67	72,0	4,54
TKK'nden tarımsal girdi (gübre vs.) ve bazı diğer ihtiyaçlarını kaliteli ve ucuz bir şekilde temin edebilmekteyim	5	5,4	5	5,4	1	1,1	20	21,5	62	66,7	4,39
TKK üreticinin müşterek kullanabileceği her türlü makine, ekipman ve tesisleri edinmektedir	8	8,6	5	5,4	0	0	21	22,6	59	63,4	4,27
TKK genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir	4	4,3	7	7,5	3	3,2	31	33,3	48	51,6	4,20
TKK ortakları için bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapmaktadır	12	12,9	1	1,1	9	9,7	24	25,8	47	50,5	4,00
TKK ortakların ürünlerinin değerlendirilmesi konusunda üreticiyi desteklemektedir.	89	95,7	0	0	0	0	1	1,1	3	3,2	1,16
	Ortalama										3,67

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Tablo 7.33 Kooperatifin sağladığı teknik destek (devam).

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Tarım satış kooperatifi (TARİŞ Zeytin ve zeytinyağı) ortakları											
TARİŞ toprak ve yaprak analizi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	2	5,4	5	13,5	2	5,4	12	32,4	16	43,2	3,95
TARİŞ uygun gübre temini konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	8	21,6	0	0	2	5,4	11	29,7	16	43,2	3,73
TARİŞ genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir	7	18,9	0	0	2	5,4	15	40,5	13	35,1	3,73
TARİŞ aynı ve nakdi olarak ürün karşılığı finansman temini yapmaktadır	11	29,7	0	0	2	5,4	12	32,4	12	32,4	3,38
TARİŞ yaşlı zeytin ağaçlarının doğru budanarak gençleştirilmeleri konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	15	40,5	2	5,4	1	2,7	10	27,0	9	24,3	2,89
TARİŞ çeşit seçimi ve fidan temini konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	16	43,2	1	2,7	1	2,7	9	24,3	10	27,0	2,89
TARİŞ zeytinliklerde hastalıklara karşı tarımsal mücadele konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	16	43,2	2	5,4	1	2,7	7	18,9	11	29,7	2,86
TARİŞ toplama makineleri temini (hasat) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	20	54,1	2	5,4	0	0	4	10,8	11	29,8	2,57
	Ortalama										3,18
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Tarımsal kalkınma kooperatifi yem ve levazım deposu konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	5	12,8	2	5,1	1	2,6	6	15,4	25	64,1	4,13
Tarımsal kalkınma kooperatifi genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir	4	10,3	0	0	2	5,1	14	35,9	19	48,7	4,13
Tarımsal kalkınma kooperatifi hayvanların sağlık işlemlerinin yürütülmesi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	11	28,2	2	5,1	4	10,3	5	12,8	17	43,6	3,38
Tarımsal kalkınma kooperatifi sperma (tohum) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	13	33,3	0	0	5	12,8	2	5,1	19	48,7	3,36
Tarımsal kalkınma kooperatifi alet ekipman konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	16	41,0	1	2,6	0	0	4	10,3	18	46,2	3,18
Tarımsal kalkınma kooperatifi akaryakıt konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	20	51,3	2	5,1	0	0	2	5,1	15	38,5	2,74
Tarımsal kalkınma kooperatifi silaj paketleme konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir	22	56,4	0	0	0	0	4	10,3	13	33,3	2,64
	Ortalama										3,24

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.7. Kooperatifin Pazarlama ve Satış Durumu

Anket formunun bu bölümündeki sorular sadece pazarlama ve satış faaliyetinde bulunan tarımsal kalkınma, tarım satış ve su ürünleri kooperatifi ortaklarına yöneltilmiştir (Tablo 7.34). Bu sebeple, sulama kooperatifi ve tarım kredi kooperatifi pazarlama ve satış konusunda değerlendirme dışında tutulmuştur. Bu bölümde ortaklara soru olarak yöneltilen ifadeler kooperatifin çalışma alanına göre kendi içerisinde farklılık göstermektedir.

Ele alınan kooperatifler kendi içinde değerlendirildiğinde, ortak yargı olarak yönlendirilen “Kooperatif sattığım ürünün bedelini zamanında ödemektedir” ifadesine tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %94,9’u, tarım satış kooperatifi ortaklarının %86,5’i ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %60’ı kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verilen cevapların ortalaması sırasıyla 4,92, 4,86 ve 3,97’dir. Aynı zamanda bu ifade üç kooperatif türüne ortak üreticiler tarafından verilen cevaplar neticesinde katılım derecesi olarak en yüksek ortalamaya sahip olan ifade olmuştur. Pazarlama ve satış faaliyetleri kapsamında ele alınan üç kooperatifin ortaklarına ortak yargı olarak “Kooperatif piyasa fiyatının oluşmasında etkilidir” ifadesi de yöneltilmiştir. Bu ifadeye tarımsal kalkınma kooperatifi, tarım satış kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının verdikleri cevapların ortalaması sırasıyla 4,46, 3,97 ve 3,70’dir.

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %89,7’si “Kooperatifin sütümü istediğim zamanda işlemeden memnunum” ve “Kooperatifin süt teknolojisinin modern olmasından memnunum” ifadelerine, %87,2’si “Kooperatifin sütümü ücret karşılığında işlemeden memnunum” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Ortakların bu ifadelerine verdikleri cevapların ortalamaları sırasıyla 4,90, 4,85 ve 4,79 bulunmuş ve beşli likert ölçeğine göre kesinlikle katılıyorum cevabına yakın değerler aldığı görülmüştür. Bu durumda, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının genel itibari ile kooperatifin sağladığı satış ve pazarlama hizmetinden memnun oldukları söylenebilir.

TARİŞ tarım satış kooperatifi ortaklarının %86,5’i “TARİŞ’in zeytinyağı teknolojisinin modern olmasından memnunum” ifadesine, %83,8’i “TARİŞ’in zeytinyağı randımanından memnunum” ifadesine, %81,1’i “TARİŞ’in zeytinyağını istediğim zamanda çabuk sıkmasından memnunum” ve “TARİŞ’in zeytinimi sürekli tesislerde sıkmasından ve satın almasından memnunum”

ifadelerine, %75,7'si "TARİŞ'in yağlık zeytinimi ücret karşılığında sıkmasından memnunum" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. TARİŞ tarım satış kooperatifi ortaklarının kooperatifin sağladığı pazarlama ve satış konusundaki faaliyetlerden büyük ölçüde memnun olduğu görülmüştür.

Su ürünleri kooperatifi ortaklarının %70'i "Kooperatifin çeşitli su ürünlerini cins ve durumlarına göre standart sınıflara ayırarak, sağlık şartlarına ve piyasa taleplerine göre ambalajlamasından memnunum" ifadesine, %66,7'si "Kooperatifin teknolojisinin modern olmasından memnunum" ifadesine, %90'ı "Kooperatifin ürünü istediğim zamanda işlemeden memnunum" ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Yöneltilen tüm yargılara verdikleri cevapların ortalamasına göre değerlendirildiğinde ise su ürünleri kooperatifi ortaklarının kooperatifin sağladığı pazarlama ve satış hizmetlerinden genel olarak memnun olmadığı ortaya çıkmıştır.

Ele alınan kooperatifler ayrı ayrı incelendiğinde ortakların pazarlama ve satış hakkındaki yargılara verdiği cevaplara göre en yüksek ortalama tarımsal kalkınma kooperatifi için bulunmuştur (4,78). Tarımsal kalkınma kooperatifini sırasıyla tarım satış kooperatifi (4,67) ve su ürünleri kooperatifi (2,77) takip etmektedir. Bu durumda pazarlama ve satış konusunda ortaklarına en fazla faydayı sağlayan kooperatifin tarımsal kalkınma kooperatifi, en az faydayı sağlayan kooperatifin ise su ürünleri kooperatifinin olduğu söylenebilir. Bu anlamda, su ürünleri kooperatiflerinde pazarlama faaliyetlerinin neredeyse hiç olmadığı, işleme teknolojisinin ve piyasa talebine göre ürünü uygun hale getirecek mekanizmanın olmadığı görülmektedir. Pazarlama faaliyeti açısından su ürünleri kooperatiflerinde sadece satış yerlerinin olduğunun, ancak bunun pazarlama faaliyetleri için yeterli ve istenen düzeyde olmadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 7.34 Ortakların pazarlama ile ilgili önermelere katılma durumu.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Su ürünleri kooperatifi sattığım ürünün bedelini zamanında ödemektedir	6	20,0	0	0	1	3,3	5	16,7	18	60,0	3,97
Su ürünleri kooperatifi piyasa fiyatının oluşmasında etkili olmaktadır	5	16,7	3	10,0	1	3,3	8	26,7	13	43,3	3,70
Su ürünleri kooperatifinin sağladığı pazarlama koşullarından memnunum	7	23,3	1	3,3	2	6,7	5	6,7	15	50,0	3,67
Su ürünleri kooperatifinin çeşitli su ürünlerini cins ve durumlarına göre standart sınıflara ayırarak, sağlık şartlarına ve piyasa taleplerine göre ambalajlamasından memnunum	21	70,0	1	3,3	0	0	3	10,0	5	16,7	2,00
Su ürünleri kooperatifi teknolojisinin modern olmasından memnunum	20	66,7	3	10,0	1	3,3	0	0	6	20,0	1,97
Su ürünleri kooperatifinin ürünüme istediğim zamanda işlemeden memnunum	27	90,0	0	0	1	3,3	0	0	2	6,7	1,33
Ortalama											2,77
Tarım satış kooperatifi ortakları											
TARIŞ sattığım zeytinyağının bedelini zamanında ödemektedir	0	0	0	0	0	0	5	13,5	32	86,5	4,86
TARIŞ'ın zeytinyağı teknolojisinin modern olmasından memnunum	0	0	0	0	0	0	5	13,5	32	86,5	4,86
TARIŞ'ın zeytinyağı randımanından memnunum	0	0	0	0	0	0	6	16,2	31	83,8	4,84
TARIŞ'ın zeytinyağını istediğim zamanda çabuk sıkmasından memnunum	0	0	0	0	0	0	7	18,9	30	81,1	4,81
TARIŞ'ın zeytinimi kontinü tesislerde sıkmasından ve satın almasından memnunum	0	0	0	0	2	5,4	5	13,5	30	81,1	4,76
TARIŞ'ın yağlık zeytinimi ücret karşılığında sıkmasından memnunum	2	5,4	0	0	0	0	7	18,9	28	75,7	4,59
TARIŞ piyasa fiyatının oluşmasında etkilidir	7	18,9	1	2,7	0	0	7	18,9	22	59,5	3,97
Ortalama											4,67
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Tarımsal kalkınma kooperatifi sattığım sütün bedelini zamanında ödemektedir	0	0	0	0	1	2,6	1	2,6	37	94,9	4,92
Tarımsal kalkınma kooperatifinin sütümü istediğim zamanda işlemeden memnunum	0	0	0	0	0	0	4	10,3	35	89,7	4,90
Tarımsal kalkınma kooperatifinin süt teknolojisinin modern olmasından memnunum	0	0	0	0	2	5,1	2	5,1	35	89,7	4,85
Tarımsal kalkınma kooperatifinin sütümü ücret karşılığında işlemeden memnunum	1	2,6	0	0	0	0	4	10,3	34	87,2	4,79
Tarımsal kalkınma kooperatifi piyasa fiyatının oluşmasında etkilidir	2	5,1	4	10,3	0	0	1	2,6	32	82,1	4,46
Ortalama											4,78

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.8. Ortakların Kooperatiften Beklentileri

Üreticiler farklı beklenti ve nedenlerden dolayı tarımsal örgütlere veya kooperatiflere üye olmaktadır. Üreticilerin kooperatiflere ortak olmalarının en önemli nedeni, ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek veya finansal durumlarını daha iyi hale getirmektir. Bunların yanı sıra sosyal amaçlarını gerçekleştirmek için de üreticiler kooperatiflere ortak olabilmektedir (Hansen vd., 2002). Terin ve Çelik Ateş'in (2010) çiftçilerin örgütlenme düzeyi ve örgütlerden beklentileri üzerine yaptıkları bir araştırmanın sonucuna göre üreticilerin büyük çoğunluğunun bir örgütten beklentilerinin, gelirlerini arttırmaları ve düşük fiyata girdi temini olduğu tespit edilmiştir. Üretici örgütlerinin faaliyetlerini uzun süre devam ettirebilmeleri ve verimli çalışabilmeleri için üyelerinin beklentilerini ne ölçüde karşılayabildikleri çok önemlidir (Karlı ve Çelik, 2003).

Bu kapsamda, araştırmada incelenen kooperatif türlerine göre ortakların kooperatiften beklentileri ile ilgili yöneltilen ifadelerde verdikleri cevaplar Tablo 7.35'de gösterilmiştir.

Ortaklara “Kooperatif fiyat/maliyet/kredi konusunda üreticiyi sık sık bilgilendirmeli” ifadesine tarım satış kooperatifi ortaklarının %86,5'i, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %82,2'si, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %70'i, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %64,5'i ve sulama kooperatifi ortaklarının %57,8'i, kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Bu ifadeye verilen cevapların ortalamaları sırasıyla 4,86, 4,80, 4,53, 3,46 ve 4,43'tür. Üreticilerin fiyat ve maliyet gibi konularda bilgi sahibi olma isteklerinin beklenti düzeyleri yüksek bulunmuş ve genel itibari ile beklenti konuları içinde sıralamada öncelik bulmuştur.

“Kooperatif ortaklarla sık sık toplantı yapmalı” ifadesine tarım satış kooperatifi ortaklarının %81,1'i, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %60,2'si, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %60'ı, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %48,7'si, sulama kooperatifi ortaklarının %44,6'sı kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Bu ifadeye ortakların verdikleri cevapların ortalaması sırasıyla 4,78, 4,22, 4,30, 4,13 ve 4,05 bulunmuştur. Genel olarak üreticilerin kooperatiflerin sık toplantı yapması konusunda beklenti düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Diğer yandan “Kooperatif ortaklara yönelik daha fazla eğitim yapmalı” ifadesine tarım satış kooperatifi ortaklarının %81,1'i, tarım kredi kooperatifi

ortaklarının %64,5'i, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %64'i, sulama kooperatifi ortaklarının %51,8'i ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %40'ı, kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir.

Beklentiler genel anlamda değerlendirildiğinde ortaklar daha sık toplantı yapmak istediklerini ve kooperatif tarafından eğitim programları düzenlenmesini, ayrıca fiyat/maliyet/kredi konularında bilgilendirilmek istediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 7.35 Ortakların kooperatiften beklentileri.

Sulama kooperatifi ortakları	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi toprak analizi (toprak nem) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemeli	2	2,4	0	0	1	1,2	22	26,5	58	69,9	4,61
Sulama kooperatifi bizleri sulama maliyetleri konusunda sık sık bilgilendirmeli	3	3,6	0	0	3	3,6	29	34,9	48	57,8	4,43
Sulama kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli	3	3,6	1	1,2	6	7,2	30	36,1	43	51,8	4,31
Sulama kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı	4	4,8	7	8,4	7	8,4	28	33,7	37	44,6	4,05
Sulama kooperatifinden alet ekipman temin edebilmeliyim	10	12,0	3	3,6	7	8,4	25	30,1	38	45,8	3,94
Sulama faaliyetlerinde sulama kooperatifinden gerektiğinde işçi temin edebilmeliyim	22	26,5	3	3,6	5	6,0	23	27,7	30	36,1	3,43
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Su Ürünleri Kooperatifi bizleri fiyatlar konusunda sık sık bilgilendirmeli	1	3,3	1	3,3	0	0	7	23,3	21	70,0	4,53
SUK piyasaya sevk işlerinde su ürünlerini istenen ve ihtiyaca uygun şekilde hazırlamalı, muhafaza etmeli, naklini sağlamalı	2	6,7	1	3,3	1	3,3	3	10,0	23	76,7	4,47
Su Ürünleri Kooperatifinden alet ekipman kiralayabilmeliyim	3	10,0	0	0	1	3,3	5	16,7	21	70,0	4,37
Su Ürünleri Kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı	1	3,3	2	6,7	2	6,7	7	23,3	18	60,0	4,30
Su Ürünleri Kooperatifi su ürünlerimi benim için depolamalı	6	20,0	0	0	3	10,0	4	13,3	17	56,7	3,87
Su Ürünleri Kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli	4	13,3	1	3,3	3	10,0	10	33,3	12	40,0	3,83
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Tarım Kredi Kooperatifi bizleri krediler konusunda sık sık bilgilendirmeli	0	0	0	0	3	3,2	13	14,0	77	82,8	4,80
Tarım Kredi Kooperatifi faiz oranlarını düşürmeli	2	2,2	1	1,1	1	1,1	16	17,2	73	78,5	4,69
Tarım Kredi Kooperatifi kredi geri ödemelerinde vade konusunda daha esnek olmalı	5	5,4	3	3,2	5	5,4	8	8,6	72	77,4	4,49
Tarım Kredi Kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli	5	5,4	7	7,5	3	3,2	18	19,4	60	64,5	4,30
Tarım Kredi Kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı	3	3,2	10	10,8	7	7,5	17	18,3	56	60,2	4,22
Tarım Kredi Kooperatifinden alet ekipman kiralayabilmeliyim	26	28,0	0	0	2	2,2	12	12,9	53	57,0	3,71
Tarım satış kooperatifi ortakları											
TARİŞ bizleri fiyatlar konusunda sık sık bilgilendirmeli	0	0	0	0	0	0	5	13,5	32	86,5	4,86
TARİŞ bizlerle sık sık toplantı yapmalı	0	0	0	0	1	2,7	6	16,2	30	81,1	4,78
TARİŞ teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli (budama, mekanik toplamaya geçilmesi, vs.)	1	2,7	1	2,7	1	2,7	4	10,8	30	81,1	4,65
TARİŞ'ten alet ekipman kiralayabilmeliyim	5	13,5	0	0	0	0	8	21,6	24	64,9	4,24
TARİŞ zeytinyağımı benim için depolamalı	10	27,0	0	0	0	0	6	16,2	21	56,8	3,76
TARİŞ zeytinliklerimizi sigortalamalı	12	32,4	1	2,7	1	2,7	2	5,4	21	56,8	3,51
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Tarımsal kalkınma kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli	2	5,1	2	5,1	2	5,1	8	20,5	25	64,1	4,33
Tarımsal kalkınma kooperatifi hayvanlarımızı sigortalamalı	3	7,7	1	2,6	3	7,7	9	23,1	23	59,0	4,23
Tarımsal kalkınma kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı	1	2,6	3	7,7	5	12,8	11	28,2	19	48,7	4,13
Tarımsal kalkınma kooperatifinden alet ekipman kiralayabilmeliyim	9	23,1	1	2,6	2	5,1	5	12,8	22	56,4	3,77
Tarımsal kalkınma kooperatifi sütümü benim için depolamalı	9	23,1	0	0	3	7,7	9	23,1	18	46,2	3,69
Tarımsal kalkınma kooperatifi bizleri fiyatlar konusunda sık sık bilgilendirmeli	1	2,6	1	2,6	2	5,1	10	25,6	25	64,1	3,46

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.9. Kooperatif-Ortak İlişkilerini Etkileyen Faktörler

Bu kapsamda, araştırma anketinde yer alan beşli likert ölçeğindeki yirmi yargı faktör analizine tabi tutulmuştur. Öncesinde değişkenlerin faktör analizini uygulamak için ön koşul olan normal dağılım gösterip göstermediği ve doğrusal olup olmadığı test edilmiştir. Uygun faktör yapısına oblimin dönüşümü ile ulaşılmıştır. Faktör analizi sonucunda yargılar dört faktörde toplanmıştır. Bu dört faktörde açıklanan toplam varyans yüzdesi 55,474'tür. Tablo 7.36'da faktör yüklerinin dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 7.36 Değişkenlere ait faktör analizi.

Yargılar	Ort.*	St. Sapma*	Faktörler			
			F1	F2	F3	F4
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	3,84	1,423	0,791	0,138	-0,189	-0,118
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	3,77	1,378	0,790	0,320	-0,151	0,069
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	4,01	1,290	0,730	0,014	0,218	0,068
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	4,18	1,145	0,669	0,027	0,155	-0,102
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	4,04	1,280	0,663	-0,147	0,265	0,019
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	4,09	1,191	0,610	-0,092	0,152	-0,232
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	4,11	1,209	0,455	0,173	0,140	-0,295
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	3,07	1,649	0,089	0,757	-0,010	-0,115
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	3,57	1,508	0,223	0,709	-0,037	0,021
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	3,05	1,636	0,005	0,644	0,279	0,222
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	2,26	1,660	-0,125	0,638	0,173	-0,196
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	2,98	1,561	0,319	0,474	-0,040	-0,222
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	4,12	1,143	-0,196	0,183	0,728	-0,177
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	4,34	1,063	0,190	-0,077	0,665	0,133
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	4,16	1,158	0,089	0,185	0,533	-0,020
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	3,18	1,185	0,279	-0,002	0,309	-0,183
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	3,44	1,676	-0,371	0,374	0,112	-0,680
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	2,46	1,583	0,139	-0,050	-0,072	-0,659
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	3,45	1,391	0,265	0,063	0,083	-0,516
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	3,74	1,444	0,317	-0,362	0,182	-0,449
Faktör analizi Sonuçları**						
Açıklanan varyans yüzdesi (%)			31,276	12,206	6,425	5,568
Kümülatif varyans yüzdesi (%)			31,276	43,481	49,906	55,474

*Likert ölçeğindeki yargılara ilişkin ortalama ve standart sapma değerleri

**Çıkarım Yöntemi: Temel Bileşen Analizi, Rotasyon Yöntemi: Oblimin with Kaiser Normalization.

Faktör analizi için veri setinin uygunluğunu test etmek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett's testi yapılmıştır (Tablo 7.37). KMO testinin 0,886 çıkması KMO test ölçütüne göre veri setinin uygunluğunun "İyi" olarak

derecelendirildiğini ve Barlett değerinin de $p < 0.001$ çıkması faktör analizi için veri setinin uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 7.37 KMO ve Barlett's testi.

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy		0,886
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2.001,300
	df	190
	Sig.	0,000

Faktör analizi ile “Yönetsel memnuniyet (F1)”, “Yönetime katılım” (F2), “Örgütsel propaganda” (F3) ve “Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu” (F4) olmak üzere dört faktör ortaya çıkmıştır. Elde edilen her bir faktör öncelikle ele alınan her kooperatif türü açısından değerlendirildikten sonra kooperatif türleri arasında karşılaştırma yapılmıştır.

7.9.1. Yönetsel memnuniyet

Faktör analizi ile ortaya çıkan “Yönetsel memnuniyet” faktörü içerisinde yedi ifadeyi barındırmaktadır. Bu ifadelere ortakların verdikleri cevaplar dikkate alınarak ortalamalar üzerinden kooperatifler karşılaştırılmıştır. Tüm ortakların %46,1’i “Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir” ifadesine, %39,4’ü “Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır” ifadesine, %48,9’u “Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır” ifadesine, %52,1’i “Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir” ifadesine, %51,4’ü “Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir” ifadesine, %50,4’ü “Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım” ifadesine, %53,2’si “Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Yönetsel memnuniyet faktörü altındaki yargılara araştırma kapsamında ele alınan tüm üreticilerin verdikleri cevapların ortalaması 4,01 bulunmuştur (Tablo 7.38).

Tablo 7.38 Yönetmelik memnuniyet.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	38	13,5	22	7,8	16	5,7	76	27,0	130	46,1	3,84
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	38	13,5	17	6,0	27	9,6	89	31,6	111	39,4	3,77
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	26	9,2	20	7,1	16	5,7	82	29,1	138	48,9	4,01
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	19	6,7	11	3,9	16	5,7	89	31,6	147	52,1	4,18
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	22	7,8	25	8,9	18	6,4	72	25,5	145	51,4	4,04
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	19	6,7	14	5,0	32	11,3	75	26,6	142	50,4	4,09
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	16	5,7	24	8,5	24	8,5	68	24,1	150	53,2	4,11
Genel ortalama										4,01	

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Ele alınan her bir kooperatif türü kendi açısından değerlendirildiğinde, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %66,7'si "Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermiş ve ifadeye verilen cevapların ortalaması 4,36 bulunmuştur (Tablo 7.39). Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının yönetmelik memnuniyet faktörü altında en çok katıldıkları ifade bu olmuştur. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının %66,7'si ve sulama kooperatifi ortaklarının %55,4'ü "Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermiş ve ifadeye verilen cevapların ortalaması sırasıyla 4,40 ve 4,31 bulunmuştur. Böylece, su ürünleri ve sulama kooperatifi ortaklarının en yüksek oranda katıldıkları ifade olmuştur. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %51,6'sı "Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişler ve bu ifadeye verilen cevapların ortalaması 4,29 olmak üzere tarım kredi kooperatifi ortaklarının en yüksek ölçüde katıldıkları yargı olmuştur. Tarım satış kooperatifi ortaklarının %48,6'sı "Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir" ve %45,9'u "Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir" ifadelerine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verilen cevapların ortalaması 3,81 bulunmuştur.

Kooperatifler itibari ile yönetmelik memnuniyet faktörü altında ortakların en düşük derecede katıldıkları ifadeler değerlendirildiğinde ise, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %43,6'sı ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %34,4'ü "Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verdikleri cevapların ortalaması sırasıyla 3,95 ve 3,54'tür. Sulama kooperatifi ortaklarının

%38,6'sı ve tarım satış kooperatifi ortaklarının %37,8'i "Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermiştir. Bu ifadeye verdikleri cevapların ortalamaları sırasıyla 3,65 ve 3,51'tir. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının ise sadece %43,3'ü "Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir" ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir ve bu ifadeye verdikleri cevapların ortalaması 3,87 bulunmuştur.

Yöneticiler ortakların düşüncelerini göz ardı ederlerse o üretici örgütünün çökmesi kaçınılmazdır (Xiang ve Sumelius, 2010). Araştırma kapsamında ele alınan kooperatifler itibari ile ortakların "yönetimsel memnuniyet" faktörüne ilişkin yargılara verdiği cevapların ortalamasına bakıldığında, en yüksek ortalamaya sahip kooperatif 4,18 ortalama ile tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmuştur. Tarımsal kalkınma kooperatifini sırasıyla; su ürünleri kooperatifi (4,14), tarım kredi kooperatifi (4,02), sulama kooperatifi (4) ve tarım satış kooperatifi (3,7) takip etmektedir. Yönetimsel memnuniyet faktörü açısından sulama kooperatifi ve tarım satış kooperatifinin ortalamaları genel ortalamanın (4,01) altında kalmıştır.

Tablo 7.39 Kooperatif türlerine göre yönetsel memnuniyet.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi ortakları											
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	12	14,5	10	12,0	5	6,0	24	28,9	32	38,6	3,65
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	7	8,4	7	8,4	9	10,8	27	32,5	33	39,8	3,87
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	14	16,9	5	6,0	5	6,0	25	30,1	34	41,0	3,72
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	3	3,6	3	3,6	4	4,8	30	36,1	43	51,8	4,29
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	6	7,2	4	4,8	11	13,3	20	24,1	42	50,6	4,06
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	5	6,0	3	3,6	13	15,7	22	26,5	40	48,2	4,07
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	2	2,4	5	6,0	4	4,8	26	31,3	46	55,4	4,31
Ortalama											4,00
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	2	6,7	1	3,3	1	3,3	9	30,0	17	56,7	4,27
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	4	13,3	0	0	2	6,7	8	26,7	16	53,3	4,07
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	2	6,7	1	3,3	1	3,3	7	23,3	19	63,3	4,33
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	2	6,7	2	6,7	2	6,7	7	23,3	17	56,7	4,17
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	3	10,0	3	10,0	2	6,7	9	30,0	13	43,3	3,87
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	5	16,7	1	3,3	1	3,3	8	26,7	15	50,0	3,90
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	1	3,3	2	6,7	1	3,3	6	20,0	20	66,7	4,40
Ortalama											4,14
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	13	14,0	8	8,6	5	5,4	26	28,0	41	44,1	3,80
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	20	21,5	5	5,4	5	5,4	31	33,3	32	34,4	3,54
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	2	2,2	8	8,6	7	7,5	26	28,0	50	53,8	4,23
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	6	6,5	2	2,2	8	8,6	29	31,2	48	51,6	4,19
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	5	5,4	13	14,0	3	3,2	21	22,6	51	54,8	4,08
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	1	1,1	4	4,3	10	10,8	30	32,3	48	51,6	4,29
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	3	3,2	10	10,8	14	15,1	20	21,5	46	49,5	4,03
Ortalama											4,02

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Tablo 7.39 Kooperatif türlerine göre yönetsel memnuniyet (devam).

	1*		2		3		4		5		Ort.
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
Tarım satış kooperatifi ortakları											
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	9	24,3	1	2,7	3	8,1	10	27,0	14	37,8	3,51
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	4	10,8	2	5,4	7	18,9	11	29,7	13	35,1	3,73
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	7	18,9	2	5,4	2	5,4	12	32,4	14	37,8	3,65
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	7	18,9	0	0	1	2,7	14	37,8	15	40,5	3,81
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	7	18,9	2	5,4	0	0	10	27,0	18	48,6	3,81
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	6	16,2	2	5,4	5	13,5	7	18,9	17	45,9	3,73
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	5	13,5	4	10,8	4	10,8	9	24,3	15	40,5	3,68
	Ortalama										3,70
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir	2	5,1	2	5,1	2	5,1	7	17,9	26	66,7	4,36
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır	3	7,7	3	7,7	4	10,3	12	30,8	17	43,6	3,95
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır	1	2,6	4	10,3	1	2,6	12	30,8	21	53,8	4,23
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir	1	2,6	4	10,3	1	2,6	9	23,1	24	61,5	4,31
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir	1	2,6	3	7,7	2	5,1	12	30,8	21	53,8	4,26
Kooperatifin finansal işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım	2	5,1	4	10,3	3	7,7	8	20,5	22	56,4	4,13
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır	5	12,8	3	7,7	1	2,6	7	17,9	23	59,0	4,03
	Ortalama										4,18

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.9.2. Yönetime katılım

Faktör analizi ile ortaya çıkan ikinci faktör olan “yönetime katılım” faktörü kapsamındaki beş yargıya ilişkin ortakların verdiği cevaplar Tablo 7.40’da gösterilmiştir. Buna göre, üreticilerin %28,4’ü “Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum” ifadesine, %39,7’si “Kooperatif toplantılarına katılıyorum” ifadesine, %28’i “Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum” ifadesine, %19,1’i “Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum” ifadesine, %24,8’i “Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım” ifadesine, kesinlikle katılıyorum demıştır. Tüm üreticilerin bu faktör kapsamındaki ifadelerine verdiği cevapların ortalaması 2,99 bulunmuştur.

Tablo 7.40 Yönetime katılım.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	88	31,2	29	10,3	21	7,4	64	22,7	80	28,4	3,07
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	47	16,7	32	11,3	29	10,3	62	22,0	112	39,7	3,57
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	86	30,5	33	11,7	24	8,5	60	21,3	79	28,0	3,05
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	164	58,2	22	7,8	8	2,8	34	12,1	54	19,1	2,26
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	77	27,3	44	15,6	38	13,5	53	18,8	70	24,8	2,98
Genel ortalama											2,99

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Araştırmada incelenen beş kooperatif türü yönetime katılım faktörü açısından ayrı ayrı değerlendirildiğinde, “Kooperatif toplantılarına katılıyorum” ifadesine sulama kooperatifi ortaklarının %54,2’si, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %50’si, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %51,3’ü, tarım satış kooperatifi ortaklarının %35,1’i ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %20,4’ü kesinlikle katılıyorum cevabı vererek en yüksek düzeyde katıldıkları ifade olmuştur (Tablo 7.41). Bu ifadeye kooperatif ortaklarının verdikleri cevapların ortalaması sırasıyla 4,28, 4,20, 4,13, 3,22 ve 2,63’tür. Diğer yandan “Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum” ifadesi ortakların en az derecede katıldıkları yargı olmuştur. Bu ifadeye sulama kooperatifi ortaklarının %43,4’ü, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %43,3’ü, tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %53,8’i, tarım satış kooperatifi ortaklarının %62,2’si ve tarım kredi kooperatifi ortaklarının %76,3’ü kesinlikle katılmıyorum cevabı vermişlerdir. İfadeye verilen cevapların ortalamaları sırasıyla 2,77, 2,67, 2,21, 2,14 ve 1,75

bulunmuştur. Ortalamalar genel itibari ile beşli likert ölçeğinde kısmen katılıyorum cevabına yakın karşılık bulunmuştur.

Araştırma kapsamında ele alınan her kooperatif için ortakların yargılara verdiği cevapların ortalamasına bakıldığında en yüksek ortalamaya sahip kooperatif 3,53 ortalama ile sulama kooperatifi bulunmuştur. Sulama kooperatifini sırasıyla; su ürünleri kooperatifi (3,51), tarımsal kalkınma kooperatifi (3,06), tarım satış kooperatifi (2,91) ve tarım kredi kooperatifi (2,33) takip etmektedir. Yönetime katılım faktörü açısından tarım satış kooperatifi ve tarım kredi kooperatifinin ortalamaları genel ortalamanın (2,99) altında kalmıştır.

Tablo 7.41 Kooperatif türlerine göre yönetime katılım.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi ortakları											
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	9	10,8	5	6,0	8	9,6	29	34,9	32	38,6	3,84
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	2	2,4	6	7,2	4	4,8	26	31,3	45	54,2	4,28
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	19	22,9	5	6,0	10	12,0	19	22,9	30	36,1	3,43
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	36	43,4	7	8,4	2	2,4	16	19,3	22	26,5	2,77
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	14	16,9	14	16,9	10	12,0	21	25,3	24	28,9	3,33
Ortalama											3,53
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	5	16,7	4	13,3	3	10,0	8	26,7	10	33,3	3,47
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	1	3,3	1	3,3	4	13,3	9	30,0	15	50,0	4,20
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	5	16,7	1	3,3	3	10,0	6	20,0	15	50,0	3,83
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	13	43,3	4	13,3	2	6,7	2	6,7	9	30,0	2,67
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	4	13,3	5	16,7	6	20,0	6	20,0	9	30,0	3,37
Ortalama											3,51
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	56	60,2	6	6,5	2	2,2	14	15,1	15	16,1	2,20
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	38	40,9	12	12,9	8	8,6	16	17,2	19	20,4	2,63
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	40	43,0	15	16,1	5	5,4	20	21,5	13	14,0	2,47
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	71	76,3	4	4,3	0	0	6	6,5	12	12,9	1,75
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	35	37,6	16	17,2	13	14,0	11	11,8	18	19,4	2,58
Ortalama											2,33
Tarım satış kooperatifi											
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	14	37,8	7	18,9	0	0	3	8,1	13	35,1	2,84
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	4	10,8	12	32,4	6	16,2	2	5,4	13	35,1	3,22
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	9	24,3	6	16,2	3	8,1	8	20,6	11	29,7	3,16
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	23	62,2	3	8,1	0	0	5	13,5	6	16,2	2,14
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	7	18,9	7	18,9	4	10,8	10	27,0	9	24,3	3,19
Ortalama											2,91
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında kararlarla ilgileniyorum	4	10,3	7	17,9	8	20,5	10	25,6	10	25,6	3,38
Kooperatif toplantılarına katılıyorum	2	5,1	1	2,6	7	17,9	9	23,1	20	51,3	4,13
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum	13	33,3	6	15,4	3	7,7	7	17,9	10	25,6	2,87
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum	21	53,8	4	10,3	4	10,3	5	12,8	5	12,8	2,21
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım	17	43,6	2	5,1	5	12,8	5	12,8	10	25,6	2,72
Ortalama											3,06

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.9.3. Örgütsel propaganda

“Örgütsel propaganda” faktörünün içerdiği dört ifadeye yönelik ortakların verdiği cevaplar Tablo 7.42’de gösterilmiştir. Buna göre, araştırma kapsamındaki tüm üreticilerin %46,1’i “Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum” ifadesine, %62,8’i “Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir” ifadesine, % 50’si “Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum” ifadesine, %18,1’i “Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar” ifadesine kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermişlerdir. Bu ifadelere verilen cevapların ortalaması 3,95 bulunmuştur.

Tablo 7.42 Örgütsel propaganda.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	19	6,7	15	5,3	10	3,5	108	38,3	130	46,1	4,12
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	8	2,8	23	8,2	10	3,5	64	22,7	177	62,8	4,34
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	22	7,8	8	2,8	13	4,6	98	34,8	141	50,0	4,16
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	15	5,3	80	28,4	76	27,0	60	21,3	51	18,1	3,18
Genel ortalama											3,95

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

Örgütsel propaganda faktörü açısından araştırma kapsamında ele alınan kooperatifler kendi içerisinde de değerlendirilmiştir (Tablo 7.43). Kooperatif bazında ortakların en yüksek derecede katıldıkları ifadeler açısından bakıldığında; tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %51,3’ü ve sulama kooperatifi ortaklarının %57,8’i “Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum” ifadesine kesinlikle katılıyorum demiştir ve bu ifadeye verdikleri cevap ortalamaları sırasıyla 4,36 ve 4,40 bulunmuştur. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %69,9’u ve su ürünleri kooperatifi ortaklarının %83,3’ü ise “Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir ve bu ifadeye verdikleri cevapların ortalamaları sırasıyla 4,47 ve 4,77 bulunmuştur. Diğer yandan tarım satış kooperatifi ortaklarının %54,1’i “Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verdikleri cevapların ortalaması ise 4,54 bulunmuştur.

“Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar” ifadesi ise ele alınan tüm kooperatif ortakları açısından katılım düzeyi en düşük olan ifade olmuştur. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının sadece %30,8’i, tarım satış kooperatifi

ortaklarının %16,2'si, tarım kredi kooperatifi ortaklarının %16,1'i, sulama kooperatifi ortaklarının %14,5'i, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %20'si bu yargıya kesinlikle katılıyorum cevabını verirken bu cevapların ortalamaları sırasıyla 3,74, 3,05, 3,27, 2,89 ve 3,20 bulunmuştur.

Örgütsel propaganda faktörü açısından değerlendirildiğinde, kooperatif ortaklarının yargılara verdikleri cevapların ortalamasına bakıldığında en yüksek ortalamaya sahip kooperatif 4,07 ortalama ile tarımsal kalkınma kooperatifi bulunmuştur. Bunu sırasıyla; tarım satış kooperatifi (3,99), tarım kredi kooperatifi (3,94), sulama kooperatifi (3,93) ve su ürünleri kooperatifi (3,87) takip etmektedir. Örgütsel propaganda faktörü kapsamında tarım kredi kooperatifi, sulama kooperatifi ve su ürünleri kooperatifinin ortalamaları genel ortalamanın (3,95) altında kalmıştır.

Tablo 7.43 Kooperatif türlerine göre örgütsel propaganda.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi ortakları											
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	4	4,8	3	3,6	6	7,2	34	41,0	36	43,4	4,14
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	2	2,4	5	6,0	6	7,2	23	27,7	47	56,6	4,30
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	4	4,8	0	0	3	3,6	28	33,7	48	57,8	4,40
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	5	6,0	34	41,0	21	25,3	11	13,3	12	14,5	2,89
Ortalama											3,93
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	4	13,3	2	6,7	2	6,7	8	26,7	14	46,7	3,87
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	0	0	1	3,3	0	0	4	13,3	25	83,3	4,77
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	5	16,7	2	6,7	3	10,0	9	30,0	11	36,7	3,63
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	2	6,7	9	30,0	6	20,0	7	23,3	6	20,0	3,20
Ortalama											3,87
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	8	8,6	9	9,7	1	1,1	34	36,6	41	44,1	3,98
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	4	4,3	4	4,3	1	1,3	19	20,4	65	69,9	4,47
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	8	8,6	6	6,5	4	4,3	33	35,5	42	45,2	4,02
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	2	2,2	22	23,7	33	35,5	21	22,6	15	16,1	3,27
Ortalama											3,94
Tarım satış kooperatifi ortakları											
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	0	0	0	0	0	0	17	45,9	20	54,1	4,54
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	2	5,4	5	13,5	0	0	9	24,3	21	56,8	4,14
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	4	10,8	0	0	0	0	13	35,1	20	54,1	4,22
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	4	10,8	9	24,3	12	32,4	6	16,2	6	16,2	3,05
Ortalama											3,99
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum	3	7,7	1	2,6	1	2,6	15	38,5	19	48,7	4,18
Ortaklar kooperatif hakkındaki duygularını belirtmekten çekinmemektedir	0	0	8	20,5	3	7,7	9	23,1	19	48,7	4,00
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum	1	2,6	0	0	3	7,7	15	38,5	20	51,3	4,36
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar	2	5,1	6	15,4	4	10,3	15	38,5	12	30,8	3,74
Ortalama											4,07

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.9.4. Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu

Üreticilere “Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu” faktörü kapsamında dört yargıya ilişkin düşünceleri sorulmuştur. Üreticilerin %42,2’si “Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir” ifadesine, %19,1’i “Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir” ifadesine, %32,6’sı “Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir” ifadesine, %45’i “Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım” ifadesine, kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir (Tablo 7.44). Üreticilerin bu faktörün içerdiği dört ifadeye ilişkin verdiği cevapların ortalaması 3,27 bulunmuştur.

Tablo 7.44 Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	73	25,9	22	7,8	13	4,6	55	19,5	119	42,2	3,44
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	125	44,3	40	14,2	33	11,7	30	10,6	54	19,1	2,46
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	36	12,8	37	13,1	65	23	52	18,4	92	32,6	3,45
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	37	13,1	28	9,9	32	11,3	58	20,6	127	45	3,74
Genel ortalama											3,27

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

“Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu” faktörü altında ele alınan kooperatifler açısından ortakların en yüksek derecede katıldığı ifadelerle bakıldığında, sulama kooperatifi ortaklarının %45,8’i ve tarım satış kooperatifi ortaklarının %35,1’i, “Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir (Tablo 7.45). Bu ifade için verdikleri cevapların ortalamaları sırasıyla 3,82 ve 3,32’dir. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının %55,9’u ve tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %64,1’i ise “Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verdikleri cevapların ortalamaları sırasıyla 4,20 ve 4,33’tür. Su ürünleri kooperatifi ortaklarının %43,3’ü ise “Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir” ifadesine kesinlikle katılıyorum cevabını vermişlerdi ve bu ifadeye verdikleri cevabın ortalaması 3,87’dir.

“Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu” faktörü altında kooperatifler açısından ortakların en düşük derecede katıldığı ifadelerle bakıldığında; sulama kooperatifi ortaklarının %41’i, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %43,3’ü, tarım

kredi kooperatifi ortaklarının %47,3'ü, tarım satış kooperatifi ortaklarının %70,3'ü ise "Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir" ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verdikleri cevapların ortalamaları sırasıyla 2,52, 2,23, 2,44 ve 1,57'dir. Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının ise %28,2'si "Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir" ifadesine kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ifadeye verdikleri cevapların ortalaması 3,31'dir.

"Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu" açısından değerlendirildiğinde, kooperatif ortaklarının yargılara verdikleri cevapların ortalamalarına göre en yüksek ortalamaya sahip kooperatif 3,68 ortalama ile tarımsal kalkınma kooperatiftir. Bunu sırasıyla su ürünleri kooperatifi (3,36), tarım kredi kooperatifi (3,33), sulama kooperatifi (3,23) ve tarım satış kooperatifi (2,76) takip etmektedir. Sulama kooperatifi ve tarım satış kooperatifi genel ortalamanın (3,27) altında kalmıştır.

Diğer yandan, "Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu" kapsamında ifadelere verilen cevaplara göre kooperatiflerin ortak ve yöneticilerin eğitimine verdiği önem düzeyinin düşük olduğu görülmektedir. Aynı zamanda, ortakların genel itibari ile eğitim ve toplantı faaliyetlerinin artması yönündeki beklentileri kooperatiflerin bu yöndeki eksikliğinden kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda, kooperatif faaliyetleri arasında eğitim faaliyetlerine öncelik verilmesi önem taşımaktadır. Eğitimlerin hem üretim hem de örgütlenme bilincinin arttırılması kapsamında arttırılması ortakların kooperatife olan bağlılığını da arttıracaktır.

Tablo 7.45 Kooperatif türlerine göre finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu.

	1*		2		3		4		5		Ort.
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%	
Sulama kooperatifi ortakları											
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	11	13,3	8	9,6	4	4,8	22	26,5	38	45,8	3,82
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	34	41,0	14	16,9	10	12,0	8	9,6	17	20,5	2,52
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	19	22,9	4	4,8	16	19,3	21	25,3	23	27,7	3,30
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	18	21,7	15	18,1	7	8,4	13	15,7	30	36,1	3,27
Ortalama											3,23
Su ürünleri kooperatifi ortakları											
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	5	16,7	2	6,7	3	10	9	30,0	11	36,7	3,63
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	13	43,3	8	26,7	3	10	1	3,3	5	16,7	2,23
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	1	3,3	4	13,3	6	20	6	20,0	13	43,3	3,87
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	4	13,3	2	6,7	3	10	11	36,7	10	33,3	3,70
Ortalama											3,36
Tarım kredi kooperatifi ortakları											
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	36	38,7	5	5,4	2	2,2	9	9,7	41	44,1	3,15
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	44	47,3	11	11,8	8	8,6	13	14,0	17	18,3	2,44
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	8	8,6	17	18,3	19	20,4	18	19,4	31	33,3	3,51
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	3	3,2	7	7,5	10	10,8	21	22,6	52	55,9	4,20
Ortalama											3,33
Tarım satış kooperatifi ortakları											
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	10	27,0	3	8,1	2	5,4	9	24,3	13	35,1	3,32
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	26	70,3	3	8,1	7	18,9	0	0	1	2,7	1,57
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	4	10,8	8	21,6	15	40,5	1	2,7	9	24,3	3,08
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	10	27,0	3	8,1	8	21,6	6	16,2	10	27,0	3,08
Ortalama											2,76
Tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları											
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir	11	28,2	4	10,3	2	5,1	6	15,4	16	41,0	3,31
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir	8	20,5	4	10,3	5	12,8	8	20,5	14	35,9	3,41
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir	4	10,3	4	10,3	9	23,1	6	15,4	16	41,0	3,67
Kooperatifin gelirlerinin artacağı kanısındayım	2	5,1	1	2,6	4	10,3	7	17,9	25	64,1	4,33
Ortalama											3,68

*1: Kesinlikle katılmıyorum, 5: Kesinlikle katılıyorum

7.10. Faktörler ile Kooperatif Türleri Arasındaki İlişki

Faktör analizi ile ortaya çıkan dört faktörün altındaki yargılara ilişkin verilen cevapların ortalamaları ile araştırma kapsamındaki beş kooperatif türüne ortak üreticiler arasındaki ilişkinin yönünü test etmek amacıyla korelasyon analizi yapılarak korelasyon katsayılarına bakılmıştır.

Tablo 7.46’da görüldüğü üzere “Yönetimsel memnuniyet” faktörü ile tarım satış kooperatifi ortakları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r=-0,123$). Ortalamalar da dikkate alındığında, tarım satış kooperatifi ortaklarının kooperatif yönetiminden memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, tarım satış kooperatiflerinde üst örgütlenmenin baskın duruşu ve birim kooperatiflerde yönetim kurulu ve ortakların fazla söz sahibi olmayışından kaynaklanabilmektedir.

“Yönetime katılım” faktörü ile kooperatif türleri arasındaki ilişkiye bakıldığında, “Yönetime katılım” faktörü ile su ürünleri kooperatifi ($r=0,156$) ve sulama kooperatifi ($r=0,306$) ortakları arasında pozitif yönde bir ilişki bulunurken, tarım kredi kooperatifi ($r=-0,400$) ortakları ile arasındaki ilişki negatif bulunmuştur. Özellikle tarım kredi kooperatifi ortaklarında yönetime katılım düzeyinde gözlenen yetersizliğin, tarım kredi kooperatiflerinde ortaklardan oluşmayan idari bir yapının bulunmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bazı ortakların tarım kredi kooperatifi müdürünü kooperatif başkanı olarak bilmesi gözlenen bir durum olmuştur. Kooperatif başkanı ve yönetim kurulunun tarım kredi kooperatiflerinde işlevlerinin yetersiz düzeyde olması mevcut bu idari yapının varlığından kaynaklanmakta ve bu durum ortakların yönetime katılımını büyük ölçüde olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

“Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu” faktörü ile tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları arasında pozitif bir ilişki gözlenirken ($r=0,162$), tarım satış kooperatifi ortakları arasında negatif yönde bir ilişki ($r=0,174$) bulunmuştur. Tarım satış kooperatiflerinde söz konusu ürün fiyatının açıklanması ile piyasa fiyatının oluşmasının paralel zamanlarda gerçekleşmediği görülebilmektedir. Diğer yandan, komisyoncu ve tüccarların kooperatif üst yönetiminden daha hızlı hareket ederek ortaklara ulaşip ürün alımını gerçekleştirmek istedikleri gözlenmektedir. Bu durum nakit ihtiyacı olan üretici için bazı zamanlarda öncelikli olarak tüccar ya da komisyoncu tercih etmek istemesine sebep olabilmektedir. Bu durum ortakların finansman anlamında beklenti düzeyinin

yeterli boyutta gerçekleşmemesine sebep olmaktadır. Bu kapsamda tarım satış kooperatiflerinin ürün alımlarında ve fiyat açıklamalarında zamanlamaya dikkat etmesi önerilmektedir. Araştırma kapsamında ele alınan süt üreticilerinden oluşan tarımsal kalkınma kooperatiflerinde ise özellikle süt işleme teknolojisi ve pazarlama faaliyetlerinin olması ortakların finansal beklenti düzeyinin karşılanmasında olumlu yönde etki yapmıştır.

Diğer faktör olan “rgtsel propaganda” ile kooperatif türlerine göre ortaklar arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 7.46 Faktörler ile kooperatif türleri arasındaki ilişki (Korelasyon analizi).

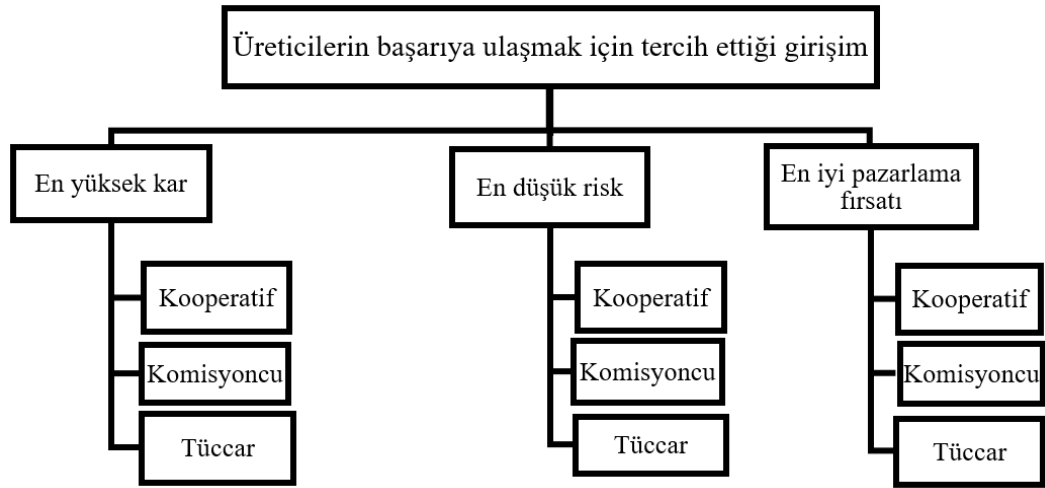
		Yönetmel memnuniyet (F1ort)	Yönetime katılım (F2ort)	Örgütsel propaganda (F3ort)	Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu (F4ort)
Su ürünleri kooperatifi	Korelasyon Katsayısı	0,049	0,156**	-0,039	0,029
	Anlamlılık (p)	0,415	0,009	0,513	0,630
	N	282	282	282	282
Sulama kooperatifi	Korelasyon Katsayısı	-0,007	0,306**	-0,016	-0,032
	Anlamlılık (p)	0,906	0,000	0,792	0,597
	N	282	282	282	282
Tarım kredi kooperatifi	Korelasyon Katsayısı	0,011	-0,400**	-0,015	0,035
	Anlamlılık (p)	0,860	0,000	0,796	0,554
	N	282	282	282	282
Tarımsal kalkınma kooperatifi	Korelasyon Katsayısı	0,072	0,027	0,063	0,162**
	Anlamlılık (p)	0,229	0,657	0,292	0,006
	N	282	282	282	282
Tarım satış kooperatifi	Korelasyon Katsayısı	-0,123*	-0,026	0,014	-0,199**
	Anlamlılık (p)	0,039	0,664	0,812	0,001
	N	282	282	282	282

** . Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

* . Korelasyon 0.05 düzeyinde anlamlıdır.

7.11. Üreticilerin Başarıya Ulaşmak İçin Tercih Ettiği Girişim

Bu bölümde üreticilerin başarıya ulaşmak için hangi kriterleri dikkate aldığı ve bu kriterlerde hangi girişim modelini tercih ettiğini tespit etmek amacıyla, AHS'den yararlanılmıştır. Bu yöntemdeki kriterler; en yüksek kar; üreticinin üretim sonunda elde edeceği karı, en düşük risk; üretim boyunca ve sonunda pazarlama ve diğer konularda üreticinin karşılaşacağı en az riski, en iyi pazarlama fırsatı; üretim periyodu sonunda ürününü pazarlayacağı en iyi fırsatı ifade etmektedir. Bu kararlara ulaşmada ortakların seçebileceği alternatifler ise; kooperatifler, komisyoncular ve tüccarlardır. Buna göre hiyerarşi modeli aşağıdaki gibi kurulmuştur:

Şekil 7.1 Araştırmada kullanılan hiyerarşik model

AHS sonuçlarına göre, kooperatif ortaklarının en yüksek kar, en düşük risk ve en iyi pazarlama fırsatı kriterlerine verdikleri öncelikler değerlendirildiğinde; kriterler arasında friedman testine göre istatistiki açıdan anlamlı bir fark vardır. Buna göre 0,44 ile en iyi pazarlama fırsatı ilk sırayı almakta ve bunu 0,3 ile en düşük risk ve 0,27 ortalama ile en yüksek kar izlemektedir (Tablo 7.47). Bu anlamda, ortaklar başarıya ulaşmak için öncelikli olarak pazarlama fırsatı kriterine önem vermektedirler.

Tablo 7.47 Ortakların başarıya ulaşmak için dikkate aldığı kriterlerin değerlendirmesi.

Kriter	Ortalama	Standart Sapma	Alt değer	Üst değer
En iyi pazarlama fırsatı	0,44	0,19	0,09	0,71
En düşük risk	0,30	0,20	0,09	0,67
En yüksek kar	0,27	0,19	0,09	0,71

Friedman testi $p < 0,05$ için anlamlıdır.

Ele alınan her bir kriter için girişim tercihleri değerlendirildiğinde, ortakların en yüksek kara ulaşabilmek için tercih ettikleri ilk girişimin kooperatif olduğu ortaya çıkmıştır (0,61). Daha sonra sırasıyla tüccar (0,25) ve komisyoncu (0,15) tercih edilmektedir. Aynı şekilde ortakların en düşük riskle başarıya ulaşmak için tercih ettikleri ilk girişim kooperatiftir (0,65), daha sonra tüccar (0,21) ve komisyoncu (0,15) tercih edilmektedir. En iyi pazarlama fırsatı için ilk tercih ettikleri girişim de kooperatif (0,59), sonra tüccar (0,25) ve en son komisyonculardır (0,16) (Tablo 7.48).

Tablo 7.48 Ortakların en yüksek kar, en düşük risk, en iyi pazarlama fırsatı için tercih ettikleri girişimlerin değerlendirmesi.

Kriter/Alternatif	Kooperatif	Komisyoncu	Tüccar
En yüksek kar	0,61	0,15	0,25
En düşük risk	0,65	0,15	0,21
En iyi pazarlama fırsatı	0,59	0,16	0,25

Nihai karar aşamasında, tercih edilen girişimlerin her bir kriter için tercih dereceleri matrisi ile kriterlerin öncelik derecesi matrisi çarpılarak, üreticilerin girişim tercihleri belirlenmiştir. Bu bağlamda üreticilerin tercih dereceleri istatistiki açıdan farklıdır (Friedman testi; sig: $0,00 < 0,05$). Ortakların başarıya ulaşmak için en yüksek kar, en düşük risk ve en iyi pazarlama fırsatı kriterlerine göre en çok tercih ettikleri girişim kooperatiflerdir (0,62). Ele alınan kriterler itibari ile kooperatifleri sırasıyla tüccar (0,23) ve komisyoncu (0,15) izlemektedir (Tablo 7.49).

Tablo 7.49 Ortakların başarıya ulaşmak için tercih ettikleri girişimlerin değerlendirmesi.

	Ortalama	Standart Sapma	Alt değer	Üst değer
Kooperatif	0,62	0,13	0,09	0,71
Tüccar	0,23	0,10	0,09	0,67
Komisyoncu	0,15	0,09	0,09	0,61

Friedman testi $p < 0,05$ için anlamlıdır.

AHS sonuçları değerlendirildiğinde, ortaklar genel olarak pazarlama faaliyetleri için kooperatifleri tercih etmek istediklerini belirtmişlerdir. Her ne kadar kooperatiflerde pazarlama faaliyetleri yeterli düzeyde gerçekleşirse de, imkanları geliştirici yönde hareket edildiği takdirde ortaklar için hem düşük risk ortamında hem de en yüksek kara ulaşmada uygun ortam sağlanmış olacaktır. Diğer yandan, ortakların pazarlama faaliyetleri ile ilgili beklentilerinin kooperatifler aracılığı ile sağlanması kooperatif ortak ilişkisini geliştirici yönde bir hareket olacaktır.

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

İzmir ilinde faaliyet gösteren su ürünleri kooperatifi, sulama kooperatifi, tarım kredi kooperatifi, tarımsal kalkınma kooperatifi ve tarım satış kooperatifleri ile ortakları arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı şekilde inceleyen bu araştırmanın sonuçları aşağıda değerlendirilmiştir.

Buna göre, araştırma kapsamındaki üreticilerin yaş ortalaması 55 olup araştırma kapsamındaki kooperatif türlerine göre 62 ile en yüksek yaş ortalaması tarım satış kooperatifi ortaklarıdır. Üretici ailelerinin nüfusu ortalama 4 kişiden oluşmaktadır. Üreticilerin %73'ü ilköğretim, %12'si ortaokul, %12'si lise ve %3'ü üniversite mezunudur.

Üreticilerin yıllık toplam tarımsal gelir ortalaması 13.718 TL iken su ürünleri kooperatifi ortaklarının balıkçılıktan kazandıkları yıllık gelir ortalamasının 4.303 TL ile oldukça düşük olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamındaki üreticilere ait işlenen toplam arazi varlığı ortalama 46 dekar olarak tespit edilmişken, en fazla işlenen arazi varlığına ortalama 78 da ile tarım satış kooperatifi ortakları sahiptir. Genel itibari ile üreticilerin çiftçilik deneyimi süresi ortalama 36 yıl olmakla birlikte 41 yıl ortalama ile en deneyimli ortaklar tarım satış kooperatifi ortaklarıdır. Araştırma kapsamındaki üreticilerin %44'ü tarım dışı faaliyette bulunmamaktadır.

Araştırma kapsamındaki üreticilerin kooperatife ortak oldukları süre ortalama 17 yıldır. Diğer yandan, tarım satış kooperatifi ortaklarının kooperatife ortaklık süresi diğerlerine göre daha fazla olup ortalama 22 yıldır. Kooperatifin ortağın ikamet ettiği yere uzaklığı ortalama 5 km iken 0,8 km ortalama ile ortağına en yakın kooperatif sulama kooperatifleridir.

Aynı anda çeşitli örgütlere üye olabilen çiftçilerin tarımsal örgütlere üyelik durumuna bakıldığında, çiftçilerin %42'sinin tarım kredi kooperatifine, %31'inin sulama kooperatifine, %26'sinin köy-kalkınma kooperatifine (ya da tarımsal kalkınma kooperatifi), %15'inin tarım satış kooperatifine, %12'sinin damızlık sığır yetiştirici birliğine, %11'inin su ürünleri kooperatifine ve %10'unun üretici birliğine üye olduğu tespit edilmiştir.

Üreticiler köy/ilçe/il ve diğer illere gidiş sebeplerini ürün pazarlamak, girdi temini, tarımsal konularda bilgi almak, tarımsal konulardaki resmi işler ve tarım

dışı konular (sosyal faaliyetler) şeklinde ifade etmişlerdir. Araştırma kapsamındaki üreticilerin %65,6'sı ürününü ilçe merkezinde %31,6'sı ise çevre köylerde pazarlamakta ya da satmaktadır. Üreticilerin %67,4'ü yem, gübre, ilaç vb. girdi teminini ilçe merkezinden, %30,8'i çevre köylerden yapmaktadır. Tarımsal konularda bilgi almak için üreticilerin %66'sı ilçe merkezine, %32,6'sı çevre köylere gitmektedir. Üreticilerin %92,6'sı ise tarımsal konulardaki resmi işleri için ilçe merkezine gittiğini, diğer yandan tarım dışı konular (sosyal faaliyetler) için büyük ölçüde çevre köylere gittiklerini belirtmişlerdir.

Üreticilerin kooperatif, tarım ilçe müdürlüğü, ziraat bankası, tarım il müdürlüğü, DSİ, üniversite, araştırma enstitüsü gibi tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığı genel itibari ile "Yılda bir kez"e tekabül etmektedir. Ancak üreticiler tarımsal kuruluşlar arasında en fazla ziyaret ettikleri kuruluşun kooperatif en az sıklıkta ziyaret ettikleri kuruluşun ise araştırma enstitüleri olduğunu belirtmişlerdir. Tarımsal kuruluşları en sık sulama kooperatifi ortakları ziyaret etmektedirler.

Ortakların kooperatifi ziyaret etme sıklıklarına bakıldığında, kooperatifi en sık ziyaret edenler sulama kooperatifi ortaklarıdır. Sulama kooperatifi ortaklarını sırasıyla su ürünleri kooperatifi, tarımsal kalkınma kooperatifi, tarım kredi kooperatifi ve tarım satış kooperatifi ortakları takip etmektedir. Buna göre, tarım kredi kooperatifi ve tarım satış kooperatifi ortakları kooperatiflerini diğer kooperatif ortaklarına göre daha az sıklıkta ziyaret etmektedirler.

Kooperatifin ortaklar ile toplantı yapma sıklığı değerlendirildiğinde, ortakları ile en sık toplantı yapan kooperatif türü sulama kooperatifi en az sıklıkta toplantı yapan ise tarım kredi kooperatifi olarak tespit edilmiştir.

Üreticilerin kooperatif yöneticisinde olmasını istedikleri en önemli özellik güvenilir olması iken, yöneticilerin politik görüşü diğer özellikler arasında en az derecede önem taşıyan özellik olarak belirtilmiştir. Diğer yandan, yöneticinin insanlar ile iyi ilişkiler içinde olması, anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olması ve ticari karar almada girişimci olması da yöneticide olması beklenen ve istenen özellikler olarak arasında önemli bulunmuştur.

Üreticilerin genel kurulun ne sıklıkta toplandığı ile ilgili bilgi düzeyi ölçüldüğünde, üreticilerin %23,4'ünü kooperatif genel kurulunun ne sıklıkta toplandığını bilmediğini söylemiştir. Araştırma kapsamındaki kooperatif türleri

ayrı ayrı incelendiğinde, sulama kooperatifi ortaklarının 75,9'u, su ürünleri kooperatifi ortaklarının %63,3'ü, tarım satış kooperatifi ortaklarının %56,8'si ve tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının %59'u, tarım kredi kooperatifi ortaklarının ise %8,6'sı genel kurulun ne sıklıkta toplandığını doğru şekilde birmiştir. Tarım kredi kooperatifi ortaklarının genel kurulun toplanma sıklığını büyük oranda doğru bilmemesinin sebebi tarım kredi kooperatiflerinde genel kurulun dört yılda bir gerçekleşmesinden ancak diğer kooperatif türlerinde yaygın olarak yılda bir kere gerçekleşmesinden kaynaklanmaktadır. Diğer yandan, ortakların %10,3'ü genel kurul oylamalarında her ortağın bir oy hakkı olduğunu bilmezken, su ürünleri kooperatifi ortaklarının ve tarım satış kooperatifi ortaklarının hepsi genel kurul oylamalarında her ortağın bir oy hakkı olduğunu bildiğini söylemiştir.

Başarılı kooperatifleşme örneklerinin olmadığı bölgelerde zaman zaman üreticiler kooperatifçilik bilincinden uzaklaşmakta ve üreticilerin örgütlenmeye olan inançları kaybolabilmektedir. Araştırma kapsamında üreticilerin %65,2'si "Kooperatife ortak olmaktan mutlu ve gururluyum" ifadesine kesinlikle katılıyorum şeklinde cevap vermiş ve ele alınan kooperatif türleri arasında bu ifadeye verilen cevaplar açısından önemli bir fark bulunmamıştır. Aynı zamanda üreticilerin %74,8'i de "Uzun yıllar daha kooperatifte ortak olarak kalmaya devam edeceğim" ifadesine kesinlikle katılıyorum demiştir, ancak bu konuda sulama kooperatifi ortaklarının tarım kredi kooperatifi ortaklarına göre daha istekli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum sulama kooperatiflerinin ortaklarına su temini gibi çok hayati bir fonksiyonu yerine getirmelerinden kaynaklanmaktadır. Tarım kredi kooperatiflerinin sağladığı hizmetler açısından ortakların birçok tercih edebileceği alternatifleri bulunurken, su temini açısından ortakların bir tek alternatifi vardır. O da, sulama kooperatifleridir.

Diğer yandan üreticilerin %84'ü "Kooperatifle çalışmak risklidir" ifadesine kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap vermiş ancak bu ifadeye verilen cevaplar açısından su ürünleri kooperatifi ortaklarının tutumu diğerlerine göre anlamlı şekilde farklılık göstermiştir. Bununla birlikte, üreticilerin %81,6'sı "Benim için bireysel çalışmak kooperatifle çalışmaktan daha önemlidir" ifadesine kesinlikle katılmıyorum şeklinde cevap verirken yine aynı şekilde su ürünleri kooperatifi ortaklarının bu ifadeye verdikleri cevap ile diğer ortaklar arasında anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum, su ürünleri kooperatiflerinin genelde ortaklarının beklentilerini (pazarlama imkanı, teknik destek, ekipman temini, kredi vb) yerine getiremediği ile açıklanabilir. Bununla beraber anlaşılacağı üzere

su ürünleri kooperatifi ortakları için bireysel ya da kooperatif ile çalışmak arasında çok önemli bir fark olmadığı görülmüştür. Bu sebeple su ürünleri kooperatiflerinin, üreticilerin teknik destek kapsamında en çok ihtiyaç duyduğu depolama ve ucuz girdi temini ile pazarlama konularındaki beklentilerinin gerçekleştirilmesi yönünde gelişimlerinin sağlanması gerekmektedir. “Kooperatif faaliyetleri topluma fayda sağlar” ifadesi için verilen cevaplar bakımından da su ürünleri kooperatifi ortaklarının diğer ortaklardan ayrıştığı tespit edilmiştir. Bu durum da, su ürünleri kooperatiflerinin öncelikle kendi ortaklarına gereken faydayı sağlayamamasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu araştırmada faktör analizi sonucu ortaya çıkan “Yönetmel memnuniyet” faktörü altındaki yargılara üreticilerin verdikleri cevapların ortalaması 5’li likert ölçeğe göre 4,01 bulunmuştur. Kooperatif bazında bakıldığında ise, en yüksek ortalamaya sahip kooperatif 4,18 ortalama ile tarımsal kalkınma kooperatifidir. Tarımsal kalkınma kooperatifini sırasıyla su ürünleri kooperatifi, tarım kredi kooperatifi, sulama kooperatifi ve tarım satış kooperatifi takip etmektedir. “Yönetmel memnuniyet” faktörü ile araştırma kapsamındaki kooperatif türleri arasındaki ilişki korelasyon katsayısı ile test edildiğinde ise, “Yönetmel memnuniyet” faktörü ile tarım satış kooperatifi ortakları arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda tarım satış kooperatifi ortaklarının kooperatif yönetiminden memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumun, tarım satış kooperatiflerindeki üst örgütlenme mekanizmasının kararların alınmasında ve uygulanmasında baskın özellikte olmasından ve kararların alınma sürecinin yukarıdan-aşağıya işlemesi ve bu durumun da demokratik kooperatifçilik ilkeleri ile çelişir olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Aynı zamanda, tarım satış kooperatifi ortaklarının kooperatifi ziyaret etme sıklığının ve kooperatifin de ortakları ile toplantı yapma sıklığının diğer kooperatif türlerine göre daha az seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Bu tespitler göz önünde bulundurulduğunda yönetim ile ortaklar arasındaki mesafenin giderilmesi için ortaklara yönelik eğitimler ile toplantı faaliyetlerinin artırılması önerilmektedir.

Faktör analizi sonucu ortaya çıkan ikinci faktör olan “Yönetime katılım” faktörü kapsamındaki yargılara ortakların verdiği cevapların ortalaması 2,99’dur. Araştırma kapsamında ele alınan her kooperatif için ortakların yargılara verdiği cevapların ortalamasına bakıldığında genel ortalamanın üzerinde ortalamaya sahip kooperatifler sırasıyla sulama kooperatifi, su ürünleri kooperatifi ve tarımsal kalkınma kooperatifidir. Tarım satış kooperatifi ve tarım kredi kooperatifinin

ortalamları genel ortalamanın altında kalmıştır. Diğer yandan, korelasyon katsayılarına bakıldığında, yönetime katılım faktörü ile sulama kooperatifi ortakları arasındaki ilişki pozitif yönlü, tarım kredi kooperatifi ortakları ile arasındaki ilişki negatif yönlü bulunmuştur. Buna göre, tarım kredi kooperatifi ortaklarının yönetime katılım düzeylerinin oldukça zayıf olduğu söylenebilir. Bu durum tarım kredi kooperatiflerindeki profesyonel yönetim kadrolar ile (atananlar) kooperatifin yönetim kurulları (seçilenler) arasındaki ilişkinin zayıflığı ve atananların karar mekanizmasında baskın olmasından kaynaklanmaktadır. Tarım kredi kooperatiflerinde ortakların kooperatiflerin hiçbir faaliyetinde aktif rol alamaması kooperatifçilik ilkeleri ile çelişir bir durumdur. Aynı zamanda tarım kredi kooperatiflerinin ortakları ile bir araya gelme sıklığının diğer kooperatiflere göre en az seviyede olduğu ortaya çıkmıştır. Bu sebeple ortakların tarım kredi kooperatiflerinde daha aktif rol alabileceği ortamların sağlanması ve idare, yönetim kurulu ve ortakların daha sık bir araya gelmesi gerekmektedir.

Üreticilerin “Finansal beklenti ve örgüt sorumluluğu” faktörü kapsamındaki yargılara verdiği cevapların ortalaması 3,27 bulunmuştur. Araştırma kapsamındaki her kooperatif türünün ortaklarının ifadelerine verdiği cevapların ortalamasına bakıldığında genel ortalamanın üzerinde kalan kooperatifler sırasıyla, tarımsal kalkınma kooperatifi, su ürünleri kooperatifi ve tarım kredi kooperatifi dir. Sulama kooperatifi ve tarım satış kooperatifi ortaklarının verdiği cevapların ortalaması genel ortalamanın altında kalmıştır. Korelasyon katsayılarına bakıldığında da, finansal beklenti ve örgütsel ilişki faktörü ile tarımsal kalkınma kooperatifi ortakları arasındaki ilişki pozitif iken, tarım satış kooperatifi ortakları ile negatif yönde bir ilişki görülmüştür. Bu sebeple tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarının finansal beklentilerinin ve örgütsel sorumluluk bilincinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Tarım satış kooperatifi ortakları kooperatifin ürün alımlarında zamanlama yönünden piyasaya göre geciktiğini ve bu durumun onları zor durumda bırakabildiğini belirtmişlerdir. Bu durumun önlenmesi için tarım satış kooperatiflerinin piyasayı belirleyici rol oynaması ve pazarlama yönünden ortaklarına uygun ortamı sağlayarak finansal beklenti düzeyinin iyileştirilmesi önerilmektedir. Bu kapsamda, tarım satış kooperatiflerinin özellikle ürün alımlarında ve fiyat açıklamalarında piyasa ile paralel davranış sergilemesi önem taşımaktadır. Diğer yandan, İzmir ilinde faaliyet gösteren araştırma kapsamındaki tarımsal kalkınma kooperatiflerinin bu konudaki başarısı örnek teşkil etmelidir.

“Örgütsel propaganda” faktörü altındaki yargılara verilen cevapların ortalaması 3,95 bulunmuştur. Araştırma kapsamındaki kooperatifler ayrı ayrı incelendiğinde ortakların ifadelerine verdiği cevapların ortalamasına göre genel ortalamanın üzerinde ortalamaya sahip kooperatifler sırasıyla tarımsal kalkınma kooperatifi ve tarım satış kooperatifi. Genel ortalamanın altında kalan kooperatifler ise tarım kredi kooperatifi, sulama kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi. Ancak ortalamalar birbirine oldukça yakın çıkmıştır. Korelasyon katsayılarına bakıldığında da örgütsel propaganda ile kooperatifler arasında ilişki gözlenmemiştir.

Ortakların kooperatifin kendisine sağladığı teknik destek ile ilgili genel yargılara verdiği cevaplar değerlendirildiğinde su ürünleri kooperatifinin teknik destek açısından oldukça zayıf olduğu, bu hizmeti gerektiği şekilde sağlayamadığı ortakları tarafından belirtilmiştir. Sulama kooperatifi ise ortaklarına sağladığı teknik destek konularında ortaklarının beklentilerini karşılama düzeyi açısından en başarılı kooperatif olarak tespit edilmiştir. Teknik konularda ortakların desteklenme düzeyi açısından sulama kooperatifini sırasıyla tarım kredi kooperatifi, tarımsal kalkınma kooperatifi ve tarım satış kooperatifi takip etmektedir. Bu sonuçlar değerlendirildiğinde teknik destek kapsamında su ürünleri kooperatifi ortaklarının su ürünlerinin üretimi ve işlenmesi konusunda desteklenmediği görülmüştür. Teknik anlamda görevlerinin arasında olması gereken ancak yeterli düzeyde gerçekleştirilemeyen diğer konular ise girdi temini ve depolama konularıdır. Su ürünleri kooperatiflerinin bu konularda üreticiyi destekleyecek uygun koşulların yaratılmasında devlet desteğinin yapılması önerilmektedir.

Araştırma kapsamında, AHS sonuçlarına göre, üreticilerin başarıya ulaşmada; en yüksek kar, en düşük risk ve en iyi pazarlama fırsatı kriterlerine verdikleri öncelikler değerlendirildiğinde en iyi pazarlama fırsatı ilk sırayı almakta ve bunu en düşük risk ve en yüksek kar izlemektedir. Üreticilerin başarıya ulaşmak için en yüksek kar, en düşük risk ve en iyi pazarlama fırsatı kriterlerine göre en çok tercih ettikleri girişim ise kooperatif olarak bulunmuştur. Kooperatifleri tüccar ve komisyoncu izlemektedir.

Bu sonuçlar neticesinde ortaklar için en önemli unsur olan pazarlama faaliyetlerinin kooperatifler tarafından gerçekleştirilmesinin gerekliliği ortaya koyulmuştur. Pazarlamanın kooperatifler aracılığıyla yapılması en doğru ve elde edilen bulgulara göre de üreticiler tarafından istenen bir yaklaşımdır. Araştırma

kapsamında kooperatiflerin pazarlama ve satış konusunda ortaklarına sağladığı imkanlarla ilgili verdikleri cevaplara bakıldığında ise ortağını en çok tatmin eden kooperatifin tarımsal kalkınma kooperatifi olduğu tespit edilmiştir. Tarımsal kalkınma kooperatifini sırasıyla tarım satış kooperatifi ve su ürünleri kooperatifi takip etmektedir. Ancak, tarımsal kalkınma kooperatifi ve tarım satış kooperatifi pazarlama ve satış konusunda ortakların beklentilerini karşılama düzeyi açısından birbirine oldukça yakın çıkarken su ürünleri kooperatifinin bu anlamda en az faydayı sağlayan kooperatif olduğu ortaya çıkmıştır. Su ürünleri kooperatiflerinin pazarlama yönünü geliştirici adımlar atması önem taşımaktadır.

Günümüzde tarım sektörünün gelişmesinde ve kırsal kalkınmanın sağlanmasında kooperatifleşme olgusunun en önemli araçlardan birisi olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sebeple ülke ekonomisinin güçlenmesi için kooperatiflerin geliştirilmesi ve özellikle kooperatiflerin pazarlama kanallarındaki rolünün artırılması gerekmektedir. Pazarlama ve satış konusunda İzmir ilinde faaliyet gösteren başarılı örnekler mevcuttur. Fakat genel itibari ile kooperatifler kendi imkanları ile pazarda yer almada ve marka yaratmada zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Çiftçi görüşmelerinden de anlaşıldığı gibi, bu sorun tecrübesiz örgüt yönetiminden, aynı bölgede kuruluş aşamasını tamamlamış ve aynı işlevde fakat üreticiye etkili faydayı sağlayamayan birden fazla çiftçi örgütünün bulunmasından kaynaklanabilmektedir. Bu sorunlar neticesinde, kooperatiflerin pazara girmede devlet desteğinin kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler aracılığıyla yapılması önerilebilir. Bu kuruluşların ihtiyaçlarının karşılanmasında öncelikli olarak kooperatif ürünlerinin tercih edilmesi sağlanarak kooperatif ürünlerine talep oluşturulabilir. İzmir ilinde bu amaç doğrultusundaki mevcut hareketler geliştirilmeli ve desteklenmelidir.

Bu çalışmada kapsamında ortakların kooperatiften beklentileri araştırıldığında, sulama kooperatifi ortaklarının öncelikli olarak toprak analizi konusunda teknik olarak desteklenmek istedikleri ortaya çıkmıştır. Su ürünleri kooperatifi ve tarım satış kooperatifi ortakları en çok ürün ve girdi fiyatları konusunda sık sık bilgilendirilmek istemektedirler. Tarım kredi kooperatifi ortakları ise öncelikli olarak kooperatif tarafından krediler konusunda sık sık bilgilendirilmek istemektedirler. Beklentiler genel anlamda değerlendirildiğinde ise ortaklar daha sık toplantı yapmak istediklerini ve kooperatif tarafından eğitim programları düzenlenmesini, ayrıca fiyatlar/maliyetler/krediler konusunda bilgilendirilmek istediklerini belirtmişlerdir. Bu kapsamda, kooperatif faaliyetleri

arasında eğitim programlarının, toplantı sıklığının arttırılması ve kooperatif ortak arasındaki bilgi akışının sağlanması gerekmektedir.

Kooperatifin geleceğinin garanti altına alınabilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için yönetim değişikliğinden etkilenmemesi ve kurumsallık olgusunun altyapısı oluşturulmalıdır. Bunun için gerekli adımlar siyasi görüşler ön plana çıkarılmadan hem kuruluş aşamasında hem de faaliyet aşamasında atılmalıdır.

Üreticilerin en çok önem verdiği pazarlama konusunda kooperatiflerin rolünün artması yönünde önlemlerin alınması gerekmektedir. Bu önlemler bahsedildiği üzere pazarlama konusunda başarılı olan tarımsal kalkınma kooperatiflerinin rol model olarak alınması, diğer yandan yerel yönetimlerin ve çeşitli kamu kurum ve kuruluşların ihtiyaçlarının öncelikli olarak kooperatif ürünlerini tercih etmesi yoluyla gerekli girişimleri yapması şeklinde sağlanabilir. Pazarlama fonksiyonu yetersiz olan özellikle su ürünleri kooperatiflerinde bu kapsamdaki altyapılar oluşturulmalıdır.

Ortakların beklentileri kooperatif türlerine göre göz önünde bulundurulduğunda özellikle beklentilerin karşılanma düzeyi açısından yetersiz kalan su ürünleri kooperatiflerinin teknik destek anlamında zayıf yönlerinin geliştirilmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu çerçevede, av araç, gereçlerini ve donanımlarını temin etmek konusunda, su ürünlerinin üretimi ve işlenmesi ve depolanması konusunda gerekli mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Bu altyapının oluşturulması sonucunda su ürünleri kooperatifi ortaklarının kooperatif faaliyetlerinin öncelikle ortaklarına ve sonrasında topluma fayda sağlayacağı konusundaki bilinç ve inanç düzeyi artacaktır.

Tarım kredi kooperatifi ortaklarının yönetime katılım düzeylerinin iyileştirilmesi yönünde ortaklar ile kooperatif yönetiminin ve idari mekanizmanın daha sık bir araya gelmesi sağlanmalı ve toplantı faaliyetleri ile ortakların ihtiyaç duyduğu konularda kooperatif tarafından düzenlenen eğitim faaliyetleri yaygınlaştırılmalıdır.

Kooperatiflerin en önemli varoluş sebebi ortaklarına ihtiyaç duyduğu hizmeti sağlamaktır. Bu sebeple kooperatifin sürdürülebilirliği açısından kooperatiflerin yönetsel değişimden etkilenmemesi gerekmektedir. Bu anlamda, hem çiftçilere yönelik hem de yasal mevzuatta bunu sağlamaya yönelik çalışmalara önem verilmelidir.

Tarımsal örgütlenmenin hem kırsal kalkınmada hem de ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük rolü vardır. Bu yapılanmanın doğru şekilde işlediği bir tarım sektöründe sektör bileşenleri en büyük faydayı sağlayacaktır. Üreticiler daha az maliyetle üretim sağlayabilecek ve arz güvenliği de sağlanabilecektir. Bu sebeple, İzmir ilinde araştırma kapsamında ele alınan kooperatif türlerinin üstün ve zayıf yönlerinin ortaya koyulduğu bu araştırma sonuçlarının dikkate alınarak kooperatifçiliğin gelişimi ve devamlılığı sağlanmalıdır.

Türkiye’de tarım sektöründeki çiftçi örgütlenmesinin çok karmaşık olması bu örgüt kitlesinin devlet açısından yönetilebilir olmasını zorlaştırmaktadır. Zaman içerisinde çeşitli sebeplerden dolayı sayıları ve çeşitleri hızla artan kooperatif, birlik, dernek, oda olarak isimlendirilen çok fazla sayıda aktör tarafından oluşturulan bu örgüt modeli daha sade bir görüntüye kavuşturulmalıdır. Yasal anlamdaki farklılıklar giderilmeli, özellikle kooperatifler tek çatı altında toplanarak yasal mevzuatları günümüz koşullarına göre ve yeni nesil kooperatifçilik ilkelerine göre güncellenmelidir.

KAYNAKLAR DİZİNİ

- Alçıçek, G. ve Karlı, B.,** 2016, Burdur İlinde Tarımsal Kooperatiflerde Kooperatif-Ortak İlişkilerinin Değerlendirilmesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, ISSN:1300-9362, 21(1):83-91 (2016).
- Anonim,** 2018a, Kooperatifler Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1163.pdf> (Erişim Tarihi: 28 Mayıs 2018).
- Anonim,** 2018b, Türkiye Kooperatifçilik Stratejisi ve Eylem Planı 2012-2016, [https://www.gtb.gov.tr/data/51c7eb1d487c8e0a98f15f9b/t%C3%BCrkiye%20kooperatif%C3%A7ilik%20stratejisi%20ve%20eylem%20plan%C4%B1%20\(2012-2016\).pdf](https://www.gtb.gov.tr/data/51c7eb1d487c8e0a98f15f9b/t%C3%BCrkiye%20kooperatif%C3%A7ilik%20stratejisi%20ve%20eylem%20plan%C4%B1%20(2012-2016).pdf) (Erişim Tarihi: 8 Ağustos 2018).
- Anonim,** 2018c, Faktör Analizinde KMO ve Bartlett Testleri Neyi Ölçer <http://yunus.hacettepe.edu.tr/~yurdugul/3/indir/Kuresellik.pdf> (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2018).
- Anonim,** 2018d, Avrupa Birliği Komisyonu, https://ec.europa.eu/growth/sectors/social-economy/cooperatives_en (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2018).
- Bhuyan, S.,** 2007, The People Factor in Cooperatives: An Analysis of Members' Attitudes and Behavior, Canadian Journal of Agricultural Economics, 55, 275-298.
- Bilgin, N., Ergün, E. ve Aydın, H. İ.,** 2005, Tarımsal Kooperatiflerde Etik ve Güvenin Ortakların Performansı Üzerindeki Etkileri. Kooperatifçilik, Üçüncü Sektör,148, 66-86.
- Bilgin, N., Ergün, E. ve Aytekin, M.,** 2007, Kooperatif Ortaklarının Güven Duygusu ile Ortakların Performans-Tatmin Arasındaki İlişki: Tarih'te Bir Uygulama, Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1),67-82.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Braunschweig, T. and Becker, B.**, 2004, Choosing Research Priorities by Using Analytic Hierarchy Process: An Application to International Agriculture, R&D Management. Cilt 34, Sayı 1, ss: 77-86.
- Büyüköztürk, Ş.**, 2002, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, Faktör Analizi: Temel Kavramlar ve Ölçek Geliştirmede Kullanımı, Sayı 32, ss 470-483.
- Büyüköztürk, Ş.**, 2009, Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı, Ankara: Pegem Akademi.
- Çıkm, A.**, 2016, Bir Başkadır Kooperatifçilik. ISBN: 978-975-92959-6-7, Birinci Basım.
- Demir, E., Saatçioğlu, Ö, ve İmrol, F.**, 2016, Uluslararası Dergilerde Yayımlanan Eğitim Araştırmalarının Normallik Varsayımları Açısından İncelenmesi, Current Research in Education, Cilt 2, Sayı 3, ss:130-148, Araştırma Makalesi.
- Didier-Barraud, V., Henninger, M. and El Akremi, A.**, 2012, The Relationship Between Members' Trust and Participation in the Governance of Cooperatives: The Role of Organizational Commitment, International Food and Agribusiness Management Review, 15(1), 1-23.
- Ertek, N., Demir, N., ve Aksoy, A.**, 2016, Sığırcılık İşletmelerinde Kooperatif Üyeliğini Etkileyen Faktörlerin Analizi: TRA Bölgesi Örneği, Alınteri dergisi, 30 (B) – 2016, 38 - 45 ISSN:1307-3311.
- Everest, B.**, 2015, Tarım Kredi Kooperatiflerinde Ortakların Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları ve Yönetime Katılmalarını Etkileyen Faktörlerin Analizi Üzerine bir Araştırma: Balıkesir Bölge Birliği Örneği, Doktora Tezi Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Everest, B., ve Yercan, M.**, 2016, Kooperatif Ortaklarının Kooperatifçilik İlkelerini Algılamaları Üzerine Bir Araştırma: Tarım Kredi Kooperatifleri Örneği, Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 2016, 53 (1):67-73, ISSN 1018 – 8851.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

- Fulton, M.**, 1999, Cooperatives and Member Commitment. The Finnish Journal of Business Economics, 4, 418- 437.
- Garnevska, E., Liu, G., and Shadbolt, N. M.**, 2011, Factors for Successful Development of Farmer Cooperatives in Northwest China, International Food and Agribusiness Management Review, 14(4), 69-84.
- George, D., and Mallery, M.**, 2010, SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference, 17.0 update (10a ed.) Boston: Pearson.
- Gray, T., and Kraenzle, W.**, 1998, Member Participation in Agricultural Cooperatives: A Regression and Scale Analysis., Rural Development, Rural Business–Cooperative Service, RBS Research Report 165.
- Hovardaoğlu, S.**, 2000, Davranış Bilimleri için Araştırma Teknikleri. Ankara: Ve-Ga Yayınları.
- Hansen, M. H., Morrow, J. L., and Batista, J. C.**, 2002, The Impact of Trust on Cooperative Membership Retention, Performance and Satisfaction; an Exploratory Study, International Food and Agribusiness Management Review 5, 41-59.
- Hazar, N.**, 1990, Kooperatifçilik Tarihi, Türk Kooperatifçilik Eğitim Vakfı Yayınları, 3. Basılış, s: 496-506, Ankara.
- ICA**, 2017a, Second Global Report, Cooperatives And Employment <https://www.ica.coop> (Erişim tarihi: 2 Temmuz 2018).
- ICA**, 2017b, Exploring The Co-operative Economy Report, 2017 <https://www.ica.coop/sites/default/files/WCM%20Agriculture%20Sector%202015.pdf> (Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2018).
- ICA**, 2018, <https://www.ica.coop/en> (Erişim Tarihi: 2 Temmuz 2018).
- İnan İ. H., Direk M., Başaran B., Birinci S., ve Erkmen E.**, 2005, Tarımda Örgütlenme, Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

İnan İ. H., Gülçubuk B., Ertuğrul C., Kantürer E., Baran A., ve Dilmen Ö., 2000, Türkiye’de Tarımda Kırsal Kesim Örgütlenmesi, Türkiye Ziraat Müh. V. Teknik Kongresi, 17-21 Ocak, Ankara.

İzmir İl Tarım ve Orman Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, İzmir İli Tarımsal ve Tarımsal Örgütlenme Verileri, <https://izmir.tarim.gov.tr/Menu/88/2017-Yili> (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2018).

Karaalioğlu, Z., 2015, SPSS’de Output Analizi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı İşletme Doktora Programı.

Karlı, B., ve Çelik, Y., 2003, GAP Alanındaki Tarım Kooperatifleri ve Diğer Çiftçi Örgütlerinin Bölge Kalkınmasındaki Etkinliği, Yayın No: 97, ISBN 975-407-122-5.

Kayri, M., 2009, Araştırmalarda Gruplar Arası Farkın Belirlenmesine Yönelik Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Teknikleri, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 1, Sayfa: 51-64.

Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, Tarım Satış Kooperatifi Ana Sözleşmesi, <http://koop.gtb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2018).

Köroğlu, S., 2003, Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Tarımsal Örgütlenme. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Avrupa Topluluğu Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, AT Uzmanlı Tezi.

Lasley, P., and Baumel, C.P., 1996, A Matter of Trust, Sound Co-Po Business Ethics Can Enhance Member Loyalty., Rural Cooperatives, May/June, 4-7.

Masuku, M. B., 1997, Attitudes and Loyalty of Farmers towards Cooperatives in Thestate of Ohio. A thesis presented in partial fulfillment of the requirements for the degree Master of Science in the Graduate Scholl of The Ohio State University.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Meteoroloji Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, 2018, İzmir İli İklim Verileri, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=IZMIR> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2018).

Newbold, P., 1995, *Statistics for Business and Economics*, Prentice-Hall International, New Jersey.

Osterberg, P., and Nilson, J., 2009, Members' Perception of Their Participation in the Governance of Cooperatives: The Key to Trust and Commitment in Agricultural Cooperatives, *Agribusiness*, Vol. 25 (2) 181–197 (2009), Published online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com). DOI: 10.1002/agr.20200.

Prakash, T.N., 2003, *Land Suitability Analysis for Agricultural Crops: A Fuzzy Multicriteria Decision Making Approach*. International Institute for Geo-Information Science and Earth Observation, Enschede, The Netherlands.

Ramanauskas, J., and Stasys, R., 2011, Cooperative Performance Assessment Based on the Sustainable Development Aspect, *Rural Development*, 190-194.

Rommelfanger, H.J., 2003, *A Fuzzy Logic Approach to Multicriteria Decision Making*. Institute of Statistics and Mathematics, J.W. Goethe-University of Frankfurt, Mertonstrasse, Frankfurt, Germany.

Saaty, T.L., 1980, *The Analytic Hierarchy Process: Planning, Priority Setting, Resource Allocation*, McGraw-Hill, New York.

Saaty, T.L., Vargas, L. G., and Dellmann, K., 2003, The Allocation of Intangible Resources: The Analytic Hierarchy Process and Linear Programming. *Socio-Economic Planning Sciences*. 37:169–184.

Tabachnick, B. G., and Fideli, L.S., 2001, *Using Multivariate Statistics* (Fourth Edition). Boston: Ally And Bacon.

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Tarım Reformu Genel Müdürlüğü, 2018 Yılı Üretici Örgütleri İstatistik Verileri,

<https://www.tarim.gov.tr/TRGM/Belgeler/Tar%C4%B1msal%20C3%96r%20C3%BCtenme%20Tablosu%207.05.2018-1.pdf> (Erişim tarihi: 8 Haziran 2018).

Tarım ve Orman Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Sınırlı Sorumlu Su Ürünleri Kooperatifi Ana Sözleşmesi, www.tarimorman.gov.tr (Erişim tarihi: 5 Ekim 2018).

Tarım ve Orman Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Sınırlı Sorumlu Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Ana Sözleşmesi, www.tarimorman.gov.tr (Erişim tarihi: 5 Ekim 2018).

Tarım ve Orman Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Stratejik Plan 2014-2018, <https://www.tarimorman.gov.tr/SGB/Belgeler/2013-2017/GTHB%202018-2022%20STRATEJİ%CC%87K%20PLAN.PDF> (Erişim tarihi: 2 Eylül 2018).

Tarım ve Orman Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, Sınırlı Sorumlu Sulama Kooperatifi Ana Sözleşmesi, www.tarim.gov.tr (Erişim tarihi: 7 Mart 2018).

Terin, M., ve Çelikeş, H., 2010, Çiftçilerin Örgütlenme Düzeyi ve Örgütlerden Beklentileri Üzerine Bir Araştırma: Van İli Örneği. Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 2010, 47 (3): 265-274.

Timurkaynak, İ. ve Armağan, G. 2017, Kayseri Pancar Ekicileri Kooperatifi Ortaklarının Memnuniyetinin Belirlenmesi, Tarım Ekonomisi Dergisi, Cilt 23, Sayı: 2, Sayfa: 289-297.

TÜİK, 2017, Yıllara Göre İl Nüfus İstatistikleri <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> (Erişim Tarihi: 20 Haziran 2018).

Türkiye Cumhuriyeti 1961 Anayasası, <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa61.htm> (Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2018).

KAYNAKLAR DİZİNİ (devam)

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası,

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2018).

Türkiye Tarım Kredi Kooperatifleri Resmi İnternet Sitesi, Tarım Kredi Kooperatifleri Bölge Birliği Ana Sözleşmesi, <http://www.tarimkredi.org.tr/> (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2018).

Ünal, V., ve Yercan, M., 2006, Türkiye deki Su Ürünleri Kooperatifleri ve Balıkçılar İçin Önemi. E.U. Su Ürünleri Dergisi, 23(1-2), 221-227.

Yercan, M., 2007, Türkiye ve Avrupa Birliğinde Tarımın Örgütlenme Deseni ve Tarımsal Kooperatifler, Tarım Ekonomisi 7 Dergisi 200; 13(1) : 19 – 29.

Xiang, L. Y. and Sumelius, J., 2010, Analysis of the Factors of Farmers' Participation in the Management of Cooperatives in Finland, Journal of Rural Cooperation, 38(2): 134-135.

10. Beş Yıllık Kalkınma Planı, www.resmigazete.gov.tr (Erişim Tarihi: 20 Eylül 2018).

TEŞEKKÜR

Doktora tez çalışmamın her aşamasında ve doktoram boyunca değerli yardımlarını, katkılarını, görüşlerini esirgemeyen ve bana daima yol gösteren, saygıdeğer danışmanım Sayın Prof. Dr. Murat YERCAN'a sonsuz teşekkürlerimi ve derin saygılarımı arz ederim.

Tez çalışmam boyunca bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen tez izleme komitesi üyeleri Sayın Prof. Dr. Metin ARTUKOĞLU ve Sayın Prof. Dr. Göksel ARMAĞAN'a teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam için finansman kaynağı olan Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü'ne ve desteğinden dolayı Kurum Müdürüm Sayın Dilek KAHRAMAN'a saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Saha çalışmasında katkılarından dolayı mesai arkadaşlarım Zir. Yük. Müh. Faruk METİNOĞLU'na, Zir. Yük. Müh. H. Ali ADSAN'a, Zir. Yük. Müh. İlkay ÖZDEMİR'e ve İzmir çiftçileri ile kooperatif başkanlarına teşekkür ederim.

Tez aşamasında ve her zaman yanımda olan sevgili eşim Murat DOĞAN'a, eğitim hayatım ve kariyerim boyunca her zaman destekçilerim olan sevgili babam Kasım ALBAYRAM, annem Adile ALBAYRAM, ablalarım F. Belgin ALBAYRAM ve Nilgün KÖSELER'e sonsuz teşekkür ederim.

22/03/2019

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN

ÖZGEÇMİŞ

Zübeyde ALBAYRAM DOĞAN, 8 Nisan 1986 tarihinde İzmir’de doğdu. İlköğrenimini Torbalı Cengiz Topel İlköğretim Okulunda lise öğrenimini ise Torbalı Anadolu Lisesinde tamamladı. 2009 yılında Ege Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümünde ve 2013 yılında Anadolu Üniversitesi İşletme Fakültesi, İşletme Bölümünde lisans eğitimini tamamladı. Yüksek Lisansını 2011 yılında Milletlerarası Akdeniz Yüksek Zirai Etütler Merkezi (MAYZEM/CIHEAM) bursu ile Hanya Akdeniz Tarım Enstitüsünde (MAICH-Yunanistan) Business Economics and Management (İşletme Ekonomisi ve Yönetimi) bölümünde tamamladı. 2012 yılından itibaren Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı bir araştırma kurumunda araştırmacı/mühendis olarak görev yapmaktadır. Evlidir.

EKLER

EK 1 Anket Formu

Anket Formu (EK 1)

Anket No:

Tarih: .. / .. / 201..

İlçesi:

Köy/mahalle:

BİRİNCİ BÖLÜM

A) Üreticilere Ait Genel Özellikler

Ortağın adı soyadı:

Telefon no:

Yaşı:

Eğitimi (yıl):

Ortaklık süresi (yıl):

Aile içi nüfus durumu:

0-15 Yaş	15 Yaş ve Üzeri	
Çocuk	Kadın	Erkek

Kaç yıldır çiftçilikle uğraşıyorsunuz?

Tarım dışı faaliyette bulunuyor musunuz? EVET HAYIR

Cevabınız EVET ise, hangi iş?

İşletmenin yıllık geliri:

Tarım (bitkisel üretim):

Tarım (hayvansal üretim):

Balıkçılık:

Tarım (makine-işgücü-arazi kirası):

Tarım dışı:

İşlenen toplam arazi alanı: Mülk:(dekar)

Kira:(dekar)

Ortak:(dekar)

Ortağı olduğunuz kooperatifin ikamet ettiğiniz yere uzaklığı (km):

B) Sosyal Katılım ve Çevresel İlişki Düzeyi

Bağlı bulunduğunuz ilçe/il ve diğer illere gidiş sıklığınız nedir?

	Hiç	Yılda 1 kez	Ayda 1 kez	On beş günde 1 kez	Haftada en az 1 kez
Çevre köyler					
İlçe merkezi					
İl merkezi					
Diğer iller					

İlgili yerlere gidiş nedenleriniz nedir? (önem sırasına göre 1'den başlayarak sıralayınız)

	Çevre köyler	İlçe merkezi	İl merkezi	Diğer iller
Ürün pazarlamak				
Girdi temini (yem, gübre, ilaç vb)				
Tarımsal konularda bilgi almak				
Tarımsal konulardaki resmi işler				
Tarım dışı konular (sosyal faaliyetler)				

Tarımsal kuruluşları ziyaret etme sıklığınız nedir?

	Hiç	Yılda 1 kez	Yılda bir kaç kez	Ayda 1 kez	Haftada 1 kez
Kooperatif					
Tarım İl Müdürlüğü					
Tarım İlçe Müdürlüğü					
Araştırma Enstitüsü					
Üniversite					
Ziraat Bankası					
DSİ					

Hangi çiftçi örgütlerine üyesiniz?

Tarım Kredi Kooperatifi		Sulama Kooperatifi	
Tarım Satış Kooperatifi		Su Ürünleri Kooperatifi	
Köy-Kalkınma Kooperatifi		Üretici Birliği	
Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği		Diğer	

Aşağıdaki sorulara uygun cevabı işaretleyiniz.

	Evet	Hayır
Köy yönetiminde herhangi bir göreviniz var mı? (muhtar, ihtiyar heyeti vb.)		
Geçmişte köyün yönetim organlarında görev aldınız mı?		
Ortağı olduğunuz kooperatifin yönetim organlarında görev alıyorsunuz/aldınız mı?		

C) Kooperatif İle İlgili Genel Bilgiler

İlçenizdeki/köyünüzdeki kooperatif merkezini ziyaret eder misiniz?

Hiç Nadiren (Çok az) Ara sıra (Bazen) Genellikle Her zaman

İlçenizdeki/köyünüzdeki kooperatif sizlerle toplantı yapar mı?

Hiç Nadiren (Çok az) Ara sıra (Bazen) Genellikle Her zaman

Genel kurullarda kararlarda bir kişi-bir oy kuralının olduğunu biliyor musunuz?

Evet Hayır

Kooperatif genel kurulu ne sıklıkta toplanır?

4 yılda bir 3 Yılda 1 Yılda 1 Yılda 2 ya da daha fazla Bilmiyorum

Yönetim kurulu üyesi seçerken aşağıdaki kriterler ne derece önemlidir?

	Önemsiz	Az derecede önemli	Orta seviyede önemli	Önemli	Çok önemli
Yöneticiler güvenilir olmalıdır					
Yöneticilerin politik görüşü önemlidir					
Yöneticiler ticari karar almada girişimci olmalıdır					
Yöneticiler anlaşmazlıkları çözme yeteneğine sahip olmalıdırlar					
Yöneticiler insanlar ile iyi ilişkiler içinde olmalıdır					

Aşağıdaki yargılara katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Hem katılıyor hem katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Yönetim kurulu ve üyelerinden memnunum					
İdari personelin ilgisinden memnunum					
Teknik personele güvenirim					
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır					
Ortaklar yöneticiler ile doğrudan iletişim kurabilmektedir					
Örgüt yönetimine ve diğer ortaklara güveniyorum					
Kooperatife ortak olmaktan mutlu ve gururluyum					
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir					
Ortak olmanın getirdiği sorumluluklarının bilincindeyim					
Ortak olmanın getirdiği sorumlulukları yerine getiriyorum					
Kooperatif faaliyetleri topluma fayda sağlamaktadır					
Uzun yıllar daha kooperatifte ortak olarak kalmaya devam edeceğim					
Benim için bireysel çalışmak kooperatifle çalışmaktan daha önemlidir					
Kooperatifle çalışmak oldukça risklidir					
Su ücretimi zamanında ödüyorum (<i>Sulama kooperatifi için</i>)					
Yönetim, iş, prensip ve yönetmelikleri açıklıkla ortaklara aktarmaktadır					
Ortaklar kooperatif hakkındaki görüşlerini/duygularını belirtmekten çekinmemektedir					
Bilgiler ortaklara zamanında, tam ve doğru olarak aktarılmaktadır					
Ortaklar yöneticiler ile doğrudan iletişim kurabilmektedir					
Örgüt yönetimine ve diğer ortaklara güveniyorum					
Kooperatiften beklentilerim gerçekleşmektedir					
Kooperatif toplantılarına katılıyorum					
Diğer ortaklar sorumluluklarını yerine getiriyorlar					
Kooperatif genel kurul ve yönetim kurulu toplantılarında					

kararlarla ilgileniyorum					
Ortak olabilecek insanlara ortak olmalarını tavsiye ediyorum					
Diğer ortaklarla kooperatif hakkında konuşmalar yapıyorum					
Kooperatif için fikir geliştirip yönetime önerilerde bulunuyorum					
Kooperatifin mali yapısı ile ilgileniyorum					
Kooperatif ortakların genel çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir					
Kararlar fikir birliğiyle alınmaktadır					
Kooperatif alanıyla ilgili gelişmeleri takip etmekte ve ortakları haberdar etmektedir					
Kooperatif ortakların ve yöneticilerin eğitimine önem vermektedir					
Kooperatif diğer kooperatiflerle işbirliği içindedir					
Ortağı olduğum kooperatifte kendimi kooperatifin sahibi olarak düşünürüm					
Kooperatif ortağı olarak yönetim kurulunu karar alırken etkilediğime inanırım					
Kooperatifin finansal kayıtları ve işleri ile ilgili bilgi sahibi olmak benim için önemlidir					
Kooperatifin finansman işlerinin iyi yönetildiği kanısındayım					
Kooperatifin gelirinin artacağı kanısındayım					

D) Üreticilerin başarıya ulaşmak için tercih ettiği girişim (AHS Ölçeği)

Üretici için her birinin sağladığı/sağlayacağı en yüksek karı dikkate alarak aşağıdaki eşleştirmeleri nasıl değerlendirirsiniz?

Seçenek	Çok	Oldukça	Orta	Az	Eşit	Az	Orta	Oldukça	Çok	Seçenek
Kooperatif	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Komisyoncu
Kooperatif	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Tüccar
Komisyoncu	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Tüccar

Üretici için her birinin sağladığı/sağlayacağı en düşük riski dikkate alarak aşağıdaki eşleştirmeleri nasıl değerlendirirsiniz?

Seçenek	Çok	Oldukça	Orta	Az	Eşit	Az	Orta	Oldukça	Çok	Seçenek
Kooperatif	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Komisyoncu
Kooperatif	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Tüccar
Komisyoncu	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Tüccar

Üretici için her birinin sağladığı/sağlayacağı en iyi pazarlama fırsatını dikkate alarak aşağıdaki eşleştirmeleri nasıl değerlendirirsiniz?

Seçenek	Çok	Oldukça	Orta	Az	Eşit	Az	Orta	Oldukça	Çok	Seçenek
Kooperatif	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Komisyoncu
Kooperatif	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Tüccar
Komisyoncu	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Tüccar

Üreticilerin başarısındaki önemini dikkate alarak aşağıdaki eşleştirilmiş ölçütleri nasıl değerlendirirsiniz?

Ölçüt	Çok	Oldukça	Orta	Az	Eşit	Az	Orta	Oldukça	Çok	Ölçüt
Yüksek kar	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Düşük risk
Yüksek kar	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Pazarlama
Düşük risk	5	4	3	2	1	2	3	4	5	Pazarlama

İKİNCİ BÖLÜM

Tarımsal kalkınma kooperatifi ortaklarına yönelik sorular:

Aşağıdaki yargılara katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

Teknik destekle ilgili yargılar	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Hem katılıyorum hem katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Tarımsal kalkınma kooperatifi yem ve levazım deposu konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
Tarımsal kalkınma kooperatifi akaryakıt konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
Tarımsal kalkınma kooperatifi alet ekipman konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
Tarımsal kalkınma kooperatifi silaj paketleme konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
Tarımsal kalkınma kooperatifi sperma (tohum) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
Tarımsal kalkınma kooperatifi hayvanların sağlık işlemlerinin yürütülmesi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
Sütçülük Tarımsal kalkınma kooperatifi genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir					
Pazarlama ve satışla ilgili yargılar					
Tarımsal kalkınma kooperatifi piyasa fiyatının oluşmasında etkilidir					
Tarımsal kalkınma kooperatifinin sütümü ücret karşılığında işlemeden memnunum					
Tarımsal kalkınma kooperatifi sattığım sütün bedelini zamanında ödemektedir					
Tarımsal kalkınma kooperatifinin sütümü istediğim zamanda işlemeden memnunum					
Tarımsal kalkınma kooperatifinin süt teknolojisinin modern olmasından memnunum					
Beklentilerle ilgili yargılar					
Tarımsal kalkınma kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı					
Tarımsal kalkınma kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli					
Tarımsal kalkınma kooperatifi hayvanlarımızı sigortalamalı					
Tarımsal kalkınma kooperatifi bizleri fiyatlar konusunda					

sık sık bilgilendirmeli					
Tarımsal kalkınma kooperatifi sütümü benim için depolamalı					
Tarımsal kalkınma kooperatifinden alet ekipman kiralayabilmeliyim					

Sulama kooperatifi ortaklarına yönelik sorular:

Aşağıdaki yargılara katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

Teknik destekle ilgili yargılar	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Hem katılıyorum hem katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Sulama kooperatifi ihtiyaca göre tarla başı kanallar, tarla içi sulama, drenaj gibi sulama tesislerini kurmaktadır					
Sulama kooperatifi kurulmuş olan sulama tesislerini uygun şekilde işletmektedir					
Sulama kooperatifi kurulmuş olan sulama tesislerinin bakımını yapmaktadır.					
Sudan yararlanan arazi sahiplerinden toplanan paralarla sulama tesislerinin masrafları giderilmektedir					
Sulama kooperatifi sulama faaliyetlerini adil bir şekilde yürütmektedir					
Beklentilerle ilgili yargılar					
Sulama kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı					
Sulama kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli					
Sulama kooperatifi bizleri sulama maliyetleri konusunda sık sık bilgilendirmeli					
Sulama faaliyetlerinde sulama kooperatifinden gerektiğinde işçi temin edebilmeliyim					
sulama kooperatifinden alet ekipman temin edebilmeliyim					
Sulama kooperatifi toprak analizi (toprak nemi) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemeli					

Su ürünleri kooperatifi ortaklarına yönelik sorular:

Aşağıdaki yargılara katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Hem katılıyor hem katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Teknik destekle ilgili yargılar					
Su ürünleri kooperatifi ortaklarının ihtiyacı olan av araç, gereçlerini ve donanımlarını temin etmek konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.					
Su ürünleri kooperatifi su ürünlerinin üretimi ve işlenmesi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.					
Su ürünleri kooperatifi su ürünlerinin depolanması konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir.					
Su ürünleri kooperatifi en ucuz girdiyi temin etmek konusunda üreticileri desteklemektedir.					
Pazarlama ve satışla ilgili yargılar					
Su ürünleri kooperatifi piyasa fiyatının oluşmasında etkili olmaktadır.					
Su ürünleri kooperatifinin sağladığı pazarlama koşullarından memnunum.					
Su ürünleri kooperatifinin çeşitli su ürünlerini cins ve durumlarına göre standart sınıflara ayırarak, sağlık şartlarına ve piyasa taleplerine göre ambalajlamasından memnunum.					
Su ürünleri kooperatifi sattığım ürünün bedelini zamanında ödemektedir.					
Su ürünleri kooperatifinin ürünüme istediğim zamanda işlemeden memnunum.					
Su ürünleri kooperatifi teknolojisinin modern olmasından memnunum.					
Beklentilerle ilgili yargılar					
Su ürünleri kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı.					
Su ürünleri kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli.					
Su ürünleri kooperatifi bizleri fiyatlar konusunda sık sık bilgilendirmeli.					
Su ürünleri kooperatifi su ürünlerimi benim için depolamalı.					
su ürünleri kooperatifinden alet ekipman kiralayabilmeliyim.					
Su ürünleri kooperatifi piyasaya sevk işlerinde su ürünlerini istenen ve ihtiyaca uygun şekilde hazırlamalı, muhafaza etmeli ve naklini sağlamalıdır.					

Tarım kredi kooperatifi ortaklarına yönelik sorular:

Aşağıdaki yargılara katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

Teknik destekle ilgili yargılar	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılmıyorum	Hem katılıyor hem katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
Tarım kredi kooperatifi üreticinin kısa ve orta vadeli kredi ihtiyacını karşılamaktadır					
tarım kredi kooperatifi üreticinin müşterek kullanabileceği her türlü makine, ekipman ve tesisleri edinmektedir					
Tarım kredi kooperatifinden tarımsal girdi (gübre vs.) ve bazı diğer ihtiyaçlarımı kaliteli ve ucuz bir şekilde temin edebilmekteyim					
Tarım kredi kooperatifi ortakların ürünlerinin değerlendirilmesi konusunda üreticiyi desteklemektedir (pazarlama-satış)					
Tarım kredi kooperatifi ortakları için bankacılık hizmetleri ve sigorta acenteliği yapmaktadır					
Tarım kredi kooperatifi genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir					
Beklentilerle ilgili yargılar					
Tarım kredi kooperatifi bizlerle sık sık toplantı yapmalı					
Tarım kredi kooperatifi teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli					
Tarım kredi kooperatifi faiz oranlarını düşürmeli					
Tarım kredi kooperatifi bizleri krediler konusunda sık sık bilgilendirmeli					
Tarım kredi kooperatifi kredi geri ödemelerinde vade konusunda daha esnek olmalı					
Tarım kredi kooperatifinden alet ekipman kiralayabilmeliyim					

TARİŞ zeytin ve zeytinyağı tarım satış kooperatifi ortaklarına yönelik sorular:

Aşağıdaki yargılara katılıp katılmadığınızı işaretleyiniz.

Teknik destekle ilgili yargılar	Kesinlikle katılmıyorum	Kısmen katılıyorum	Hem katılıyorum hem katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
TARİŞ çeşit seçimi ve fidan temini konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
TARİŞ toprak ve yaprak analizi konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
TARİŞ uygun gübre temini konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
TARİŞ zeytinliklerde hastalıklara karşı tarımsal mücadele konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
TARİŞ toplama makineleri temini (hasat) konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
TARİŞ yaşlı zeytin ağaçlarının doğru budanarak gençleştirilmeleri konusunda üreticiyi teknik olarak desteklemektedir					
TARİŞ ayni ve nakdi olarak ürün karşılığı finansman temini yapmaktadır					
TARİŞ genel teknik konularda üreticiyi desteklemektedir.					
Pazarlama ve satışla ilgili yargılar					
TARİŞ piyasa fiyatının oluşmasında etkilidir					
TARİŞ'in zeytinimi kontinü tesislerde sıkmasından ve satın almasından memnunum					
TARİŞ'in yağlık zeytinimi ücret karşılığında sıkmasından memnunum					
TARİŞ sattığım zeytinyağının bedelini zamanında ödemektedir					
TARİŞ'in zeytinyağı randımanından memnunum					
TARİŞ'in zeytinyağını istediğim zamanda çabuk sıkmasından memnunum					
TARİŞ'in zeytinyağı teknolojisinin modern olmasından memnunum					
Beklentilerle ilgili yargılar					
TARİŞ bizlerle sık sık toplantı yapmalı					
TARİŞ teknik konularda bize daha fazla eğitim vermeli (budama, mekanik toplamaya geçilmesi, vs.)					
TARİŞ zeytinliklerimizi sigortalamalı					
TARİŞ bizleri fiyatlar konusunda sık sık bilgilendirmeli					
TARİŞ zeytinyağımı benim için depolamalı					
TARİŞ'ten alet ekipman kiralayabilmeliyim					